

Науково - практична конференція

**«ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ»**

до 30-річчя Національної академії правових
наук України

15 червня 2023 року

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

м. Вінниця

Рекомендовано Вченою радою факультету права, публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (№11 від 28.06.2023) та Вченою радою Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» (протокол № 7 від 17.07.2023).

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Лазаренко Н. І. – ректор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України; Пилипчук В. Г. – директор Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

Коломієць А. М. – проректор з наукової роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, професор;

Яременко О. І. – декан факультету права, публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, кандидат наук з державного управління, доцент, Заслужений юрист України;

Мельничук О. Ф. – завідувач кафедри публічно-правових дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, доктор юридичних наук, професор;

Кронівець Т. М. – завідувач кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, кандидат юридичних наук, адвокат;

Кононенко В. В. – завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, доктор історичних наук, професор;

Лапшин С. А. – заступник декана з наукової роботи факультету права, публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, кандидат історичних наук, доцент.

Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Проблеми інформаційно-правового забезпечення децентралізації державної влади та цифрової трансформації в Україні» (м. Вінниця, 2023 року). Вінниця, 2023. Т.1. 157 с.

Збірник друкується за матеріалами науково-практичної конференції «Проблеми інформаційно-правового забезпечення децентралізації державної влади та цифрової трансформації в Україні». В ньому висвітлено питання управління та організації суспільних процесів в умовах цифрової трансформації та воєнного стану зокрема.

Видання розраховане на науковців, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, менеджерів, керівників, усіх, хто цікавиться проблемою права, менеджменту, зокрема в умовах воєнного стану.

Редакційна колегія не несе відповідальності за зміст наукових публікацій, дотримання авторами вимог академічної доброчесності. Наукові ідеї, висловлені у збірнику, відображають особисту думку авторів.

ЗМІСТ	3
Вітальне слово ректора ВДПУ ім.М.Коцюбинського, проф.Лазаренко Н.І.....	6
Беланюк М.В.	
ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ З ПОЧАТКОМ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	7
Корж І.Ф.	
ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНІ ВІДНОСИНИ.....	13
Фурашев В.М.	
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	20
Климчук О.В.	
ВПЛИВ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	25
Жук О.А.	
СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ.....	31
Квят Н.В.	
ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	40
Симоненко О.В. ПОЛІТИКО-КОМУНІКАТИВНА ПРАКТИКА БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	45
Корінник М.О.	
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ.....	52
Кронівець Т.М.	

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ КОМПЛАЄНС ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД.....	57
Дзевелюк М.В.	
ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ.....	62
Удод М.В	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ВТРУЧАННЯ У ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ СУДДІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	69
Пилипенко Т.І., Очеретний І. О.	
УСПІШНІСТЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В РЕСПУБЛІЦІ СЛОВАЧЧИНА.	74
Тимошенко Є.А	
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ.....	79
Кірієнко В.М.	
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	88
Материнська О. А.	
СИНЕРГІЯ БІЗНЕСУ І ГРОМАД ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ВЗАЄМОДІЇ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	91
Сатаєва А.М.	
ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	94
Бортник С.Г.	
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	97
Погадайко А.С., Шелепало Г.В.	
ПРАВОВА ПРИРОДА SMART-ДОГОВОРІВ.....	102
Шелевер І.І. СТАНДАРТИ НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ....	105

Ніколайчук О.В.	
КІБЕЗБЕЗПЕКА В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ ТА ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	113
Вітковський А.В.	
ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ШЛЯХОМ БАГАТОФАКТОРНОЇ АВТЕНТИФІКАЦІЇ.....	118
Базелюк М.В.	
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	121
Римаренко М.В.	
РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНОМУ ЖИТТІ.....	127
Осадчук К.Д.	
КІБЕРБЕЗПЕКА НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВИ В СМАРТФОНІ (ДІЯ)...	132
Кривенков М.О.	
ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ АПАРАТУ СУДУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	138
Чмирка В.В.	
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЮРИДИЧНОГО ВІДДІЛУ СИСТЕМАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	143

Вітальне слово ректора

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського

проф., Заслуженого працівника освіти України
Лазаренко Наталії Іванівни!

Шановні колеги, партнери, здобувачі освіти, дякуємо ЗСУ за можливість провести наш захід! Нагода для нашої зустрічі надзвичайно приємна! Вже 30 років на теренах України діє надзвичайно потужна наукова установа - Національна академія правових наук ! Створена 23 липня **1993** року Указом Президента України "Про Академію правових наук України". В Указі Президента України зазначалось що академія створена для організації та проведення досліджень у галузі держави та права. Варто відзначити величезний вклад, який Академія внесла у розвиток національного законодавства, становлення України як демократичної, соціальної та правової держави.

І зараз перед Академією стоять дуже важливі завдання, потрібно адаптувати законодавство України до права ЄС в контексті євроінтеграції, відновити Україну в післявоєнний період, забезпечити національну безпеку, розслідувати злочини проти миру, притягнути до відповідальності всіх винних в заподіянні страшних злочинів, забезпечити відшкодування втрат за всі руйнування які завдала країна агресор.

В складі Академії діє велика кількість структурних підрозділів, що досліджують найважливіші сфери правового життя нашої держави. У лютому 1999 р. розпочав свою роботу Центр правової інформатики, який згодом був реорганізований кілька разів і зараз називається Державна наукова установа "Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України"). Наша співпраця з Інститутом триває уже більше десятиріччя, спочатку на рівні наукових контактів, а потім шляхом створення спільного структурного підрозділу, проведення регулярних важливих наукових заходів, підготовку наукових кадрів.

Тема нашої конференції присвячена важливим питанням інформаційно-правового забезпечення децентралізації і цифровізації. Виклики які постають перед Україною сьогодні безпрецедентні, але і увага світу до нашої держави значуща, допомога світової спільноти це той шанс на зміну способу мислення і управління, залучення інвестицій, відбудову за новими європейськими стандартами. В цьому аспекті правильно що ініціативи щодо відновлення і розвитку кожної громади кожного села і містечка буде йти знизу, від жителів громад, органів місцевого самоврядування. Ми бачимо дуже багато успішних прикладів успішного залучення інвестицій і це добре. Але виходячи на світову арену ми маємо вдосконалювати нашу законодавчу базу, посилювати цифрову

безпеку, підвищувати обізнаність наших громадян в цифровому середовищі, це саме ті питання які стоять сьогодні перед учасниками нашої конференції - як посилити спроможність наших громад, як побудувати нову міцну і непереможну Україну. Я впевнена, що всі питання наш незламний народ вирішить якнайкращим чином. Слава Україні!

Беланюк М.В.

к.ю.н., старший дослідник, учений секретар
Державної наукової установи «Інститут інформації,
безпеки і права Національної академії правових наук України»

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ З ПОЧАТКОМ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Забезпечення прав і свобод людини, відповідно до статті 3 Конституції України, є найвищою соціальною цінністю та головним обов'язком держави [1].

Природньо, що конституційні права та свободи громадян під час воєнного стану можуть обмежуватися. Зокрема це стосується права людини на вільне пересування, вибору місця проживання, права на майно, на приватне життя, на вільний вибір праці, право на участь в управлінні державними справами, заборона масових зборів тощо. Проте право на захист за будь-яких обставин не може бути обмеженим. Загальновідомими формами захисту прав, свобод та безпеки людини є: захист органами публічної влади, громадськими організаціями, самозахист, конституційне право на звернення, діяльність органів прокуратури та внутрішніх справ; судовий захист тощо.

В цьому контексті перш за все слід звернути увагу на дотримання прав людини з початком війни в Україні працівниками правоохоронних органів: працівниками прокуратури та поліції. Національна поліція, як правоохоронний орган та центральний орган виконавчої влади, має протидіяти злочинності та підтримувати публічну безпеку і порядок в Україні, а також забезпечувати охорону прав і свобод людини, при цьому вона має керуватися виключно принципом верховенства права стосовно людини, її прав та свобод [2]. Органи

прокуратури, крім підтримання обвинувачення в суді мають здійснювати нагляд за додержанням законів органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність (ОРД), дізнання, досудове слідство, та нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [3].

Принциповою умовою змісту діяльності правоохоронних органів є обов'язок не порушувати прав і свобод людини. Без цієї умови неможливо здійснювати професійну правоохоронну діяльність. Натомість, системним явищем в Україні стало порушення прав людини саме працівниками правоохоронних органів, на що міжнародна спільнота постійно звертає увагу і це підтверджується також Європейським судом з прав людини та тим, що Україна займає 3-тє місце серед країн-порушниць ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4, с. 2].

З початком війни в Україні природньо збільшилась кількість злочинів і відповідно кількість не дотримання прав людини з боку правоохоронних органів. За даними Харківського інституту соціальних досліджень показники порушення прав людини працівниками поліції складає: 2015 р. - 409 080, 2017 р. – 641 326, у 2018 – 546 686, у 2020 – 698 926 [5, с. 22]. Оціночна кількість жертв під час затримання поліцією протягом 2004–2009 років - 604 433 особи, який щороку зменшувався, однак у 2020 р. цей показник склав 559 140 осіб [5, с. 23]. У цьому ж році удвічі зросла кількість постраждалих від незаконного насильства в ході слідства та склала 419 355 випадків. Так само зросли показники стосовно жертв психологічного насильства з боку поліції [5, с. 27]. Слід зазначити, що реальна кількість потерпілих може бути в рази більшою, адже більшість постраждалих від працівників поліції взагалі не подавали скарг - 73 % осіб. [6, с. 24]. При цьому 56,2 % опитуваних оцінили роботу поліції як неефективну [5, с. 11]. Відповідно до опитування щодо найбільших недоліків у роботі поліції громадяни висловилися за: непрофесіоналізм – 39,3 %; небажання захищати «просту»

людину – 30,9 %; безкарність працівників поліції 20,6 %; бездіяльність – 34,2 %; корупція – 36,8 %; слабкий зв'язок із населенням – 26,4 % [7, с. 28].

Самі ж працівники поліції скаржаться на недоліки законодавчих норм, які підштовхують поліцейських вчиняти неправомірні дії [8]. Розглянемо на актуальному прикладі не дотримання прав людини правоохоронними органами України, що стосується незаконного оголошення у розшук підозрюваного, як підставу для зупинення слідства, що стало, за даними Спілки адвокатів міста Києва, на початку повномасштабного вторгнення РФ масовим явищем.

3 березня 2022 р. прийнято Закон України № 2111-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану». Статтю 615 КПК України, зокрема, пункт 2 частини 1, було викладено у новій редакції: «у разі введення в Україні або окремих її місцевостях (адміністративній території) воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ та/або інших держав проти України та якщо відсутня об'єктивна можливість виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 189, 233, 234, 235, 245, 247, 248 та 294 цього Кодексу, а також повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109-115, 121, 127, 146, 146¹, 147, 152, 153, 185, 186, 187, 189-191, 201, 258-258⁵, 260-263¹, 294, 348, 349, 365, 377-379, 402-444 КК України, а у виняткових випадках також у вчиненні інших тяжких чи особливо тяжких злочинів, якщо затримка в обранні запобіжного заходу може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі особи, яка підозрюється у вчиненні таких злочинів, - такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури з

урахуванням вимог глави 37 цього Кодексу за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором» [9].

Зазначені зміни набрали чинності 8 березня 2022 р. і в силу положень ст. 58 Конституції України не мають зворотної дії в часі. При цьому, стаття 615 КПК України у редакції від 05.01.2022р., яка діяла до 08.03.2022р., не наділяла прокурора повноваженнями щодо продовження строку досудового розслідування. Враховуючи викладене, дія Закону України № 2111-IX від 03.03.2022р., якою прокурора наділено правом в особливий період приймати рішення про продовження строку досудового розслідування, починається з 08.03.2022р. і не має зворотної дії в часі. Тобто, до 07.03.2022р. (включно) повноваженнями щодо продовження строку досудового розслідування у кримінальних провадженнях був наділений виключно слідчий суддя.

Отже ті справи, строк досудового розслідування яких сплинув у період з 24 лютого до 7 березня 2022 року і щодо яких суддею не прийнято рішення про їх продовження, справи відповідно до статті 219 КПК мали бути закритими у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування.

Натомість для недопущення закриття таких справ ряд працівників правоохоронних органів (слідчі та прокурори) зупиняли провадження по справі шляхом оголошення у розшук підозрюваних навіть без проведення попередніх розшукових дій, які б мали довести те, що підозрюваний дійсно переховується від слідства. Тобто оголошення у розшук відбувалося саме у перший день війни - 24.02.2022 р. Таким чином працівники правоохоронних органів, вочевидь через безкарність своїх дій, порушили права людини і завдали істотної шкоди у вигляді притягнення до кримінальної відповідальності у справі, строк досудового розслідування у якій сплинув.

Отже, основною причиною недотримання прав людини з боку працівників правоохоронних органів є відсутність в Україні дієвого механізму притягнення їх до відповідальності, що призводить до безкарності або до більш м'якого покарання, що в свою чергу не сприяє викоріненню такої практики.

Слід згадати й про те, що в Україні відсутній механізм притягнення до відповідальності суддів за помилкове або неправомірне рішення, натомість наприклад у системі судів Греції існує Спеціальний суд щодо помилкових неправомірних судових рішень та спорів, який розглядає «позови проти суддів за винесення помилкового або неправосудного рішення» [10].

Підсумовуючи викладене приходимо до висновків:

Порушення принципу верховенства права правоохоронними органами ставить під сумнів відповідність України статусу правової держави, задекларованої Конституцією України, не сприяє наближенню України до європейського співтовариства у зв'язку із набуттям Україною статусу кандидата у члени ЄС, знижує рівень довіри громадян до правоохоронних органів.

Основною причиною, що призводить до недотримання прав людини в Україні є низький культурний та професійний рівень співробітників правоохоронних органів у питаннях дотримання прав людини, безкарність працівників правоохоронних органів та незавершеність реформ правоохоронної системи України, незважаючи на 30-річний шлях у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Про прокуратуру. Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
4. Violations by Article and by State, European Court of Human Rights. URL:
https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2020_ENG.pdf
5. Національний моніторинг незаконного насильства в поліції в Україні у 2020 році / Д. Кобзін, А. Черноусов, С. Щербань; Харківський інститут

соціальних досліджень; Харківська правозахисна група. Харків : ТОВ «Видавництво «Права людини», 2020. 64 с.

6. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. 2018 рік. С. 134. URL: <https://ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/ &page=4>

7. Д. Кобзін, С. Щербань, К. Коренева, А. Черноусов. Оцінка діяльності Національної поліції України за допомогою опитування громадської думки (національний звіт). - Харків, Харківський інститут соціальних досліджень (ХІСД). —2019 – с. 52

8. Неналежне поводження в діяльності національної поліції України: прояви, поширеність, причини URL: <https://khisr.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/01/Otsinka-diial-nosti-Natsional-noi-politsii-Ukrainy-za-dopomohoiu-opytuvannia-hromads-koi-dumky-2019.pdf>

9. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про попереднє ув'язнення" щодо додаткового регулювання забезпечення [...]. Закон України від 03.03.2022 № 2111-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2111-20#Text>

10. Understanding The Courts System. URL: <https://www.courts.ie/understanding-courts-system-0> ³⁴ The Children Court. URL: <https://www.courts.ie/children-court>

Корж І.Ф.

д.ю.н., с. н. с., заступник керівника наукового центру електронного парламенту та правової інформації, Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права НАПрНУ»;

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

Серед здійснених в Україні реформ у процесі децентралізації, одною із важливих є реформа місцевого самоврядування. У суспільстві до цього часу ще точаться дискусії щодо їх доцільності та можливої результативності. Однак все відчутнішими й очевидними стають їх результати, все більшої поваги виявляють до органів місцевого самоврядування органи державної влади. Визнання територіальних громад первинними суб'єктами місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень, надання якісно нового статусу місцевим радам тощо – змінило не лише механізм здійснення публічної влади на місцях, а й політичну систему всього українського суспільства.

Становлення місцевого самоврядування супроводжується розвитком законодавства у цій галузі, багатою локальною нормотворчістю і ратифікацією відповідних міжнародно-правових актів.

Закономірним наслідком цього нормотворчого процесу є становлення якісно нового інституту конституційного права та нової галузі права – муніципального права України. Реалізація муніципального права, його подальший розвиток і вдосконалення, має бути в центрі уваги науковців, їхніх наукових досліджень. Вивчення і вдосконалення муніципальних правовідносин, виявлення «слабких» їх місць, – належний вклад у справу побудови демократичної, соціальної, правової держави, допомога у залученні українського народу до когорти розвинутих, демократичних і вільних народів світового співтовариства.

Зазначимо, що питання децентралізації державного управління в Україні стояло на порядку денного українського життя з моменту вибору нашої незалежності. Та модель, яка дісталася незалежній Україні у спадок потребувала реформи, зміни своєї сутності, оскільки радянській моделі місцевого самоврядування були притаманні наступні риси:

– державність органів місцевого самоврядування, і які представляли собою «нижній поверх» державного механізму;

- фактична відсутність власної компетенції;
- жорстка централізація управління;
- принцип патерналізму, що виражався у слабкості і нерозвинутості структур громадянського суспільства та присутності «сильної» державної влади, яка узурпує багато суспільних функцій, обслуговує суспільство і особистість сукупністю дріб'язкових норм, регламентацій і приписів, тощо.

Децентралізація сама по собі – це процес передачі повноважень і бюджетних надходжень від органів державної влади до органів місцевого самоврядування.

Українська децентралізація має три складові:

- реформа територіальної організації влади;
- реформа місцевого самоврядування;
- реформа регіональної політики.

Зазначені складові децентралізації докорінно змінюють суспільні відносини як в самих регіонах, так і у відношеннях між центром і регіонами. Якщо раніше ці відносини мали явну ознаку імперативності, повсемісності рішень центру, за якого центр диктував умови функціонування регіонів, їх фінансував, то після завершення децентралізації вони набувають ознак своєрідного партнерства, тобто фокус прийнятих рішень щодо регіонів змістився у бік самих регіонів.

Таким чином, основне завдання децентралізації – це створення умов для розвитку громад та наближення послуг до людей шляхом формування заможних громад, передачі більшої частини повноважень на базовий рівень управління та чіткого розмежування функцій між рівнями управління, а також гарантування належного ресурсного забезпечення місцевого самоврядування.

В умовах здійсненої децентралізації державної влади постійної політичної гостроти і зростаючої актуальності набуває питання взаємодії влади та структур громадянського суспільства. Зазначене обумовлене тим, що в демократичній державі влада не може ефективно функціонувати без взаєморозуміння і конструктивної взаємодії з громадянським суспільством, яке являє собою

множинність самодіяльних, незалежних від держави соціальних груп та індивідів, які самостійно захищають свої інтереси.

Демократизація політичного життя, децентралізація влади, здійснювані реформи у державі відбуваються в умовах ускладнення простору політичної комунікації та урізноманітнення технологій комунікативної взаємодії. При збільшенні кількості суб'єктів політичного процесу зростає і якість їх взаємозв'язку, що пов'язане як з диверсифікацією джерел інформації так і з удосконаленням технічного забезпечення влади і громадян. Особливого значення в цих умовах набуває готовність і здатність органів державної влади та місцевого самоврядування використовувати ефективні механізми взаємодії з громадськістю, як безпосередньо (з залученням громадських організацій) так і опосередковано (через мас-медіа). На сьогоднішній день, в умовах здійснюваних реформ в Україні, можна констатувати, що комунікативні технології у сфері взаємовідносин гілок влади і суспільства активно використовуються усіма політичними гравцями. Однак часто зазначене посилює конфронтацію між ними. Тому є необхідним напрацювання різних механізмів та форм налагодження взаєморозуміння між усіма суб'єктами відносин [1, с.63-64].

Взаємодії органів публічної влади та громадськості використовує такі форми в яких ініціатива належить владним інституціям, зокрема:

- залучення представників громадськості до організації виборчого процесу;
- підтримка діяльності громадських організацій;
- організація діяльності державно-громадських фондів, залучення інститутів громадянського суспільства до правозастосовчої та правозахисної діяльності;
- залучення громадських об'єднань, на основі укладених з органами влади договорів, до надання соціальних послуг населенню;
- підтримка програм самозайнятості та дрібного підприємництва внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах;
- співпраця органів публічної влади і громадськості в процесі підготовки та перепідготовки публічних службовців та громадських діячів тощо.

Успішність цієї взаємодії зумовлюється постійним діалогом, удосконаленням практики взаємовідносин, активною участю громадян у державних справах. Сьогодні діють нові форми, способи, алгоритми взаємодії органів влади з громадськістю та удосконалюються існуючі, у тому числі й така форма взаємодії, як діалог. Особливо актуальним питанням є вдосконалення діалогу громадськості в цілому та громадських організацій безпосередньо як їх репрезентантів з органами влади всіх рівнів для здійснення реформ, насамперед, у системі публічної влади. Так, на регіональному рівні, наприклад, у Вінницькій області громадською радою при облдержадміністрації та обласній раді існує проект «Влада і суспільство: діалог через громадськість». Цей проект має на меті запровадження постійного спілкування представників органів влади з громадськістю через громадську раду [2, с.85-86].

Зазначимо, що розширення регіонально-правових відносин здійснюється шляхом впровадження муніципально-правових норм, які є первинними елементами системи муніципального права. Їх класифікують залежно від різних якостей, наприклад за юридичною силою (конституційні, законодавчі, підзаконні, норми міжнародно-правових актів). На підставі муніципально-правових норм виникають муніципально-правові відносини, під якими розуміють відносини між двома і більше суб'єктами, які наділяються взаємними правами й обов'язками щодо здійснення муніципальної влади. Важливо також підкреслити, що муніципальне право розглядається не тільки як галузь права та законодавства, а й як юридична наука та навчальна дисципліна. Таким чином **муніципальне право** – це система норм, які регулюють суспільні відносини у сфері місцевого самоврядування та інші тісно пов'язані з ними суспільні відносини. Тому можна стверджувати, що муніципальне право стосується, насамперед, безпосередньої і представницької місцевої (локальної) влади, а отже, воно належить до групи публічних галузей права [3, с. 281].

Предметом муніципального права є суспільні відносини, пов'язані з організацією і функціонуванням місцевого самоврядування як самостійного та

відносно відокремленого виду публічної локальної влади в системі народовладдя в межах певних адміністративно-територіальних одиниць.

Муніципальне право належить до групи публічних галузей права. Його норми регулюють і охороняють, насамперед, відносини влади, пріоритетними серед яких є зобов'язання. Отже, **методом** муніципального права є загальне зобов'язання, для якого характерна імперативність, тобто підпорядкованість однієї зі сторін правових відносин. Разом із тим, диспозитивний метод, під яким розуміють юридичну рівність сторін, може застосовуватися у відносинах суміжних або дуже близьких до чисто муніципальних, наприклад у договірних відносинах органів і посадових осіб місцевого самоврядування з іншими юридичними і фізичними особами.

Надзвичайно важливим методом у системі муніципального права є метод децентралізації (передачі) владних повноважень від держави до територіальної громади як інституту громадянського суспільства. Безперечно, що він використовується спільно з методами централізації, координації і субординації тощо [3, с. 282].

Зазначимо, що суспільні відносини, які регулюються правовими нормами муніципального права, або іншими словами муніципально-правові відносини, мають у переважній більшості спільні риси з іншими правовідносинами і насамперед з конституційно-правовими, адміністративно-правовими, фінансово-правовими, оскільки муніципальне право є комплексною галуззю публічного права й інститутом конституційного права.

Муніципально-правові відносини за своїм змістом і формами, умовами функціонування і розвитку та іншими знаками є багатограними.

Разом з тим, муніципально-правові відносини мають ряд особливостей, зокрема щодо територіальної сфери цих відносин, щодо суб'єктів і об'єктів, значне коло яких не характерне для інших правовідносин, а також щодо прав і обов'язків суб'єктів цих відносин та їх форм. Пріоритетним видом муніципально-правових відносин є відносини безпосереднього народовладдя, основними

формами яких вважаються місцеві референдуми, місцеві вибори, місцеві ініціативи тощо.

Головну частину муніципально-правових відносин складає, звичайно, діяльність представницьких органів місцевого самоврядування – сільських, селищних, міських, районних і обласних рад, виконавчих органів сільських, селищних, міських рад і сільських, селищних і міських голів.

Муніципально-правові відносини можуть поділятися також за своїм змістом на матеріальні і процесуальні, за формою – на організаційні і правові; за часом – на короткострокові й довгострокові; за простором – на місцеві та регіональні; за правовою природою – на правомірні та протиправні.

Підставами виникнення, зміни та припинення муніципально-правових відносин, як і інших правовідносин, є юридичні факти, що поділяються на дії та події.

Оскільки муніципально-правові відносини – це насамперед і головним чином публічні, владні відносини, які ґрунтуються на природному праві жителів сіл, селищ, міст самостійно вирішувати питання місцевого значення, основними юридичними фактами, що зумовлюють їх (муніципально-правових відносин) виникнення, зміну та припинення, є дії, зокрема прийняття актів суб'єктами системи місцевого самоврядування [4,с. 26].

Основними об'єктами муніципально-правових відносин є: влада народу; права, свободи і інтереси людини і громадянина; влада територіальних громад; питання місцевого значення; функції (напрями і види діяльності) суб'єктів місцевого самоврядування; об'єкти комунальної власності; місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, місцеві податки і збори, місцеві позики; природні блага, природні об'єкти, природні ресурси, об'єкти природно-заповідного фонду, земля; духовні блага (освіта, наука, культура, інформація, пам'ятки історії, культури, архітектури, містобудування); соціальні блага (об'єкти житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку, охорони здоров'я, фізкультури і

спорту тощо); програми економічного та соціально-культурного розвитку сіл, селищ, міст і цільові програми з інших питань самоврядування; плани підприємств і організацій; адміністративно-територіальний устрій тощо.

У процесі децентралізації муніципально-правові відносини змінюються, набувають нового формату. Відповідно до Концепції [5] та до інших актів, які регулюють питання децентралізації в Україні, згадані відносини змінюються під впливом наступних факторів: створення нових територіальних та об'єднаних територіальних громад; розширення співробітництва, включаючи міжнародне, територіальних громад; розширення діапазону суб'єктів, які наповнюють місцеві бюджети; зміна повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю; отримання повноваження з надання базових адміністративних послуг. Нова законодавча база значно посилила тенденцію до муніципальної консолідації, започаткування нових і зміни попередніх муніципальних відносин, що направлені на вирішення нагальних проблем. Також фінансові відносини отримали поштовх до існування певних автономних відносин, незалежність від центрального бюджету. Ці відносини набувають нових кольорів і значень, нових змісту, розширення кола суб'єктів та об'єктів, стають більш імперативними.

Список використаних джерел

1. Формування консолідованої системи нормативно-правової інформації в умовах децентралізації влади в Україні : монографія / Корж І. Ф. та ін. Київ : Видавничий дім «АртЕк». 2018. 238 с.

2. Консолідована система нормативно-правової інформації в умовах децентралізації державної влади в Україні – невід'ємна складова демократії : монографія / Корж І.Ф. та ін. Київ : ТОВ “Видавничий дім “АртЕк”, 2021. 418 с.

3. Правознавство: підручник / за ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 749 с.

4. Муніципальне право України: підручник / В. Ф. Погорілко та ін.; за ред. В. Ф. Погорілка. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

5. Про схвалення Концепції реформи місцевого самоврядування та

територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. Урядовий кур'єр. 2014. 11 квіт. (№ 67).

Фурашев В.М.

к.т.н., с.н.с., доцент,
перший заступник директора Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України»

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Децентралізація системи державного управління спрямована на більш повне змістовне реальне наповнення положення статті 5 Конституції України «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.» [1].

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р, передбачає реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади здійснюється з дотриманням таких принципів:

- верховенства права;
- відкритості, прозорості та громадської участі;
- повсюдності місцевого самоврядування;
- субсидіарності;
- доступності публічних послуг;
- підзвітності та підконтрольності органів і посадових осіб місцевого самоврядування територіальній громаді;
- підконтрольності органів місцевого самоврядування органам виконавчої влади у питаннях дотримання Конституції та законів України;

- правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування;
- державної підтримки місцевого самоврядування;
- партнерства між державою та місцевим самоврядуванням;
- сталого розвитку територій.

Тобто, головною метою децентралізації системи державного управління є передача від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності.

Згадана Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні передбачає здійснення наступних шляхів реалізації реформування системи державного управління:

- визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатних забезпечити доступність та належну якість публічних послуг, що надаються такими органами, а також необхідної для цього ресурсної бази;
- створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень;
- розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності;
- розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади;
- запровадження механізму державного контролю за відповідністю Конституції та законам України рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню публічних послуг;
- максимального залучення населення до прийняття управлінських рішень, сприяння розвитку форм прямого народовладдя;

- удосконалення механізму координації діяльності місцевих органів виконавчої влади.

Успішність реалізації запропонованих шляхів реалізації реформування системи державного управління багато в чому залежить від інформаційно-правового забезпечення систем державного управління та місцевого самоврядування.

Повнота, об'єктивність та дієвість інформаційно-правового забезпечення системи державного управління, в свою чергу, залежить від ступеня його комплексності, однозначності трактування та відсутності прямого або опосередкованого дублювання окремих його складових.

Інформаційно-правове забезпечення системи державного управління в умовах децентралізації та цифрової трансформації повинно, на наш погляд, відповідати:

- забезпеченню чіткого відображення наскрізної монолітності “тріади”: обов'язки — відповідальність — права. Не можуть існувати обов'язки без відповідальності та прав. Не можуть існувати обов'язки без прав, а права — без відповідальності. Але у реальному житті подібні ситуації зустрічаються досить часто, причому часто-густо в цьому неможливо звинуватити лише суб'єктів правозастосовної та правоохоронної діяльності;

- реальному забезпеченню реалізації положення частини четвертої статті 5 Конституції України - “ніхто не може узурпувати державну владу”[1]. Що під цим розуміється? В Рішенні Конституційного Суду № 6-рп/2005 від 05.10.2005 р. Конституційний Суд України надав наступне тлумачення даного положення: “Положення частини четвертої статті 5 Конституції України "ніхто не може узурпувати державну владу" треба розуміти як заборону захоплення державної влади шляхом насилля або в інший неконституційний чи незаконний спосіб органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, громадянами чи їх об'єднаннями.”[2] З юридичної точки зору тлумачення бездоганне, але виникає, наприклад, таке питання: концентрація

владних повноважень однією політичної силою або в співпраці з іншою, більш слабкою, політичною силою на державному рівні із забезпеченням “делегування” своїх представників у структури органів місцевого самоврядування є законним? Питання досить актуальне, особливо з огляду сучасного стану країни, а також можливостей інформаційно-комунікаційних систем. Сучасність надає досить багато можливостей та механізмів скритної концентрації влади як на державному рівні, так і на регіональному та місцевому рівнях. Рано чи пізно все це стане явним, але буде вже запізно.;

- забезпеченню неухильного дотримання положень статті 6 Конституції України: ”державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.” Дані положення передбачають, з одного боку, визначену самостійність здійснення своїх повноважень, а, з іншого боку, наскрізну **забезпеченість реалізації “тріади”**: обов`язки — відповідальність — права, але не **залежність** один від одного. Але, на жаль, у реальній дійсності, спостерігається діаметрально протилежна ситуація.

- забезпеченню формування професійного кадрового складу органів державного управління та місцевого самоврядування з виключенням протекціонізму, “необхідних/своїх” людей, “за проханням” та ін. Повинні бути нормативно встановлені критерії професійного відбору кандидатів на зайняття посади у тій чи іншій сфері діяльності. Діяльність органів державного управління та місцевого самоврядування, їх керівників повинна оцінюватися громадськістю виключно за конкретними досягнутими результатами.

Підсумовуючі вищевикладене, можна констатувати:

1. Необхідність чіткого нормативно-правового розмежування повноважень, відповідальності та прав державних органів управління та органів місцевого самоврядування на всіх рівнях.

2. Необхідність посиленої уваги до комплектування державних органів управління та органів місцевого самоврядування на всіх рівнях, особливо на керівних посадах, підготовленими спеціалістами у сферах відповідальності їх діяльності, мають достатній життєвий досвід та користуються повагою значною кількістю мешканців, регіону, територіальної громади, села, селища без прив'язки до партій та політичних уподобань.

3. Необхідності посилення роботи по скороченню масштабності та глибини проникнення корупційної діяльності, хабарництва та рейдерства незалежно від форм власності. Мова, на даний час, може йти поки ще про скорочення, бо, на жаль, дані якості природно притаманні людині – переважна більшість людей бажають жити «у достатку» при мінімальному витраченні зусиль.

Багато чого ще можна відмітити, але звернення уваги лише на наведене, вже надасть поштовх суттєвому приросту успішності та подальшому розквіту нашої країни, ефективності децентралізації системи державного управління.

Список використаних джерел

1 Конституція України: . URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-05#n54>

Климчук О.В.
д.е.н., професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ВПЛИВ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Енергетичні пріоритети кожної країни світу формуються та змінюються під впливом різних об'єктивних і суб'єктивних факторів. Формування енергетичної безпеки – один із пріоритетних напрямів діяльності уряду країни в системі забезпечення національної безпеки. Кожна держава визначає ключові цілі політики у сфері енергетичної безпеки та механізми її ефективного реалізації, зважаючи на власні особливості організації життєдіяльності суспільства та моделі державного управління [1, 2].

Світовий досвід вказує на той факт, що формування енергетичної безпеки (достатній рівень забезпечення необхідними паливно-енергетичними ресурсами) країни без обмеження їхньої незалежності та суверенітету краще за все здійснюється внаслідок скоординованої з іншими державами енергетичної політики. Зокрема, можна відзначити успішну регулюючу діяльність Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), а також злагоджену співпрацю Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК), яка здійснює координування поставок «чорного золота» на світовий нафтовий ринок [3, 4]. При цьому необхідно враховувати міжнародні аспекти енергетичної безпеки, серед яких пріоритетне значення в сучасних умовах мають вплив на національну безпеку та стабільність економічних, політичних і екологічних взаємовідносин між різними державами. До таких аспектів, перш за все, належать диверсифікованість експортно-імпортних поставок енергоносіїв, розвинена інвестиційна діяльність, наявність різного роду обладнання, зокрема для генерування відновлюваної енергії, а також забезпечення і дотримання принципів реалізації Європейської Енергетичної Хартії та своєчасне міжнародне реагування на надзвичайні ситуації. Зазначені фактори визначають необхідність кваліфікованої розробки політичних, економічних, правових і організаційно-управлінських механізмів та інструментів щодо забезпечення енергетичної безпеки держави.

Енергетична безпека держави має показувати рівень виконання паливно-енергетичним комплексом його профільюючих функцій перед суспільством та державою як у звичайних, так і в критичних умовах, а також у разі надзвичайних

ситуацій, зокрема в умовах військової агресії РФ. Аналіз здатності виконання урядом таких функцій зводиться до забезпечення життєздатності діючих систем енергетики та гарантування технічної безпеки енергетичних об'єктів. Тут варто зазначити, «що кризові явища в різних галузях економіки, зокрема в енергетиці, мають відповідний цикл періодичності й не можуть тривати постійно. Під час подолання кризових процесів у державах здійснюється якісне оновлення суспільно-економічного життя, відбувається ефективне розв'язання нагальних техніко-технологічних, нормативно-правових і екологічних проблем, що в подальшому передбачає післякризове динамічне піднесення економіки держави» [5]. В результаті реформування національної економіки, якісні зміни в системі управління персоналом є необхідною умовою ефективного функціонування та розвитку підприємств [6], зокрема енергетичної сфери.

Розроблена науково обґрунтована стратегія збалансованого розвитку економіки стає одним із основних засобів запобігання виникненню можливих загроз безперебійному енергозабезпеченню всіх виробничих сфер держави. Політика, спрямована на досягнення оптимальної енергоефективності економіки будь-якої держави, є складною комбінацією внутрішньо й зовнішньо орієнтованих заходів, які визначають сутнісні особливості країни у конкретний момент її соціально-економічного та політичного розвитку [7]. Тому управлінська діяльність у сфері енергетичної безпеки не є однозначною та прямолінійною, оскільки потребує врахування різних аспектів життєдіяльності країни. Йдеться про ресурсні, технічні, економічні, екологічні, організаційно-адміністративні, управлінські, соціальні, інноваційні, політичні, геополітичні, безпекові та інші світоглядні аспекти енергозабезпечення життєво важливих потреб та функцій держави, суспільства, економіки. Окрім того, діяльність у сфері енергетичної безпеки може суттєво еволюціонувати у часі в одній і тій само країні залежно від динаміки соціально-економічного та науково-технологічного розвитку, трансформації моделей функціонування енергетичних ринків. Останнім часом і в Україні, і у світі спостерігаються суттєві зміни принципів

регулювання енергетичного сектору, розширюється діапазон методів використання енергетики як інструменту досягнення політичних цілей [1].

Наразі складності та перепони щодо енергозабезпечення України вже переросли у проблему національної безпеки: від їхнього оперативного вирішення залежить подолання внутрішніх і зовнішніх кризових процесів у політичній та економічній діяльності. Також на сучасному етапі соціально-економічного розвитку фактор зниження енергоємності валового внутрішнього продукту є одним з ключових у забезпеченні енергетичної незалежності держави та зростання рівня її енергетичної безпеки. Вектор розвитку України до ЄС вимагає запровадження наукомісткого виробництва, розширення внутрішнього попиту, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, виробництва конкурентоспроможної продукції, закріплення та у подальшому розширення національної частки у світовому торговому балансі.

Для нашої країни, енергетична та економічна політика якої на сучасному етапі розвитку не забезпечує необхідного ефекту для посилення енергетичної складової у формуванні національної конкурентоспроможності, потрібно на основі внутрішньої специфіки перейняти позитивний закордонний досвід у сфері демонополізації енергетичного сектора й нарощування біопаливного виробництва. Вирішення проблеми енергозабезпечення на основі конкурентоспроможного виробництва біопалива сприятиме подоланню економічної відсталості та дасть змогу піднятися на орбіту цивілізованої економічно незалежної європейської держави. Швидкість і ефективність вирішення проблем енергетичної безпеки України визначаються її економічною спроможністю, а важливими проблемами енергетичного комплексу є зростання витрат виробництва і питомих капіталовкладень в енергетику. Система ефективного управління виробничими процесами має враховувати територіальні особливості та здійснювати споживання оптимальної виробничо-доцільної кількості енергоресурсів, надаючи пріоритет розвитку біопаливній індустрії [8, 9]. При цьому планувати виробляти різні види біопалива потрібно не тільки на

великих заводах, які мають, перш за все, забезпечувати відновлюваною енергією агропромисловий сектор економіки [10], але й на підприємствах малої потужності та різнопрофільності, що дасть змогу зробити технологічний та організаційний процес більш гнучким і пристосованим до українського, європейського й світового енергетичних ринків.

Для цього потрібно сформувати гнучку систему публічного управління, в енергетичній галузі, науково-методологічний підхід якої щодо формування організаційно-функціональних структур економіко-енергетичних систем України.

На національному рівні основними завданнями уряду України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів є запровадження єдиної державної політики у сфері використання енергоносіїв та енергозбереження, забезпечення збільшення частки відновлюваних видів палива у балансі попиту та пропозиції енергоносіїв, створення державної системи моніторингу виробництва, споживання, експорту й імпорту енергоносіїв тощо. Контроль за технічним станом об'єктів, режимами енергоспоживання, дотримання вимог безпеки здійснюють відповідні державні інспекції, а також відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки й надзвичайних ситуацій, функції і повноваження яких потрібно чітко регламентувати законами та іншими нормативно-правовими актами. Водночас пріоритетними напрямками стратегічного розвитку енергозабезпечення природно-економічних районів та областей країни є освоєння економічно досяжних регіональних (місцевих) покладів горючих копалин, вторинних енергетичних ресурсів, відновлюваних джерел енергії та потенціалу енергозбереження, забезпечення розвитку власних децентралізованих джерел генерації електричної і теплової енергії з досягненням необхідного рівня енергетичної та екологічної безпеки тощо [11].

Отже запроваджувана економіко-енергетична систем України на різних рівнях управління поєднує складний багатофакторний міжгалузевий характер, komponує в собі різноманітність форм і напрямів застосування різних видів

біопалива та має відповідність щодо всіх рівнів управління національною економікою. На регіональному, галузевому, територіальному рівнях, а також на рівні домогосподарств необхідно розробляти таку систему регулювання, на основі якої держава змогла б запровадити низку інноваційно-інвестиційних проєктів з використання відновлюваної енергії, в тому числі виробництва та споживання біопалива, підвищуючи рівень їхньої конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Суходоля О.М., Харазішвілі Ю.М., Бобро Д.Г. та ін. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування: аналіт. доп. За заг. ред. О.М. Суходолі. Київ: НІСД, 2020. 178 с.

2. Климчук О.В. Пріоритети розвитку енергетичної політики в світі та Україні. Зб. наук. пр. ВНАУ. Серія: Економічні науки. 2012. Вип. 1 (56). Т 1. С. 123–128.

3. Дікареєв О. Стратегії освоєння енергетичних ресурсів шельфу світового океану. Економіка України. 2010. № 1. С. 60–73.

4. Климчук О.В. Економічне значення та оптимізація використання енергетичних ресурсів. Вісник аграрної науки. 2015. № 6. С. 62-66.

5. Климчук О.В. Управлінські аспекти формування економіко-енергетичної безпеки України на засадах розвитку біоенергетики: Монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 576 с.

6. Levytska I.V., Klymchuk A.O., Klymchuk O.V. Functions of salary at machine-building enterprises in formation of motives and stimules of personnel. Bulletin of Zaporizhzhia National University. Economic sciences. 2019. № 4 (44), Pp. 154-159. DOI <https://doi.org/10.26661/2414-0287-2019-4-44-24>.

7. Микитенко В. Енергоефективність національної економіки: соціально-економічні аспекти. Вісник НАН України. 2006. № 10. С. 17–26.

8. Климчук О.В. Специфіка формування та механізми регулювання ринку біопалива. Економіка. Фінанси. Менеджмент. 2015. Випуск № 2. С. 13-21.

9. Про схвалення Енергетичної стратегії України до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність: Розпорядження КМУ № 605-р., 18.08.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80>.

10. Климчук О.В. Виробництво біопалив – шлях до енергонезалежності агропромислового комплексу України. Трансформаційна динаміка розвитку агропромислового виробництва. Зб. матеріалів Всеукр. науково-практичної конф. Вінниця, 2011. С. 57-60.

11. Климчук О. В. Стратегічні напрями формування національної енергетичної безпеки для економічного зростання України. Вісник Черкаського університету: Серія економічні науки. 2018. Вип. № 3. С. 28–37. DOI: 10.31651/2076-5843-2018-3-28-37.

Жук О.А., старший судовий експерт
сектору досліджень у сфері інформаційних технологій
Вінницького науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ

Захист прав дитини є пріоритетним завданням як для нашої країни, так і для всієї міжнародної спільноти. Адже діти внаслідок фізичної і розумової незрілості, потребують спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження. Згідно з дослідженнями Ради Європи, кожна п'ята дитина в Україні зазнає різних форм сексуального

насильства (від розбещення до зґвалтування). Кожна третя дитина стає жертвою фізичного насильства, а кожна друга – психологічного. За переглянутими у вересні 2016 року даними, ВООЗ описує такий обсяг проблеми: Кожен четвертий дорослий зізнається, що у дитинстві зазнавав фізичного насильства. Одна з п'яти жінок і один із тринадцяти чоловіків зізнаються, що у дитинстві зазнали сексуального насильства. Поширеним є емоційне насильство та нехтування. Щорічно налічується 41000 випадків вбивства дітей віком до 15 років. Крім того, чисельні випадки смерті дітей внаслідок недбалого поводження не становлять статистику вбивств. Наслідки жорстокого поводження із дітьми тривають все життя, впливаючи на фізичне та психічне здоров'я, соціальне життя та зайнятість населення, що може значно сповільнити економічний та соціальний розвиток країни. Впродовж дитинства, 1 з 4 дітей переживають фізичне насильство. Майже 1 з 4 дівчаток та 1 з 13 хлопчиків переживає сексуальне насильство. Самостійне повідомлення дітей про сексуальне насильство в 30 разів більше та про фізичне насильство в 75 разів більше ніж вказують офіційні звіти. За 2017 рік на «Національну гарячу лінію» з попередження домашнього насильства надійшло: 21680 дзвінків, зокрема 16845 від жінок; 2172 дзвінки від дітей, які страждають від насильства у власній сім'ї. 1989 року було прийнято Конвенцію про права дітей (ратифіковану Україною у 1991 році), якою визначено, що дитина має бути захищена від всіх випадків жорстокого поводження з нею. У чисельних міжнародних публікаціях, зокрема, публікаціях ЮНІСЕФ, використовується поняття жорстокого поводження з дітьми, визначеного Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Відповідно до тлумачення ВООЗ: Жорстоке поводження з дітьми містить всі форми фізичного та емоційного поганого ставлення, сексуальне насильство, нехтування та експлуатацію, що спричинює дійсну або потенційну шкоду здоров'ю, розвитку та гідності дитини у контексті відносин відповідальності, довіри та сильнішої позиції.

Актуальність теми дослідження: наразі переважна більшість проведених судово-психологічних експертиз у Вінницькому НДЕКЦ МВС України є

експертизи, у яких діти нажаль мають статус потерпілої особи, а саме тому у своїй практичній діяльності судово-психологічна експертиза виступає окремим інструментом захисту прав і свобод дитини та охоплює:

- судово-психологічну експертизу щодо встановлення наявності ознак психотравмування дитини внаслідок сексуального насильства;
- судово-психологічну експертизу у справах пов'язаних із домашнім насильством;
- судово-психологічну експертизу щодо визначення місця проживання дитини з одним із батьків;
- судово-психологічну експертизу у справах щодо відшкодування моральної шкоди;
- судово-психологічну експертизу комунікативної діяльності особи, зафіксованої у відеозапису під час проведення слідчої дії;
- судово-психологічну експертизу неповнолітніх.

Мета і завдання дослідження: метою дослідження є комплексний аналіз теоретичних положень, які лягли в основу судової психологічної експертизи, а також експертних завдань, що вирішуються експертом у ході проведення судової психологічної експертизи. Для досягнення поставленої мети було сформульовано наступні завдання:

- визначити поняття судової психологічної експертизи;
- визначити об'єкт та предмет судової психологічної експертизи;
- визначити основні завдання судової психологічної експертизи;
- розкрити поняття «безпечне місце» та «безпечний дорослий»;
- розкрити механізм захисту прав дитини на основі судово-психологічної експертизи у справах пов'язаних із домашнім насильством;

Для досягнення мети й завдань було використано комплексну систему загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

Судова психологічна експертиза – це дослідження психічних явищ, процесів на основі спеціальних знань у галузі психології з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Об'єктом судово-психологічної експертизи є психічно здорові особи до яких відносяться зокрема малолітні (до 14 років) та неповнолітні (до 18 років) діти.

Предметом дослідження судово-психологічної експертизи – є закономірності та особливості перебігу і структури психічних процесів, психічної діяльності (дитини) та її проявів, що мають юридичне значення і тягнуть певні правові наслідки.

До завдань, які вирішуються в рамках судово-психологічної експертизи належить — встановлення психотравмувальних факторів (ситуацій) для дитини; дослідження особливостей відтворення обставин психотравмувальних подій (валідності повідомлення); встановлення надання дитиною добровільної згоди на сексуальні дії, з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів; встановлення особливостей психотравмувальних переживань, наявності завданої шкоди особистості дитини внаслідок сексуального насильства.

Встановлення психотравмувального впливу (ситуації/ситуацій), внаслідок здійснення по відношенню до дитини психологічного насильства (як однієї з форм домашнього насильства).

Встановлення здатності малолітньої/неповнолітньої особи правильно сприймати обставини (повною мірою розуміти зміст своїх дій та керувати ними) надавати свідчення;

Встановлення наявності/відсутності психічних (на моральному рівні) страждань підекспертної особи, їх характеру, ступеня інтенсивності та тривалості впливу на основні сфери її життєдіяльності;

Встановлення індивідуально-психологічних особливостей підекспертних осіб (дитини та дорослих, які заявляють право на участь у її вихованні та піклуванні про неї); встановлення типу виховної поведінки батьків/опікунів (одного з батьків/опікуна); встановлення рівня психічного та особистісного

розвитку дитини; встановлення психологічного стану дитини та відчуття нею психологічного благополуччя; встановлення ступеня впливу досліджуваної сімейної ситуації та виховної поведінки кожного з батьків/опікунів (одного з батьків/опікуна) на психічний розвиток, психологічний стан і рівень психологічного благополуччя дитини, а також прогноз наслідків такого впливу у майбутньому.

Під час взаємодії з дитиною експертом враховуються такі поняття як:

Безпечне місце – це прогнозоване дитиною місце, про яке дитина отримала повну інформацію, що з нею буде там відбуватись, хто буде присутній та яка роль цих осіб, а так само що очікується від дитини; там де «не відбувається насильство»; місце є безпечне для дитини (фізично); максимально підготовлене для взаємодії (наявні меблі відповідно до віку дитини, олівці, папір, іграшки, тощо).

Наразі спеціалізованими такими безпечними місцями в Україні є «Барнахус» та «Зелена кімната».

«Барнахус» (в перекладі означає «Дім дитини») - це міждисциплінарний спеціалізований заклад, що був створений для проведення процесуальних дій з урахуванням відповідних положень Кримінального процесуального кодексу України в дружньому до дитини середовищі та в умовах, які мінімізують наслідки її травматизації.

Іншою альтернативою спеціалізованого безпечного місця є **«Зелена кімната»** — яка являє собою спеціально організовану систему заходів, що має на меті забезпечити законність, гуманність та ефективність проведення психодіагностичного дослідження. Система заходів полягає в: створенні комфортних для дитини умов; відокремлення батьків / опікунів / адвокатів / слідчих та інших учасників кримінального провадження, які знаходяться за склом з можливістю повністю спостерігати за перебігом дослідження та не впливати (прямо чи опосередковано) на дитину; передбачає можливість аудіо / відеофіксації.

Крім «Безпечного місця» існує таке поняття як «Безпечний дорослий» — це дорослий, який враховує вікові, індивідуальні особливості дитини, її психологічний стан; взаємодіє «на одному рівні» з дитиною; ставиться доброзичливо, уміє розпізнавати потреби дитини та забезпечує захист прав та інтересів дитини.

Наразі діти – є окремою категорією потерпілих, які стають частіше за все жертвами насильства в батьківській родині і процес їх гендерної соціалізації відбувається у несприятливих, а подекуди навіть небезпечних умовах [6, с.113]. Домашнє насильство щодо малолітніх та неповнолітніх є багатограним соціальним явищем, що виявляється в різних формах: **фізичному, психологічному, економічному та сексуальному**, примусі до споживання алкоголю, наркотичних засобів; погрозах вбивства, заподіяння тяжких ушкоджень, доведення до самогубства або замаху на нього шляхом жорстокого поводження з потерпілим чи систематичного приниження його особистої гідності. У той же час особистість малолітнього та неповнолітнього є ще не повністю сформованою – вкрай рухливим і мінливим системним феноменом. Діти особливо потребують допомоги, щоб зрозуміти закономірності розвитку суспільства, виробити правильне уявлення про соціальні цінності. Основна роль у вихованні, моральному розвитку дитини належить родині. Як визначає Н. В. Машинська, специфіка сімейного виховання полягає, перш за все, в тому, що воно більш емоційне за своїм характером, ніж будь-яке інше виховання [5, с.61]. А. Б. Блага вказує, що підлітки, які зазнали зловживання, не лише не сприймають батьків як референтну групу, але й характеризуються поєднанням імпульсивності та довготерпіння, підозрілістю і недовірливістю з одночасною ірраціональною вірою в можливість поліпшення внутрішньої родинної ситуації. Вони емоційно залежні і відчувають почуття провини за інциденти насильства, самотність, ізольованість, страх перед майбутнім і впевненість у відсутності перспектив, мають знижену самооцінку [6, с.113]. Діти, які стають свідками сімейних сварок, конфліктів, страждають не менше від тих дітей, які зазнали насильства. Як

ззначає О. Л. Беспаль, спостереження дітьми за насильством між дорослими членами сім'ї може призвести до того, що такі діти не уявляють іншої моделі поведінки в родині і сприймають її як належне. Дитина хибно уявляє, що якщо б'ють – значить люблять і, як наслідок, виростає потенційним агресором або жертвою домашнього насильства [7, с.114]. Окрім цього, наслідками домашнього насильства можуть бути: депресія і суїцидальна поведінка. У дітей, які пережили насильство, глибока депресія часто поєднується з саморуйнівною поведінкою в таких формах, як заподіяння каліцтва собі, суїцидальні реакції, суїцидальні спроби, втеча з дому тощо. При цьому діти рідко йдуть до родичів чи друзів, найчастіше вони потрапляють на вулицю, де можуть опинитися в кримінальному середовищі. Такі діти нерідко стають жертвами злочинців. Вони залучаються до заняття проституцією, виготовлення дитячої порнографії, потрапляють у руки торговців людьми тощо. Діти, які пережили будь-який вид насильства, відчують труднощі в соціалізації: у них порушені зв'язки з дорослими, немає відповідних навичок спілкування з однолітками, вони не володіють достатніми знаннями та ерудицією, щоб завоювати авторитет у школі, у них низька самооцінка. Варто відзначити, що найчастіше дитина, яка пережила насильство, ставши дорослою, схильна застосовувати насильство і до своїх літніх батьків. Отже, спостерігається безсумнівний зв'язок між наявністю несприятливих факторів у сім'ї і злочинною поведінкою дитини у майбутньому. Таким чином, створюється замкнене коло. І. О. Бандурка зазначає, що насильство до дитини може чинити як мати, так і батько. У тих випадках, коли мати сама стає жертвою домашнього насильства, вона може бути «передавальною ланкою», прагнучи компенсувати своє понижене становище жертви пригніченням ще слабших дітей [8, с.161]. Ю. М. Антонян переконаний, що кримінальна мотивація дитини залежить, головним чином, від ставлення батьків до дитини, її сприйняття або відторгнення. Відторгнення може виражатися в формі байдужості, недостатньої уваги, емоційної холодності, що викликає у дитини почуття невпевненості, занепокоєння, незахищеності. Такі діти шукають у неформальних або

кримінальних групах колективного батька, їм властива імпульсивність, ригідність, дратівливість, злопам'ятність [9, с.18].

Соціологічні опитування в Україні свідчать, що до 80 % дітей страждають від різноманітного жорстокого поводження. Нині батьківська жорстокість є звичайним явищем, що притаманне приблизно 45–49 % сімей. Протягом 2019 р. в Україні від різноманітних протиправних дій дорослих постраждало понад 2 тис. дітей, з яких свідками й жертвами домашнього насильства стали понад 3 млн дітей. Найбільше страждають від нього діти у віці до 10 років. Понад 3 млн дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства в родині або є їхніми вимушеними учасниками [10, с. 238].

Дуже важливо, визначають експерти [12, с. 92], що згідно законодавству, дитина, яка стала свідком насильства у своїй родині, також визнається його жертвою і має право на всі відповідні соціальні, медичні, психологічні й правові послуги.

Закон України **«Про запобігання та протидію домашньому насильству»** акцентує увагу на тому, що діти, які постраждали від домашнього насилля або стали його свідками, мають отримати належний захист та підтримку. Захист та підтримка означають, з одного боку, активне втручання поліції (правоохоронної системи), а з іншого – залучення системи соціальних послуг для надання підтримки особам, які постраждали від такого насильства [13, с.89]. Також працівники поліції повинні фіксувати факт присутності дитини при вчиненні домашнього насильства, особливо це стосується коли дитина як свідок домашнього насильства є окремою потерпілою особою в адміністративному правопорушенні за ст. 173-2 КУпАП [4, с.29].

Під час безпосереднього проведення дослідження, експерт обов'язково враховує: вік дитини, поняття «безпечного місця», «безпечного дорослого», враховує валідність повідомлення дитини — це комплекс психологічних ознак, які свідчать про достовірність розповіді дитини. Аналізує отримані на дослідження матеріали, проводить психодіагностичну бесіду з підекспертною

особою, відмічає зміни, які відбулись у дитини на соціальному, поведінковому та психоемоційних рівнях, встановлює причинно-наслідковий зв'язок між психотравмувальним впливом досліджуваної ситуації та поточним психоемоційним станом дитини – а отже дає відповідь про наявність/відсутність психотравмувального впливу за (ситуації/ситуацій), які піддані експертному дослідженню, внаслідок здійснення по відношенню до дитини психологічного насильства (як однієї з форм домашнього насильства).

Виходячи з вищевикладеного та враховуючи зростаючу динаміку проведених судово-психологічних експертиз на базі Вінницького НДЕКЦ МВС України, доходимо висновку, що на сьогоднішній день судова психологічна експертиза – є вагомим **інструментом захисту прав дитини.**

Список використаних джерел

1. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / І. О. Бандурка ; За наук. ред.. д-ра юрид. наук, професора О. М. Литвинова ; Золота миля, 2017. – 432 с.

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція): запитання та відповіді. URL: <https://rm.coe.int/istanbul-convention-questionsand-answersukrainian/1680944874> (дата звернення 20.11.2020)

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 01.06.2023).

4. Аносова Ю. В., Капур, М. М. Легенька, К. В Черепиха за участю Бороздіної К. А., Кривуляк А. О. Моніторинг ситуації реагування системи правосуддя на вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статті: 2019.

5. Машинская Н. В. Насилие в семье (криминалогические и уголовно-правовые аспекты) дисерт. канд. юрид. наук 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право М-2001 - 163с.

6. Блага А. Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання) : монографія / А. Б. Блага. – Х. : ФО-П Макаренко, 2014. – 360с.
7. Беспаль О. Л. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї дисерт. канд. юрид. наук 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право Запоріжжя– 2019. – 294 с.
8. Бандурка І. О. Діти, сім'я, злочинність неповнолітніх: взаємозалежність : монографія / І. О. Бандурка. – Харків : Золота миля, 2014. – 280 с.
9. Антонян Ю. М. Психологическое отчуждение личности и преступное поведение. Ереван: Звартоне, 1987. С. 85.
10. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернея. – Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 396 с.
11. Бугаєць Т. Комплексна політика та збір даних в Україні Круглий стіл Офісу Ради Європи в Україні 8 липня, 2020 URL: [https:// rm.coe.int/ukr-comprehensive-policy-and-datacollection-in-ukraine-presentation-b/16809efc9c](https://rm.coe.int/ukr-comprehensive-policy-and-datacollection-in-ukraine-presentation-b/16809efc9c) (дата звернення: 01.06.2023).
12. «Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи» : збірник тез Обласної науково- практичної конференції (м. Чернігів, 24 жовтня 2019 р.) / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, ЧНТУ, 2019. – 126 с.
13. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт. ; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко,- В. В. Чернея. – Київ : МВС України ; Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 396 с.
14. Методика судової психологічної експертизи : Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, 2019.

ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Діти є важливими агентами змін та побудови нашого майбутнього. Їх захист, забезпечення безпеки, а також надання їм можливостей досягти успіху в житті та зробити внесок як громадян у квітучу та мирну Європу – це моральний імператив та наша спільна відповідальність.

З сім'ї починається наше самоусвідомлення, формується світогляд та цінності. Тому так важливо, щоб кожна дитина відчувала сімейне тепло та затишок. Так важливо, щоб кожна дитина могла тримати за руку рідну людину, зростати в любові та підтримці.

Уряд має безумовне переконання, що "родина для кожної дитини" є одним з ключових пріоритетів відбудови і одним з ключових пріоритетів євроінтеграційного руху нашої країни. І це переконання він закладає в конкретні проекти відбудови та реформ, в розвиток послуг для родини з дітьми з відповідним фінансуванням.

Захист і дотримання прав та інтересів українських дітей, зокрема, права кожної дитини жити в родині – є пріоритетним напрямком діяльності Міністерства соціальної політики України, Національної соціальної сервісної служби України, який ґрунтується на європейських цінностях поваги до людської гідності, рівності та захисту прав людини.

При цьому, у фокусі уваги залишаються сім'ї, які виховують дітей-сиріт, дітей, що залишилися без батьківського піклування (прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, сім'ї опікунів, усиновителів).

Мінсоцполітики спільно з Нацсоцслужбою здійснюють комплексну роботу для захисту і дотримання прав дітей, в тому числі евакуйованих за кордон.

За підсумками роботи з міжнародними партнерами на саміті Ради Європи 16-17 травня в Рейк'явіку 46 держав ухвалили Декларацію на підтримку України, основною метою якої в частині захисту прав дітей є оперативний міждержавний обмін інформацією щодо становища кожної дитини за межами України, її потреб та необхідних заходів для врахування найкращих інтересів на національному рівні кожної країни тимчасового перебування. Наразі розпочато напрацювання відповідного координаційного механізму, який має стати ключовим етапом на шляху до відновлення справедливості та невідкладного і безпечного повернення українських дітей до їх родин та законних представників.

Маркером того, що українське суспільство сьогодні відгукується на ініціативи щодо розвитку сімейних форм, є те, що завдяки роботі чат-боту “Дитина не сама” більше тисячі сімей пройшли навчання та підтвердили свою готовність взяти дитину у свою родину в часі війни.

На законодавчому рівні ведеться потужна робота, щоб створити можливості для подальшого реформування системи виховання та догляду задля забезпечення українським дітям розвиток в сім'ях, або формах, максимально до них наближених.

Саме тому важливим є посилення співпраці на усіх рівнях між органами державної влади, науковцями, різними інституціями та громадськістю, а також підтвердження необхідності подальшої спільної роботи для посилення спроможності запобігати порушенням прав дитини та реагувати на потреби захисту дітей в Україні та в Європейському Союзі.

Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Вінницькій області створено в липні 2021 року. В своїй структурі має два відділи (відділу здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та відділ здійснення державного контролю за дотриманням прав дітей).

Основне завдання Головного управління – здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки (різні

види державної допомоги, пільги, житлові субсидії та інші виплати, що проводяться за рахунок коштів державного бюджету), соціальних послуг та за дотриманням прав дітей.

Державний контроль здійснюється у вигляді планової/позапланової перевірки.

Планова перевірка здійснюється відповідно до річного плану Головного управління, який затверджується щорічно 1 грудня поточного року та розміщується на офіційному веб-сайті Нацсоцслужби України протягом п'яти робочих днів після затвердження.

У зв'язку із введенням воєнного стану в Україні припинено проведення планових перевірок.

Однак, 18 серпня 2022 року Міністерство соціальної політики України видано наказ, яким дозволено здійснювати позапланові заходи контролю (від 18 серпня 2022 року № 219).

Позапланові заходи контролю проводяться з таких підстав:

- письмове звернення органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, фізичних осіб про порушення об'єктом державного контролю вимог законодавства стосовно дотримання прав дітей;

- перевірка виконання об'єктом державного контролю за результатами проведення планової/позапланової перевірки рекомендацій щодо усунення порушень вимог законодавства стосовно дотримання прав дітей;

- доручення Прем'єр-міністра України, звернення Офісу Президента України, Верховної Ради України та народних депутатів України.

Об'єктами позапланових заходів контролю відділу здійснення державного контролю за дотриманням прав дітей – є служби у справах дітей виконавчих комітетів міських, сільських, селищних рад та заклади різних типів, форм власності та підпорядкування з цілодобовим перебуванням/проживанням дітей.

Зупинюся більш детальноше на проведенні позапланової перевірки.

1. Підставою для проведення позапланових заходів контролю є прийняте рішення керівником органу влади, про що видається наказ Головного управління, затверджується робоча група уповноважених осіб для проведення перевірки.

До участі у проведенні планової/позапланової перевірки за згодою можуть залучатися представники органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань.

2. Про проведення позапланової перевірки об'єкт перевірки не повідомляється;

3. Строк проведення позапланової перевірки - до п'яти робочих днів;

4. За результатами перевірки складається Акт, в якому вказується порушення законодавства з посиланням на нормативно-правовий акт, норми якого порушуються, надаються рекомендації по усуненню порушення та строк його усунення.

Головним управлінням систематично здійснюється контроль за виконанням об'єктами державного контролю виявлених порушень.

В умовах воєнного стану Головним управлінням проведено 18 позапланових перевірок дотримання прав дітей (3 перевірки закладів різних типів, форм власності та підпорядкування з цілодобовим перебуванням/проживанням дітей та 15 служб у справах дітей). За результатами позапланових заходів контролю виявлено 164 порушення. Станом на 15 травня 2023 року об'єктами державного контролю 107 порушень усунено (65,2%), 9 порушень усунено частково (5,5%) та 48 не усунено (29,3%). З 48 неусунених порушень – 38 порушень термін виконання яких не настав.

Одним з основних пріоритетів Міністерства соціальної політики України та Національної соціальної сервісної служби України у 2023 році є захист прав дитини.

Національна соціальна сервісна служба України постійно проводить моніторингові візити до країн в які евакуйовано дітей-сиріт, дітей, позбавлених

батьківського піклування з інституційних закладів з питань захисту їхніх прав та умов перебування.

За результатами моніторингових візитів поставлено одне із основних завдань, щоб діти які повернуться в Україну мають бути влаштовані до сімейних форм виховання або усиновлені.

Тому при проведенні позапланових заходів контролю особлива увага приділяється таким питанням:

- як проводиться робота служб у справах дітей стосовно дітей які евакуйовані закордон та мають бути повернені в Україну, щодо влаштування їх в сімейні форми виховання (станом на 15 квітня 2023 року за кордоном перебуває 39 дітей-сиріт, та дітей, позбавлених батьківського піклування).

- яка проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота стосовно популяризації сімейних форм виховання;

- як здійснюється виявлення, ведення обліку та влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування;

- дотримання термінів прийняття рішення органу опіки та піклування про надання статусу дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування;

- як здійснюється соціальний захист дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах; тощо.

Проведення Головним управлінням заходів державного контролю спрямоване не лише на виявлення в об'єктів перевірки порушень законодавства, а переважно на їх попередження й уникнення задля забезпечення найкращих інтересів дитини.

Адже, основним пріоритетом є забезпечення права кожної дитини на виховання в сім'ї, мінімізація потрапляння в заклади інституційного догляду.

А якщо діти з певних обставин перебувають в закладах інституційного догляду захист їх прав та законних інтересів має відповідати вимогам законодавства.

ПОЛІТИКО-КОМУНІКАТИВНА ПРАКТИКА БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Неминучість глобальних змін у суспільстві, спонукає представників різних галузей впроваджувати цифрові технології та шукати нові шляхи розвитку своєї діяльності. Цифрові технології - виводять професійну діяльність на принципово поліпшений або якісно новий рівень. І для розвитку бібліотечної сфери освоєння цифрових технологій видається неминучим, адже оволодіння ними об'єктивно стало однією з умов розвиненості, могутності та конкурентоспроможності бібліотечних установ.

Водночас варто зауважити, що бібліотеки є тими організаціями, які мають високу оцінку довіри серед суспільства. А перетворюючись в інформаційно-культурні центри з високим рівнем цифрових технологій, бібліотеки можуть стати суб'єктами соціального впливу на населення. До того ж в наш час, коли інформація, послуги та ресурси органів державної влади все більше стають цифровими, а в деяких випадках – тільки цифровими, бібліотеки можуть взяти на себе роль сполучної ланки між суспільством та владою. Адже, сучасна бібліотека є установою, що здатна акумулювати інтереси практично всіх верств суспільства. Особливо, коли нагальною потребою виступає удосконалення законодавчої системи, широке достовірне інформування громадян для забезпечення їхнього усвідомленого політичного вибору, для бібліотек є можливість реалізації широких ініціатив. Цим і обумовлена потреба професійного співробітництва бібліотек, у різноаспектній площині, з органами державної влади.

Таким чином, сьогодні у суспільстві постала нагальна потреба змінити уявлення про завдання бібліотек, про їх роль та місце у політичному житті. З

точки зору наукової доцільності, існує необхідність вивчення деяких явищ політичного життя на основі міждисциплінарного підходу. У сучасних бібліотекознавчих дослідженнях чітко простежується потреба в науковому осмисленні даної проблематики, її сутнісного контексту. Все це актуалізує питання формування нових якостей бібліотечної діяльності та вдосконалення всієї системи функціонування сучасних бібліотек через підвищення ефективності використання цифрових ресурсів, які забезпечують інноваційний розвиток бібліотек. Тому наразі є актуальним та доцільним вивчення політико-комунікативних практик бібліотек саме з цього ракурсу.

Таким чином, значимість дослідження полягає у сприянні процесу якісного вдосконалення політико-комунікативних практик в бібліотечній діяльності за допомогою активного використання цифрових технологій.

Проблема сутності та різноманітних аспектів інноваційної діяльності бібліотек знайшла віддзеркалення в публікаціях Т. Велегжаніної, Н. Волян, В. Дригайло, С. Калашникова, Т. Колесникової, О. Онищенко та ін. Питання вдосконалення інформаційного супроводу діяльності органів державної влади на основі сучасних інформаційних технологій цікавили таких дослідників, як В. Горовий, Т. Гранчак, А. Дегтяр, О. Кобелев, В. Скворцов, М. Сорока, Я. Шрайберг та ін. Діяльність бібліотечних установ в інформаційному просторі досліджували Т. Богуш, К. Лобузїна, А. Пелешишин та ін. Актуальність створення електронних бібліотек та електронних каталогів обгрунтована таким авторами як Г. Киричек, О. Кузьмінська, І. Менсо та Т. Луцишина. Ряд авторів, зокрема, Л. Бабій, Л. Давидова, Н. Зборовська, Л. Кудря та Н. Лис досліджували особливості віртуальних виставок.

Однак, питання політико-комунікативних практик через використання сучасних цифрових технологій у діяльності бібліотечних установ є недостатньо вивченим, що й обумовлює необхідність даного дослідження.

Отже, метою дослідження є вивчення застосування цифрових технологій для зростання потенціалу та ролі бібліотек у системі політико-комунікативних

взаємодій, а також для ефективних форм співпраці між бібліотеками та органами державної влади.

Додамо, що в українських реаліях дослідження із зазначеної теми є поодинокими та фрагментарними. Багато в чому це зумовлено внаслідок певної новизни теми для українського наукового та експертного середовища.

Сучасні політичні та соціально-економічні перетворення у нашій державі, створюють принципово нові умови для розвитку бібліотек. Зокрема, під час розробки ефективних реформ та розв'язання актуальних проблем суспільного розвитку, органи державної влади працюють з великим обсягом комплексних питань і принципово важливо для них мати достатньо ресурсів для забезпечення політики якісним експертним знанням. З огляду на це, базована на об'єктивних доказах інформація, важливим аспектом якої є ефективне використання експертних і наукових розробок, має позитивні політичні наслідки. Тому значною мірою досягнення цих завдань можуть взяти на себе бібліотеки, адже їх основний потенціал пов'язаний із традиційними завданнями пошуку, відбору, організації та менеджменту інформаційних ресурсів. У контексті інформаційного перевантаження та нових цифрових технологій, в умовах, коли стає все більше і більше інформації, доступної у цифровій формі, бібліотекам в більшій мірі, на відміну від інших джерел продукування даних, під силу вирішити проблему визначення максимально відповідної потребам конкретним запитам користувача інформації. Крім того, бібліотеки зосереджуються на своєму традиційному завданні: як зробити знання доступним (зокрема, оцифровані дані, які мають бути не лише донесені до цільової аудиторії, а й розтлумачені, позначені та організовані у зручному для пошуку порядку) [3].

А у міру того, як зростає впровадження цифрових технологій в усі сфери життєдіяльності суспільства, бібліотеки можуть взяти на себе функції посередників між громадянами та органами державної влади щодо надання інформації та сприяння розвитку громадянської активності. До того ж, сьогодні бібліотека, також, є складовою частиною громади як центр задоволення потреб

громадян у публічній інформації, як центр формування інформаційних мотивів для громади, як соціокультурний центр тощо.

Підкреслимо, бібліотечні нововведення – це засіб поширення передового бібліотечного досвіду та напрямок діяльності з пошуку нових шляхів функціонування, розвитку та вдосконалення бібліотечної роботи. Що в свою чергу зумовлює творче зростання співробітників бібліотек.

Зокрема, зростання популярності Інтернету та інтенсивне впровадження нових інформаційних та комунікаційних технологій у бібліотечну практику змушуючи по-новому поглянути на традиційні бібліотечні функції. У цьому контексті важливе місце сучасної бібліотечної діяльності займає виставкова робота, що є засобом розкриття інформаційних ресурсів книгозбірні, її візитною карткою, відображаючи стиль бібліотеки і творчі можливості персоналу.

Ще однією перспективною формою роботи сучасних бібліотек є модель інформаційно-аналітичного партнерства з органами державної влади з розширенням функцій бібліотеки як центру публічного доступу до інформації. Під розширенням функцій мається на увазі насамперед участь бібліотеки в державотворчих демократичних процесах: сприяння поінформованості громадян із суспільно значущих питань, забезпечення органів державної влади інформацією, що сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень тощо [2].

Зауважимо, що важливість забезпечення бібліотеками інформаційно-аналітичного супроводу процесу прийняття управлінських рішень розглядається як база, на якій може ефективно будуватися управлінська діяльність державного апарату. Адже, головними критеріями якості бібліотечних послуг з надання в користування інформаційних ресурсів є: достовірність, оперативність, своєчасність, актуальність, повнота, структурованість, доступність.

Проте, з іншого боку, постає питання, наскільки влада, реалізуючи зв'язки з суспільством, готова бачити бібліотеку своїм партнером.

Саме тому активне упровадженням електронних інформаційних технологій у бібліотечну сферу є нагальним та актуальним. Вже сьогодні значна частина бібліотек з упровадженням цифрових технологій може зарекомендувати себе як надійного партнера з надання владним структурам допомоги в отриманні своєчасної, повної та об'єктивної інформації для ведення ефективної управлінської діяльності та брати участь у становленні громадянського суспільства.

Прикладом такого позитивного досвіду є діяльність підрозділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), за активної участі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ НБУВ) та Національної юридичної бібліотеки (НЮБ НБУВ). Саме ці підрозділи орієнтовані на зміцнення співробітництва з органами державної влади України та стали центрами публічного доступу до інформації, а також сприяють реалізації відповідних конституційних прав і свобод громадян України, забезпечують поінформованість громадян щодо державотворчих і демократичних процесів у країні, здійснюють інформаційну підтримку діяльності органів державної влади та управління, створюють нові комунікаційні зв'язки між державними установами та суспільством, сприяють залученню громадян до використання сучасної інформаційної інфраструктури держави, організують навчання з опанування новими інформаційними технологіями різних соціальних груп населення [3].

Автор наголошує на тому, що в ефективному забезпеченні партнерської взаємодії у сфері реалізації інформаційно-комунікаційної політики між владою та суспільством, питання використання бібліотечно-інформаційного потенціалу є багато аспектним і складним, воно стосується багатьох напрямів функціонування системи державної влади всіх рівнів. Тому, при розбудові інформаційної інфраструктури держави розвиток електронних інформаційних комунікацій між владними структурами, органами місцевого самоврядування та українським суспільством буде відбуватися значно ефективніше при активному

залученні інформаційно-комунікаційних технологій бібліотек. До вищезазначеного процитуємо думку фахівців про те, що: «Оскільки бібліотечно-інформаційна діяльність сприяє активізації участі громадян у державному управлінні, а інформація органів влади, послуги та ресурси швидкими темпами переходять у цифровий формат, бібліотеки стають важливою сполучною ланкою між владою та суспільством. Бібліотеки використовуються як точки доступу до інформації. Книгозбірні задовольняють найважливіші потреби населення ...» [1].

Як бачимо, сучасні бібліотеки виступають каналом комунікації та активним учасником процесу державних реформ, завдяки використанню у своїй роботі новітніх цифрових технологій, що дає їм змогу виконувати різноманітні інформаційні запити та надавати відповідні послуги. Таким чином, плідний діалог між соціумом і владою через посередництво бібліотек – є одним із пріоритетних напрямів діяльності бібліотек.

Список використаних джерел

1. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 232 с.

2. Симоненко О. Досвід політико-комунікативних практик зарубіжних бібліотек з органами державної влади. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2019. Вип. 53. С. 203-212. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2019_53_17

3. Симоненко О. Сучасна практика участі бібліотек у комунікації між владою та суспільством. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2020. Вип. 57. С.36-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2020_57_5

Корінник М.О.

Начальник відділу досліджень і розслідувань в Вінницькій обл.

Південно-західного міжобласного територіального

відділення Антимонопольного комітету України

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Розвиток штучного інтелекту, безумовно, можна вважати революцією комп'ютерних систем, яка стрімко і не контрольовано увірвалася в усі сфери людського життя.

Штучний інтеле́кт (ШІ, англ. artificial intelligence, AI) — розділ комп'ютерної лінгвістики та інформатики, який швидко розвивається, і зосереджений на розробці інтелектуальних машин, здатних виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту. Ці завдання можуть варіюватися від простих дій, як-от розпізнавання мови чи зображень, до більш складних завдань, як-от ігри чи водіння автомобіля [1].

Нещодавнє опитування компанії Cognylitica, надіслане понад 1500 керівникам у різних галузях і регіонах, показало, що 40% респондентів зараз впроваджують принаймні один проект штучного інтелекту або планують зробити це в короткостроковій перспективі. Але коли компанія Cognylitica запитала тих самих респондентів, чи вони вже працюють над проектом або планують незабаром запуснути такий, який містить елементи ШІ, майже 90% респондентів

сказали так. Іншими словами, організації в усьому світі вже використовують інструменти штучного інтелекту, навіть не підозрюючи про це [2].

Разом з цим, у сфері державного управління ШІ офіційно ще не застосовується (принаймні, у відкритих джерелах ця інформація відсутня). Це обумовлено, насамперед, ризиками використання ШІ, серед яких - використання конфіденційних, особистих даних і втручання в приватність, неконтрольоване надання переваг під час прийняття рішень, неточність і неправдивість інформації, інше.

На подолання цих ризиків спрямована політика Європейського союзу, що полягає у підготовці нормативно-правового акту, який буде здійснювати регулювання ШІ. Нові правила гарантуватимуть, що штучний інтелект, який розроблений і використовується у Європі, повністю відповідатиме правам і цінностям Європейського союзу, включаючи контроль з боку людини, безпеку, конфіденційність, прозорість, відсутність дискримінації та соціальне та екологічне благополуччя [3].

Організація економічного співробітництва і розвитку, у свою чергу, вважає, що Уряди світу можуть використовувати штучний інтелект для здійснення кращих державних політик та прийняття ефективних, якісних та дієвих рішень, для покращення спілкування та взаємодії з громадянами. На прикладі регіонів Латинської Америки та Карибського басейну досліджено використання величезного потенціалу ШІ для сприяння цифровій трансформації державного сектора [4].

Окрім цього, мережею експертів Організації економічного співробітництва і розвитку OECD.AI розроблені рекомендації для допомоги політикам, регуляторам, законодавцям та іншим оцінити можливості та ризики, які представляють різні типи систем штучного інтелекту, поінформувати про їхні стратегії штучного інтелекту та забезпечити політику послідовності. Ці рекомендації є зручним інструментом, який пов'язує технічні характеристики штучного інтелекту з політичними наслідками на основі принципів штучного

інтелекту ОЕСР, які пропагують такі цінності, як справедливість, прозорість, безпека та підзвітність, розвиток людського потенціалу та сприяння міжнародній співпраці [5].

Без перебільшення вагомим є вплив ШІ на стан економіки в кожній країні.

ШІ має потенціал змінити те, як фірми приймають рішення, зокрема шляхом створення прогнозної аналітики, автоматизації прийняття рішень та оптимізації бізнес-процесів. Наприклад, дві третини роздрібних продавців електронної комерції в ЄС використовують програмне забезпечення для автоматичного коригування своїх цін відповідно до цін конкурентів. Консервативні ринки змінюються новими учасниками, які використовують цифрові технології, наприклад у фінансовому секторі, де конкуренцію стимулюють нові та дешевші послуги. Крім того, навіть на традиційних ринках пропозиція може передаватися у формі нижчих цін або кращого реагування на вподобання споживачів, наприклад, коли супермаркети можуть краще коригувати свій вибір відповідно до тенденцій споживчого попиту. У більш широкому сенсі уже зрозуміло, що технології штучного інтелекту підвищують продуктивність праці в розвинутих економіках до 40 % до 2035 року. Також швидкий розвиток технологій штучного інтелекту спровокував суперництво за важливим аспектом конкуренції: інноваціями.

У той же час штучний інтелект також може надати споживачам нові інструменти для прийняття рішень. Програми ШІ можуть використовувати постійно зростаючий обсяг доступних даних про продукти та споживачів, щоб розробляти персоналізовані продукти та транзакції, які краще відповідають потребам окремих осіб і компаній. ШІ також може допомогти споживачам орієнтуватися на ринках зі складними або невизначеними цінами та умовами, щоб вибрати найкращу пропозицію на основі їхніх потреб і вподобань. Вони також можуть породжувати «алгоритмічних споживачів», прийняття рішень яких буде частково автоматизованим завдяки застосуванню алгоритмів.

Однак, оскільки штучний інтелект починає відігравати більшу роль у прийнятті рішень, особливо щодо ціноутворення, він також може послабити конкуренцію на деяких ринках. Передбачуваність, прозорість і часті взаємодії між алгоритмами конкурентів можуть підірвати конкурентну динаміку. Наприклад, хоча прозорість цін може полегшити прийняття рішень споживачами, вона також може спонукати фірми до менш агресивної конкуренції, сприяючи координації. Державні органи з питань конкуренції можуть виявити, що для вирішення цих проблем знадобляться **нові технічні можливості для оцінки технологій ШІ** та їх впливу на ринки. Крім того, певні ринкові наслідки, спричинені штучним інтелектом, буде важко врегулювати за допомогою поточних інструментів правозастосування конкурентних відомств.

Занепокоєння щодо проблем конкуренції, пов'язаних зі штучним інтелектом, вписується в ширшу дискусію про конкуренцію на цифрових ринках. Цифрові технології із великим обсягом даних можуть передбачати високі постійні витрати та низькі змінні витрати, економію за рахунок масштабу та обсягу, потужні мережеві ефекти та витрати на переключення або іншу поведінку споживачів, інше.

При цьому ринки, які є менш конкурентоспроможні для нових інновацій і менш відкриті для конкурентного тиску, є в країнах ОЕСР, і, особливо, в цифрових секторах.

Використання штучного інтелекту для підтримки та автоматизації бізнес-рішень може стати початком нової ери динаміки конкуренції на ринках. З цією новою епохою може виникнути шкода для конкуренції через узгоджені дії суб'єктів господарювання, зловживання з боку домінуючих фірм або концентрацій, що призводять до монополізації чи обмеження конкуренції [6].

При цьому інструменти машинного навчання можуть надати конкурентним відомствам можливість краще виявляти та припиняти антиконкурентну поведінку, що може призвести до зростання конкуренції на ринках та кращих

результатів для споживачів. Однак їх застосування повинне бути унормовано задля убезпечення ризиків використання ШІ [7].

У найближчому майбутньому розвиток та застосування штучного інтелекту в усіх галузях економіки буде звичайною необхідністю, оскільки він в рази пришвидшує виконання різних задач, які могла б зробити людина. Тому змагання за те, хто кращий – громадянин, суб'єкт господарювання з ШІ чи державний службовець, завершиться єдиним виграшним варіантом – повне впровадження ШІ в усі сфери життя, у тому числі у державне управління.

Список використаних джерел

1. Штучний інтелект. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82 (дата звернення: 03.07.2023).
2. André Corrêa d'Almeida and Bernardo Rivera Muñozcano. Scaling AI in government. Apolitical. URL: <https://apolitical.co/solution-articles/en/artificial-intelligence-in-government-machine-learning-data> (дата звернення: 03.07.2023).
3. The AI act. Artificialintelligenceact.eu URL: <https://artificialintelligenceact.eu/the-act/> (дата звернення: 03.07.2023).
4. The Strategic and Responsible Use of Artificial Intelligence in the Public Sector of Latin America and the Caribbean. OECD, CAF Development Bank of Latin America. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/governance/the-strategic-and-responsible-use-of-artificial-intelligence-in-the-public-sector-of-latin-america-and-the-caribbean_1f334543-en#page3 (дата звернення: 03.07.2023).
5. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. *OECD*. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449> (дата звернення: 03.07.2023).
6. OECD Business and Finance Outlook 2021: AI in Business and Finance. *OECD*. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3acbe1cd->

en/index.html?itemId=/content/component/3acbe1cd-en#section-d1e10402 (дата звернення: 04.07.2023).

7. Cary Coglianesi. AI For the Antitrust Regulator. *PROMARKET*. URL: <https://www.promarket.org/2023/06/06/ai-for-the-antitrust-regulator/> (дата звернення: 04.07.2023).

Кронівець Т.М.

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри

фундаментальних і приватно-правових дисциплін

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла

Коцюбинського

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ КОМПЛАЄНС ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД

В умовах війни і повоєнного розвитку України громада, її економічний розвиток, інтелектуальний капітал та згуртованість стає запорукою зміцнення обороноздатності держави, її стійкості перед зовнішніми і внутрішніми загрозами. Міжнародні та вітчизняні експерти та аналітики основою перешкодою на шляху розвитку України вбачають корупцію яка нівелює зусилля суспільства та допомогу міжнародних партнерів.

Антикорупційна стратегія прийнята 20 червня 2022 року Верховною Радою України та діятиме до 2025 року [1]. Фактично Антикорупційна стратегія це документ який допомагає забезпечити командну роботу всіх органів влади та інституцій громадянського суспільства для подолання корупції.

П'ять головних принципів Антикорупційної стратегії це оптимізація функцій органів влади, цифрова трансформація, підвищення прозорості надання державних послуг, невідворотність відповідальності за корупцію, утвердження культури доброчесності. Фактично 3 із 5 принципів можуть і мають бути

реалізовані в закладах освіти, це цифрова трансформація, оскільки людей потрібно навчити діяти в цифровому суспільстві, утвердження культури доброчесності оскільки людям потрібно привити цінності дотримання етичних вимог, а також це правопросвітницька робота та інформаційний супровід утвердження в суспільстві принципу невідворотності відповідальності за корупцію, навчання правилам повідомлення про корупцію, вмінню розпізнати потенційний і реальний конфлікт інтересів тощо.

4 березня 2023 року Кабінет Міністрів України затвердив Державну антикорупційну програму на 2023 -2025 роки, яка визначає конкретних перелік системних дій спрямованих на реалізацію Антикорупційної стратегії, які є обов'язковими для виконання державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими організаціями [2].

Для належного і ефективного виконання цієї Державної антикорупційної програми потрібно залучити всі категорії населення, привити нові цінності співіснування в суспільстві і все це в час війни. Звичайними методами управління завдання дуже важке для виконання. І тут варто згадати про чудовий інструмент під назвою «комплаєнс» яким керуються іноземні партнери. Під поняттям «комплаєнс» слід розуміти систему, що передбачає заходи управління, попередження та подолання ризиків недотримання вимог законодавства, правил, політик та стандартів в органах державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектору економіки. Фактично це розробка деталізованих стандартів поведінки якими керуються працівники конкретної компанії чи сфери послуг і контроль за їх виконанням внутрішній, його здійснює роботодавець або незалежна компанія. COMPLAENS як система внутрішніх політик широко впроваджується за кордоном [3], і в різні часові проміжки завдяки йому вдалось перемогти або зменшити прояви дискримінації, булінгу, гендерної нерівності, расизму і корупції.

Серед основних функції комплаєнс офіцерів організації спрямованих на подолання корупції мають бути оцінка середовища та ризиків у всіх процесах

організації; створення внутрішніх політик організації відповідно до виявлених ризиків; управління ризиками та розробка заходів з їх мінімізації та подолання; участь в ухваленні управлінських рішень; здійснення кризового управління в умовах настання ризику; розгляд повідомлень про порушення внутрішніх правил організації та захист прав викривачів; координація автоматизації процесів управління ризиками; розробка нових та удосконалення вже існуючих програм для ефективної діяльності комплаєнс-системи організації; проведення навчальних заходів та розробка інформаційних кампаній для поширення антикорупційних політик організації серед основних стейкхолдерів.

Фахівці сфери комплаєнс (комплаєнс офіцери), як незалежні посадові особи, які аналізують звернення про можливі випадки корупції або інші порушення законодавства, а також проводять власні внутрішні розслідування, сприяють забезпеченню управлінської діяльності топ-менеджменту організацій з виявленими ризиками та налагодженню взаємодії як із зовнішніми, так із внутрішніми стейкхолдерами для адаптації розроблених інструментів й політик організації [4; 5].

В рамках навчання від Програми ООН із відновлення та розбудови миру, Компоненти «Місцеве самоврядування та реформа з децентралізації влади» автор пройшла насичений і якісний триденний тренінг 29-31 травня 2023 року для розробників магістерських програм антикорупційного спрямування, отримала сертифікат [6] та на основні отриманих знань, інформаційних матеріалів, разом із колективом Факультету права, публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, серед яких доктори і кандидати економічних і юридичних наук, адвокати розробили проєкт сертифікатної програми «Комплаєнс-менеджмент організацій». Метою цієї програми є теоретична і практична підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних на високому професійному рівні здійснювати розробку, впровадження та оцінювання ефективності системи комплаєнс-менеджменту організації (внутрішні

антикорупційні політики, захист конфіденційної інформації та персональних даних, запобігання і врегулювання конфліктних ситуацій), моніторинг дотримання організацією вимог законодавства, правил, політик, норм та стандартів.

Сертифікатна програма запроваджується з дотриманням основних цілей та завдань Державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії на 2021-2025 рр. (Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» від 20.06.2022 №2322-IX) [2].

Викладання на сертифікатній програмі передбачено на засадах міждисциплінарного підходу із залученням експертів у сфері антикорупційного менеджменту, інформаційного права, представників бізнесу та експертних громадських організацій. Основними модулями для вивчення є законодавство і відповідальність в сфері комплаєнс, Міжнародні стандарти запобігання корупції, інноваційний менеджмент, Добросесність в громадах: правові і інституційні поняття, Антикризисний менеджмент, Інформаційні технології в менеджменті, Системи штучного інтелекту в управлінні, Персональні дані і захист інформації.

Чому ця сертифікатна програма на часі для громади? За кілька місяців інтенсивного онлайн чи оффлайн навчання громада отримає підготовленого спеціаліста який знає вимоги законодавства, успішно може консультувати громаду щодо участь у грантових проєктах, для яких наявність комплаєнс є обов'язковою умовою, сприяє залученню інвестицій, входженню в євроцивілізаційний бізнеспростір, вмє розробляти нові політики функціонування громади, запобігання ризикам замість постійного "гасіння пожеж», має методичні рекомендації щодо послідовного і системного формування комплаєнс менеджменту громади.

Таким чином, формування «унікального спеціаліста» що володіє компетентностями в сфері права, знає законодавство, процедури запровадження внутрішніх систем контролю, володіє навичками управління, застосування інформаційних технологій для масштабування процедур і систем, підключення

систем штучного інтелекту для зменшення впливу людського фактору на результати того чи іншого моніторингу (і це дасть можливість за допомогою чек-листів наприклад навчити працівника, за допомогою системи тестів перевірити обізнаність, моніторити процеси управління і виробництва, прораховувати наростання незадоволення чи зниження концентрації на роботі і т.д. відстежувати мотивацію і тому подібне. Цими методиками давно і успішно користується провідні бізнес компанії за кордоном, частково ці методики запроваджуються в їхніх філіалах в Україні, настав час взяти на озброєння комплаєнс як інструмент для громад.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки. Закон України від 20.06.2022. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
3. Українські компанії почали впроваджувати комплаєнс-контроль. Що це і навіщо?. 19 березня 2019 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/articles/komplaiens-kontrol-shcho-tse-i-navishcho/>
4. Воронов Р. Комплаєнс-офіцер як важливий елемент захисту бізнесу Юридична компанія «Воронов і партнери». URL: <https://vsandpartners.com.ua/news/komplaiens-oficer-yak-vazhlijiviy-element-zahistu-biznesu.html>
5. Савастєєва Ярослава. Комплаєнс функція – вчасно поставлений діагноз чи боротьба з наслідками?». 14 січня 2020. Юридична газета online. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/komplaiens-funkciya--vchasno-postavleniy-diagnoz-chi-borotba-z-naslidkami.html>

6. Програма ООН із відновлення та розбудови миру, Компонента «Місцеве самоврядування та реформа з децентралізації влади» Сертифікат для розробників магістерських освітніх програм антикорупційного спрямування травень 2023 р.
URL: <https://sites.google.com/vspu.edu.ua/law-pa/structure/kafedra-fppd/kronivets-t-m>

Дзевелюк М. В.

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Глобалізаційні процеси та розвиток інформаційних технологій у XXI столітті суттєво підвищили значущість участі держави в глобальному комунікативному просторі. Важливим трендом розвитку сучасної держави є формування нових технік та методів реалізації функцій держави. Крім традиційних методів реалізації функцій держави – правових та організаційних, актуальності набувають також технологічні, пов'язані, передовсім, зі становленням електронного урядування. Тенденція застосування сучасних інформаційних технологій у світі, які дають змогу автоматизувати більшість управлінських дій, зумовлює переорієнтування функціонування держави на більш ефективні економічні моделі.

Саме електронне урядування являється одним з інструментів розвитку інформаційного суспільства, впровадження якого сприяє створенню умов для відкритого і прозорого державного управління, яке є необхідним в сучасних воєнних реаліях України. З огляду на це, виникає потреба дослідження сутності електронного урядування та його впливу на трансформацію функціонування

сучасної держави, а також визначення новаційних напрямів діяльності електронного уряду.

Звертаючись до недавнього минулого, насамперед, слід зауважити, що Україна була чи не першою європейською країною, в якій ще на початку 80-х рр. ХХ ст. докладалися зусилля до розробки автоматизованих систем управління видатним українським вченим В. М. Глушковим, але ця ідея не знайшла підтримки та реалізації державним керівництвом СРСР [10, с. 59]. Варто зазначити, що саме поняття «електронного уряду» з'явилося на початку 90-х років, а першим у світі ідею урядового порталу реалізував Сінгапур в 1999 році, який не тільки почав надавати інформаційні послуги, але й дав змогу отримати деякі державні послуги, для яких раніше населення було змушене відвідувати різні міністерства та відомства [4, с. 44]. У вітчизняній історії зазначені процеси стали пріоритетними лише з набуттям Україною незалежності, що актуалізувало рух до розбудови нової держави, відповідно й нового державного управління. Проте, комунікаційні технології тоді, почали активно застосовуватись лише у сфері бізнесу [10, с. 59].

Визначальним у розвитку електронного урядування в Україні стала розробка та затвердження «Концепції розвитку електронного урядування в Україні» у 2010 р., що вперше закріпила в нормативно-правовому полі термін «електронне урядування», а після втрати чинності - «Концепція розвитку електронного урядування в Україні» у 2017 р., метою якої було вирішення питань, пов'язаних зі значним відставанням України від світових темпів розвитку електронного урядування та необхідністю удосконалення державної політики у цій сфері. Концепція є основою для подальшої розробки «Стратегії розвитку електронного урядування в Україні на період до 2030 року», програмних документів з питань впровадження електронного урядування та проекту Закону України «Про розвиток електронного урядування». Хоча реалізація Концепції була передбачена на період до 2020 року, однак наразі станом на 2023 рік

являється чинною, як і Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», що зумовлює дискусії серед науковців.

Рух в цьому напрямку було покладено Указом Президента України від 30.09.2019 р. «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», який є орієнтиром для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України, а також запровадженням у 2021 році постійного моніторингу індикаторів досягнення Цілей сталого розвитку.

Саме тому розвиток електронного урядування визначено одним з першочергових пріоритетів реформування системи державного управління, що має забезпечити комплексний розвиток електронного урядування відповідно до європейських вимог. Крім того, запровадження електронного урядування є базовою передумовою для розбудови в Україні ефективної цифрової економіки і цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС (EU Digital Single Market Strategy).

Процес формування теоретичної моделі електронного урядування, яка має бути побудована на міжгалузевій дискусії було розпочало в 2019 р. [10, с. 64]. В першу чергу, це зумовлено розвитком розумних міст та застосуванням різноманітних технологій: *Інтернет-речей*, які представляють собою «фізично реальні системи і комплекси, функціонування яких базується на використанні величезної кількості датчиків, комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, робототехніки, штучного інтелекту, хмарних обчислень, мережі Інтернет, застосування яких надає можливості за участю або без участі людей приймати і реалізовувати рішення, що створює умови для високоефективного, економічного, раціонального здійснення будь-якої діяльності з мінімальним використанням всіляких ресурсів» [1, с. 12-13]. Значний вплив мають також процеси цифрової трансформації публічного управління, які відбуваються у рамках стратегії соціально-економічного розвитку Європейського Союзу, зокрема ініціативи

«Цифровий порядок денний для Європи» (Digital Agenda For Europe) [12, с. 65]. А також важливим стало створення Міністерства цифрової трансформації України (далі Мінцифри) на заміну ліквідованому Державному агентству України з питань розвитку електронного урядування.

Новацією у розвитку електронного урядування в Україні стало затвердження Положення про Єдиний державний веб портал електронних послуг (далі Портал Дія), результатом якого стало удосконалення сфери надання адміністративних послуг. Портал Дія «призначений для реалізації права кожного на доступ до електронних послуг та інформації про адміністративні та інші публічні послуги, звернення до органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (у тому числі відповідно до ЗУ «Про звернення громадян»), отримання інформації з національних електронних інформаційних ресурсів, яка необхідна для надання послуг, а також для проведення моніторингу та оцінки якості послуг у випадках, визначених цим Положенням» [7].

Станом на початок 2023 року, Мінцифри відбулось обговорення впровадження «Дія» з понад п'ятьма країнами [6], що вказує на ефективність даної платформи, а також зацікавленість та затребуваність у світі.

В межах цифровізації, на офіційному рівні заявлено про відмову від подачі документів у паперовому форматі до державних органів з вересня 2021 р. й перехід на документообіг в електронному форматі між органами публічної влади й громадянами держави під час одержання державних послуг [9, с. 235]. При цьому варто зауважити, що система електронних адміністративних послуг в Україні перебуває на стадії розвитку і можливе існування цілого ряду проблем, які мають організаційні (нерозвинені системи документообігу в електронному форматі, брак об'єднаних реєстрів та обліку для оцифрування інформації в Єдину систему, проблеми доступу до публічної інформації тощо) та матеріально-технічні особливості (стабільне інтернет-покриття, вироблення

єдиного стандарту щодо зберігання інформації, внесення вчасно змін і зведення в систему порталу, тощо), які потребують подальшого вдосконалення [9, с. 236].

Глобальним викликом для активного розвитку цифрових рішень та дистанційних форм співпраці, в тому числі з представниками державних органів, фінансових установ, організацій та підприємств, що надають послуги, стала світова пандемія COVID-19. Технологічні потреби та розвиток діджиталізації зумовили переведення державних послуг в онлайн, що безпосередньо оптимізує кошти, час та витрати людиногодин, знижує корупційні ризики, що залишається актуальним для пост радянських країн [9, с. 231]. Наступними каталізаторам цієї діяльності стали воєнні дії на території України та зумовлені процеси вимушеної міграції: як внутрішніх переселенців та біженців так і зовнішніх.

Отже сьогодні можна виділити такі основні новаційні напрями діяльності електронного уряду, які змінюють сталі уявлення проявів активностей сучасної держави — це електронна демократія, електронне урядування, електронні послуги та електронна комерція.

Електронна демократія ґрунтується на використанні технічних засобів, що допомагають розв'язувати багато проблем процедурного характеру. Передовсім це виявляється під час планування, проведення електронних консультацій або електронного голосування. Такі взаємини й заходи, зокрема віртуальні міські збори, відкриті наради, опитування громадської думки й форуми громад, підвищують ступінь політичної участі громадян [2, с. 146]. До найбільш ефективних інструментів електронної демократії можна також віднести електронні звернення та електронні петиції, якими все частіше користуються громадяни України в сучасних воєнних умовах. Також створені ресурси для оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних, у тому числі з використанням електронних платформ, наприклад «Громадянське суспільство і влада», «Розумне місто» чи «Єдина система місцевих петицій», які поєднують у собі кілька електронних інструментів участі [5, с. 776]. Проте все ще залишається

дискусійним питанням чи є електронна демократія самостійним, відокремленим процесом, своєрідним «доповненням» чи сучасним «замінником» демократії, чи вона є складовою електронного урядування, яке являє собою адаптований до потреб інформаційного суспільства процес прийняття та вироблення управлінських рішень з метою задоволення потреб людини.

Електронні послуги — це надання в електронній формі урядової інформації: програм і напрямів діяльності уряду, формування стратегій задля розв’язання найважливіших суспільних проблем. ЗУ «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» 2021 р. передбачає, що «електронні послуги характеризуються новими формами громадянської участі та співробітництва між владою й громадянами» [8]. Впровадження та розвиток електронного урядування передбачає, що з боку органів публічного управління та адміністрування в онлайн форматі надаються різноманітні види електронних послуг [2, с. 146], що роблять управлінські операції та адміністративні процеси більш прозорими та більш ефективними для громадян і бізнесу, а також забезпечують низку переваг для суспільства в цілому, таких як економія часу та витрат на надання публічних послуг та доступу громадян та бізнесу до інформації органів публічного управління та адміністрування в будь-який час 24/7 [10, с. 80]. Прикладом є сервіс «Є Малятко», що інтегрував 9 послуг, повноцінно функціонує та постійно адаптується до нових викликів та потреб. Також активно розвивається мережа центрів надання адміністративних послуг та запроваджується надання електронних послуг, проте доступність послуг та якість обслуговування в різних територіальних громадах відрізняється, а також проблемним є питання електронної інфраструктури не лише в Україні, а й зарубіжжям.

Електронна комерція припускає обмін і придбання товарів через Інтернет, включаючи надання платних інформаційних послуг: сплата податків, рахунків за житлово-комунальні послуги, продовження реєстрації транспортних засобів тощо [2, с. 147]. А на початку 2023 року відбулось становлення однієї із перших

цифрових послуг в митній сфері «розмитнення авто», яке покаже, наскільки швидкою та прозорою може бути українська митниця (нововведення в «Дія»). Але при цьому існують фактори, які гальмують цей процес: відсутність законодавчої бази, яка б регулювала процес купівлі/продажу онлайн, здійснення розмитнення онлайн, здійснення електронних платежів за оплачені товари/послуги та яка б встановлювала прозорі правила гри на ринку (як для продавців, так і для покупців), слабо розвинена національна система електронних платежів, низька ефективність більшості існуючих українських торговельних майданчиків, низький рівень проникнення інтернету (особливо в регіонах). Початок вирішення поставлених задач уже покладено із запровадженням ЗУ «Про електронну комерцію» .

Сучасні науковці визначають електронний уряд як «форму адаптації державного управління до нових умов суспільного розвитку, яка включає безпосередні послуги, які надає держава через органи державної влади та місцевого самоврядування, а також інтерактивну взаємодію між ними, зокрема, завдяки підтримці та впровадженню системи зворотного зв'язку (громадянин — уряд — громадянин) за допомогою сучасних інформаційних та комунікаційних технологій» [3, с. 14].

Примітно, що Україна робить впевнені кроки щодо запровадження цієї тенденції розвитку функціональної структури, навіть опереджаючи в деяких напрямках європейські держави, хоча нині існує багато дискусійних питань, що свідчить про актуальність питання та дослідження в більш ширшому форматі публікації. І це не дивно, оскільки раціонально організований електронний уряд дає змогу суттєво підвищити ефективність реалізації практично усіх функцій держави, оскільки вони є каналами комунікації між державою та суспільством.

Список використаних джерел

1. Баранов О. А. Інтернет речей: теоретико-методологічні основи правового регулювання. Т. 1: монографія. Харків, 2018. 344 с.
2. Дзевелюк М.В. Традиції та новації в розвитку функцій сучасної держави: дис. ... канд. юрид наук : 12.00.01. НУ «ОЮА». Одеса, 2017. 209 с.
3. Климентьев О. П. Інформаційна функція української держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2014. 21 с.
4. Левченко Л. О., Ткаченко А. В. Електронний уряд: сутність, особливості та перспективи розвитку. *Наукові праці ЧДУ ім. Петра Могили. Сер. Політологія*. 2012. Вип. 192. С. 44–47.
5. Полуніна О. О. Електронні петиції: міжнародний досвід та Україна: матеріали міжнар.наук.-практ. конф. Одеса, 2022. Т. 2. С. 773-775.
6. Питання Міністерства цифрової трансформації України: Постанова КМУ від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n12> (дата звернення 10.06.2023).
7. Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг: Постанова КМУ від 4.12.2019р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#n15> (дата звернення 10.06.2023).
8. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг: Закон України від 15.07.2021 р. №1689-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text> (дата звернення 10.06.2023).
9. Сидоренко Н.О. Державний портал «дія» шляхи удосконалення сфери надання адміністративних послуг. *Наукові перспективи*. 2021. Вип. 9(15). С. 227-238.
10. Чкут С.А., Загвойська О.В., Цимбаленко Я.Ю. Основи електронного урядування: навчальний посібник. Київ, 2022. 268 с.

Удод М.В., доцент, к.ю.н.,

доцент кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського.

Особливості розгляду повідомлень про втручання у здійснення правосуддя суддів під час воєнного стану.

Як правило, на сайті ВРП публікується інформація про реагування на повідомлення про втручання. Однак, мають місце окремі випадки, коли ВРП довгий час не передає звернення судді члену ВРП для підготовки висновку щодо звернення судді про вжиття заходів. І тому, на сайті ВРП довгий час відсутні відомості про реагування на повідомлення про втручання [1].

Державні органи і органи місцевого самоврядування щоразу реагували на висновки ВРП щодо наявності про втручання в діяльність судді або здійснення правосуддя. Як приклад: Добропільська міська рада від 12.08.20 року відповіла, що рішення ВРП взяті до уваги та проведено роз'яснювальну роботу серед посадових осіб Добропільської міської ради про неприпустимість вчинення дій, які можуть бути розцінені як неправомірний вплив на суддів при здійсненні правосуддя.

Говорячи про ефективність засобів реагування на втручання, слід зазначити, що ВРП згідно зі статтею 131 Конституції України має право вживати заходи щодо забезпечення незалежності суддів [2]. У той же час, Закон України «Про вищу раду правосуддя» надає право звертатися до прокуратури та органів правопорядку щодо надання інформації про розкриття та розслідування злочинів, вчинених щодо суду, суддів, членів їхніх сімей, працівників апарату судів, злочинів проти правосуддя, вчинених судьями, працівниками апарату суду. У вищезазначеному Законі ВРП має право вживати інших заходів, необхідних для забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя. Відповідно, ВРП вживає вищезазначених заходів з власної ініціативи за зверненнями судді, суду,

органів та установ системи правосуддя. Закон також встановлює строк розгляду подання ВРП відповідним органам чи посадовим особам – десять днів після його отримання, а рішення, ухвалене за результатами розгляду подання, повідомляються ВРП невідкладно, але не більше, ніж за три дні. Однак, і суддя, згідно з ч. 4 статті 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зобов'язаний звернутися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до ВРП і до генерального прокурора. У такому разі виникає запитання, чи повинен генеральний прокурор України розглядати подання судді і здійснювати необхідні заходи щодо розкриття та розслідування злочину, вчиненого щодо судді; чи потрібно попередньо надіслати звернення ВРП до генерального прокурора з висновком про необхідність вжиття заходів забезпечення незалежності судді та авторитету правосуддя. Непоодинокі випадки, коли правоохоронні органи здійснюють необхідні засоби реагування, а у рішенні ВРП йдеться про відмову в застосуванні заходів забезпечення незалежності суддів [3].

Як свідчать результати аналізу Реєстру повідомлень суддів про втручання в діяльність судді при здійсненні правосуддя за 2017-2021 роки, мають місце окремі випадки розгляду ВРП повідомлень судді про його діяльність понад 18 місяців.

На нашу думку, підвищенню ефективності застосування засобів реагування з боку ВРП може сприяти обговорення та вирішення наступних питань:

- 1) Встановити розумні строки для опрацювання і підготовки висновку членом ВРП на подання судді щодо втручання в його діяльність,
- 2) В межах розумних строків на основі висновку ВРП ухвалює рішення про застосування необхідних заходів реагування або відмовляє заявнику в їх застосуванні,

3) Генеральний прокурор України на підставі ухваленого рішення ВРП здійснює у встановлені законодавством строки необхідні дії і повідомляє Вищу раду правосуддя [4].

Відповідно до реєстру повідомлень суддів про втручання в діяльність, з початку ведення реєстру ВРП отримала включно по березень 2021 року 1597 повідомлень суддів, у тому числі від суддів Донецької області - 77 і Луганської - 71 звернення про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя. Засоби реагування, які використовувалися ВРП:

1. Звернення до офісу Генерального прокурора.
2. Звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатів.
3. Звертання до Головного управління Національної поліції надати інформацію про результати кримінального провадження.
4. Передача звернення для розгляду в порядку дисциплінарного провадження.
5. Передача звернення на розгляд місцевої прокуратури.
6. Звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів.

Аналізуючи щорічні доповіді ВРП про стан забезпечення незалежності суддів в Україні, можна дійти висновку, що перші повідомлення суддів про втручання в їхню діяльність почали надходити до ради з жовтня 2016 року і тенденція до збільшення кількості таких повідомлень зберігалася до кінця 2019 року при тому, що ВРП першочергово розглядала звернення, які потребували негайного реагування, а решту - в порядку черговості [5].

Важливе значення для зменшення кількості повідомлень про втручання у діяльність суддів є їх оприлюднення на офіційному веб-сайті ВРП, оскільки:

- по-перше, це справляє позитивний вплив на зменшення кількості фактів таких втручань, особливо з боку депутатського корпусу і правоохоронних органів,

- по-друге, є важливим інформаційним ресурсом, який виявляє найбільш поширені прояви неправомірного тиску на суддів та втручання в їх діяльності та

інформує суддів про звернення до ВРП, за результатами розгляду яких рада відмовила у застосуванні заходів щодо забезпечення незалежності суддів [1].

Окрім цього, слід:

- поширювати інформацію про діяльність судової влади в засобах масової інформації,

- забезпечувати активну роботу прес-центру судової влади України і прес-секретарів районних і міських судів,

- створювати комунікаційні майданчики для обговорення та вирішення проблем взаємодії державних відомств та установ.

Все це сприятиме зменшенню проявів неправомірного тиску на суддів та втручання в їхню діяльність і, відповідно, на кількість звернень до ВРП про застосування заходів забезпечення незалежності суддів.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Вищої ради правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/>
2. Конституція України. Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про Вищу раду правосуддя. Закон України від 21.12.2016. № 1798-VIII. Редакція від 07.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>
4. Удод М. В., О. І. Рігоц. Обмеження прав людини на свободу пересування і вільного вибору місця проживання під час воєнного та надзвичайного станів. Забезпечення прав людини: національний і міжнародний виміри. Збірник матеріалів конференції (м. Вінниця, 09 грудня 2022 року). – Вінниця, 2023.– С.86-90. URL:<http://93.183.203.244:80/xmlui/handle/123456789/10111>
5. Удод М. В. До питання визначення критеріїв юрисдикції адміністративних судів щодо розгляду публічно-правових спорів / М. В. Удод, В. С. Пирогов // Соціологія права : науково-практичний журнал. – № 3-4 (22-23). – 2017. – С. 129-134 URL: <http://93.183.203.244:80/xmlui/handle/123456789/9307>

Пилипенко Т.І.

ст. викладач кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін

ВДПУ ім.М.Коцюбинського

Очеретний І. О. студент університету Павла Йозефа Шафарика

м. Кошице, Словаччина

УСПІШНІСТЬ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В РЕСПУБЛІЦІ СЛОВАЧЧИНА

Загальновідомо, що місцеве самоврядування є особливим видом управління, реалізацією гарантованого законом права територіальних спільнот громадян та органів, яких вони обирають, самостійно, під свою відповідальність і від свого імені вирішувати всі питання місцевого значення, діючи в рамках закону й виходячи з інтересів населення.

Завдяки децентралізації ефективність публічної влади загалом у багатьох демократичних державах було піднято на якісно новий рівень. З огляду на це, цінним є аналіз досвіду проведення децентралізації в низці європейських країн, зокрема, в республіці Словаччина.

Впродовж 1989-2005 роках Словацька Республіка пройшла через кілька фундаментальних соціальних і політичних змін. Насамперед, це була зміни політичного характеру держави – перехід від тоталітарного режиму до демократичного – і значне посилення приватного права і свободи особи.

Посткомуністична трансформація політичної свідомості словацького суспільства мала складний і незавершений характер, оскільки увібрала в себе комплекс суперечливих орієнтацій: реалізовані та нереалізовані соціальні очікування громадян; ностальгію за комуністичними цінностями та ліберально-демократичні орієнтири; національну толерантність і етнічну нетерпимість; усвідомлення «західної» та «східної» культурно-цивілізаційної належності;

єврооптимізм, євроскепсис і утилітарне розуміння європейського членства; оптимістичні та песимістичні настрої щодо розвитку держави. [1].

Словацьку траєкторію розвитку в цей період можна співвідносити з інституційною логікою в пострадянських режимах (зокрема в Україні), за умов якого йде поєднання демократичного фасаду з авторитарною внутрішньою логікою його функціонування.

На початках, як це мало місце і в Україні, необхідність децентралізації, яка декларативно проголошувалося урядом, на практиці перекривалася тенденціями до централізму та концентрації влади в руках правлячої коаліції. Намагання влади контролювати еволюцію локальної політики, розширювати повноваження загальнонаціональних органів влади, з одного боку, зумовлювалися потребами забезпечення сталості новоствореної держави, а з іншого – стилем правління тогочасного владного режиму. Основними цілями реформування в другій половині 1990-х рр. були проголошені: посилення самостійності муніципалітетів, усунення фрагментарності державного управління на місцях, здійснення нового адміністративно-територіального поділу Словаччини. У результаті довгої та складної дискусії державних діячів, експертів і громадськості щодо основних підходів до розвитку публічного управління в 1996 р. було прийнято два базових закони щодо реформування – закон «Про територіальний та адміністративний устрій Словацької Республіки» і закон «Про організацію місцевого державного управління». Реформа передбачала заходи щодо зміни адміністративно-територіального устрою країни і, відповідно, перебудови місцевого державного управління, а саме: скасування системи округів і окружних адміністрацій, відновлення крайового поділу та відповідно крайового рівня державного управління. [2 Там само].

Публічне управління і після реформи мало характер дуальної моделі з розвинутою підсистемою державного управління і неповноцінною підсистемою самоврядування. Формування і діяльність місцевих органів державного

управління відображало політичну кон'юнктуру, яка складалася на центральному рівні.

З 1998 року адміністративно-територіальний поділ Словаччини поступово змінювався і був створений другий рівень самоврядування (вищі територіальні одиниці), кілька сотень повноважень було передано від державної адміністрації до муніципалітетів і вищих територіальних одиниць, фінансування місцевих урядів змінилося, і, таким чином, зміцнилася автономія прийняття рішень територіальне самоврядування, а також механізми контролю в державному управлінні. Впровадження цих змін створило умови для більш високого рівня участі громадян в державному управлінні, виконання принципу субсидіарності, посилення позиції та відповідальності територіального самоврядування в наданні громадських послуг, а також у розвитку муніципалітетів, міст тощо. З цією фундаментальною зміною "боротьба за демократію" також частково змінилася до рівня муніципалітетів і вищих територіальних одиниць.

У 1999 р. уряд ініціював підготовку реформування системи публічного управління Словаччини, ухвалив «Стратегію реформування публічного управління» як комплексний документ, що містить принципи та засади децентралізації, деконцентрації, деєтатизації та раціоналізації публічного управління. Реформа переслідувала такі ключові цілі: створити нову ефективну модель публічного управління шляхом децентралізації та демократизації існуючої системи; відреагувати на новітні тренди публічного управління в інших країнах і долучитися до єдиного Європейського адміністративного простору; сформувані передумови для горизонтального управління економічним і соціальним розвитком шляхом створення компетентних структур управління на локальному та регіональному рівнях. [3].

1 травня 2004 р. Словаччина стала членом ЄС. Приєднання Словаччини до НАТО та ЄС підвело своєрідну риску в процесі переходу до демократії.

Децентралізація на всіх рівнях – політична децентралізація, децентралізація повноважень, децентралізація фінансів – стала ключовим інструментом для змін

в організації державного та публічного управління. Для підготовки реформи в уряді було створено посаду Уповноваженого уряду у сфері реформи публічного управління.

Далі настав час економічних реформ, що полягали в ліквідації бар'єрів, які перешкоджають розвитку ринкової економіки, заснованої на приватній власності. Іншою, можливо, найважливішою сферою змін була організація держави, особливо нова структура та функціонування державного управління та надання публічних послуг. [4].

Ухвалення у 2001 р. законів «Про самоврядування вищих територіальних одиниць» та «Про перехід деяких видів компетенції від органів державної влади до муніципалітетів і вищих територіальних одиниць» та інших законів запустило процес практичного реформування в цих сферах.

Децентралізована держава дозволила краще використовувати людські та виробничі ресурси і природний потенціал словацьких муніципалітетів і регіонів на благо їх жителів. Децентралізація та пов'язана з нею реформа державного управління, подібно до України, стала необхідністю для географічно та етнічно різноманітної Словаччини. Це також інструмент для зміни характеру держави – щоб громадськість сприймала державу не лише як інституцію, а й як спільноту громадян, які з нею доленосно пов'язані і які повинні мати спільний інтерес у процвітанні села, краю, а отже і держави в цілому.

Сучасна глобалізація активно або пасивно має великий вплив на ментальність, соціальну поведінку, на життєвий світ людей. В умовах процесу глобалізації змінюються мотиви і ціннісні орієнтири людей. Зростає індивідуалізація сучасних суспільств в умовах прогресуючого ослаблення зв'язків особистості з певним соціальним середовищем або групою, все менш здатних забезпечувати її чіткою і ясною системою норм, цінностей, стандартів поведінки. [5]. Натомість, процеси децентралізації стимулюють громадян все активніше брати участь у різноманітних об'єднаннях. Це один із важливих механізмів Європейської хартії місцевого самоврядування. Конституція

Словаччини визнає право органів місцевого самоврядування на об'єднання та формування різноманітних асоціацій громадян.

За останні роки Словацька Республіка доклала значних зусиль у сфері децентралізації публічної влади. Повна і беззастережна ратифікація Європейської Хартії місцевого самоврядування; конституційні зміни; створення двох автономних територіальних рівнів самоврядування; масова передача повноважень муніципальним та регіональним органам влади; подвійна фіскальна децентралізація тощо. [6]. Таким чином, із централізовано-унітарної країни Словаччина перетворилася на децентралізовану з чітким розподілом компетенції між рівнями управління, між якими відсутня будь-яка ієрархія. Муніципалітети і регіони наділені чималим обсягом чітко визначених законом повноважень. Втручання держави в місцеві справи суворо обмежено і регулюється законом. Муніципалітети мають організаційну і матеріальну самостійність. Місцевій владі гарантується право на захист своїх прав і інтересів.

Отже, визначальним у процесі децентралізації є те, що система місцевого самоврядування повинна формуватися з огляду як на світовий досвід, так і на ґрунті місцевого середовища і з урахуванням його особливостей. Також слід зважити на те, що формування та становлення місцевого самоврядування – це тривалий і важкий процес, який потребуватиме багато зусиль і часу не лише від влади та політикуму, але й від усього суспільства. [7].

Список використаних джерел:

1. Ключкович А.Ю. Еволюція моделі суспільно-політичного розвитку в Словацькій республіці URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/dis_klyuchkovych.pdf (дата звернення: 23.03.2024)
2. Там само.
3. Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 695/1999 z 18. augusta 1999 k stratégii reformy verejnej správy v Slovenskej republike. URL:

http://www.vlada.gov.sk/uznesenia/1999/0818/u_0695_1999.html (дата звернення: 15.05.2024)

4. Viktor Nižňanský Decentralizácia štátnej moci v Slovenskej republike
URL:https://www.komunal.eu/images/pdf/decentralizacia_bilancia.pdf (дата звернення: 22.05.2024)

5. Пилипенко Т.І. Інформаційна складова глобалізації як виклик сучасній українській державі /Т.І.Пилипенко //Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо-науковій та інноваційній сферах: філософсько-правові та прикладні аспекти: Матеріали круглого столу / 12 травня 2017 р., м. Вінниця / Упорядники : Довгань О. Д., Беланюк М.В., Лапшин С.А., Радзієвська О.Г., Яременко О. І. ВДПУ, НДІП НАПрН України, К., Видавничий дім «АртЕк», 2017. С.130-136.

6. Чиркін А. С. Характеристика місцевого самоврядування Словаччини в контексті відповідності стандартам Європейської Хартії місцевого
URL:https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17780/1/Chirkin_89-102.pdf
(дата звернення: 23.04.2024)

7. Віктор Венцель Європейська система місцевого самоврядування та український контекст URL:<https://decentralization.gov.ua/news/14397> (дата звернення: 23.04.2024)

Тимошенко Є.А.

асистентка кафедри фундаментальних
і приватно-правових дисциплін
ВДПУ ім.М. Коцюбинського
Аспірантка Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права НАПрНУ»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ

У наші часи найбільш актуальним є розвиток технологій та їхнє застосування в різних сферах життя. Освіта не є винятком із цього правила, адже вона є однією

з основних складових розвитку суспільства. У зв'язку з цим виникає необхідність використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі. Один із найбільш перспективних напрямків розвитку освіти є цифровізація освітньої діяльності за допомогою штучного інтелекту. Звичним є поняття «цифровий університет», коли йдеться про основні тенденції в осучасненні вищої освіти. Значну увагу до проблеми цифровізації освіти почали приділяти в Україні лише під час пандемії, коли освіта змушена була переходити на змішане та дистанційне навчання. І тут, термін «цифровізація освіти» включає в себе більше, ніж впровадження інформаційно-комунікаційних систем в освітній процес. Це повністю нова структура закладу освіти, з новим підходом до управління, розвитку та накопичення людського ресурсу.

У 2020 році, в умовах запровадження масового змішаного та дистанційного навчання українські університети вимушено стрімко ввійшли в середовище цифрової освіти. І поняття «цифровий університет» з наукових публікацій переходить на визначення реальних моделей організації навчання у закладах вищої освіти. Українські університети постали перед низкою викликів, а саме: пошуком моделі цифровізації кожним закладом вищої освіти в межах визначеної автономії; необхідністю формування оптимальної структури закладу вищої освіти та поєднання складників цієї структури в ефективну систему, на основі якої і формується цифровий університет; поєднанням елементів інформаційно-комунікаційних технологій, що є в кожному університеті, у систему, на основі якої і формується цифровий університет, і технічних засобів навчання у дієві мережеві інструменти [1]. Гужва В.М. пропонує створити концепцію системи єдиного інформаційного простору будь-якого закладу вищої освіти, тобто це одночасний комплексний розвиток внутрішньої автоматизованої системи управління, комп'ютеризація навчального процесу, створення автоматизованої бібліотечної системи ЗВО, активне використання інформаційних ресурсів Інтернету для участі в різного роду програмах і проектах [2]. Але одним із комплексних заходів щодо вдосконалення та розвитку «цифрового навчального

закладу» є саме впровадження технологій, на основі штучного інтелекту, які зможуть як об'єднати навчальний заклад в один інформаційний простір, так і бути складовими покрокового впровадження деяких засобів в роботу викладачів та студентів/учнів.

В 2016 році уряд Японії взяв курс на побудову суспільства 5.0, або «super smart society», сутність котрого полягає в об'єднанні ресурсів вже не окремої людини, а соціуму в цілому через інтеграцію фізичного та кібернетичного простору [3]. В такому суспільстві люди й роботи повинні об'єднати свої зусилля на підвищення матеріального комфорту, достатку товарів та послуг, кастомізованих під індивідуальні смаки та уподобання, створення нових побутових зручностей, підвищення тривалості та якості життя тощо. Однією з головних умов тотальної дігіталізації соціума та економіки є максимально раціональне використання всіх людських, природних та технологічних ресурсів, котре неминуче приведе суспільство до, за висловом ідеологів цього проекту, «цифрового щастя» (digital happiness)[4]. Таким чином, вдосконаленим інформаційним суспільством вважається суспільство, що працює пліч-о-пліч з інформаційними технологіями і, навіть, інформаційні системи працюють на суспільство, задля полегшення та вдосконалення їх життя. З огляду на це, запровадження, зокрема, систем штучного інтелекту в повсякденне життя людей має бути забезпеченим на всіх рівнях. Розглянемо впровадження ШІ в освітню діяльність.

Використання штучного інтелекту в освіті потребує правової регуляції, яка б забезпечувала етичні та юридичні стандарти використання таких технологій. В країнах Європейського Союзу (ЄС) працюється над розробкою відповідної правової бази для захисту прав користувачів та забезпечення безпеки використання штучного інтелекту. Одним з основних документів є "Рекомендації з етики зв'язаних зі штучним інтелектом" (AI Ethics Guidelines), які були створені Європейською комісією у 2019 році. У цьому документі надано рекомендації

щодо розробки та використання штучного інтелекту в ЄС з метою забезпечення його етичного та безпечного використання.

Окрім того, є ряд законодавчих актів, які регулюють використання штучного інтелекту в загальних сферах окремих країнах ЄС. Наприклад, у Франції було прийнято закон "Про дорожні карту штучного інтелекту", який передбачає розробку дорожньої карти з визначенням пріоритетів та рекомендацій щодо використання штучного інтелекту. У Німеччині діє закон "Про етичний використання штучного інтелекту", який має на меті забезпечення етичної та безпечної розробки та використання штучного інтелекту. Для регулювання використання штучного інтелекту в освіті в країнах ЄС було прийнято нормативно-правовий акт «Digital education plan 2021-2027» – це оновлена політична ініціатива Європейського Союзу (ЄС), яка визначає спільне бачення високоякісної, інклюзивної та доступної цифрової освіти в Європі та спрямована на підтримку адаптації освіти та навчання.

Одним з найбільш важливих документів є Загальний регламент про захист даних (GDPR), який вступив в дію в 2018 році. Цей регламент визначає правила збору, зберігання, обробки та передачі персональних даних, включаючи ті, які використовуються в процесі навчання з використанням штучного інтелекту. GDPR також вимагає, щоб організації, що використовують такі технології, повідомляли про це користувачів і забезпечували їхнє право на доступ, зміну та видалення своїх даних.

Також в країнах ЄС діють закони, які регулюють захист авторських прав і інтелектуальної власності, що стосуються використання програмного забезпечення, що містить штучний інтелект.

У Німеччині існує Закон про захист даних (BDSG), який регулює збір, обробку та використання персональних даних, включаючи дані студентів і викладачів. У Франції існує Закон про захист персональних даних (Loi Informatique et Libertés), який також регулює збір та використання персональних даних в освітніх закладах. Крім того, багато країн мають спеціальні комісії або

організації, які відповідають за розробку стандартів безпеки та приватності при використанні технологій в освіті. В Німеччині федеральний комітет з приватності (Der Bundesbeauftragte für den Datenschutz und die Informationsfreiheit) забезпечує дотримання стандартів безпеки і приватності використання технологій в освіті.

Отже, законодавство, що регулює використання штучного інтелекту в освіті, зазвичай базується на загальних нормах та стандартах щодо захисту персональних даних та забезпечення безпеки використання технологій. Однак, у зв'язку з швидким розвитком технологій і використанням штучного інтелекту в освіті, можна очікувати подальшого розвитку та уточнення законодавства в цій сфері.

Цифровізація освітньої діяльності за допомогою ШІ передбачає використання різноманітних інформаційних технологій та програм, які допомагають у забезпеченні ефективності та якості навчального процесу. Основним завданням використання ШІ в освітній діяльності є забезпечення індивідуального підходу до кожного учня, удосконалення якості навчання та збільшення його ефективності.

Одним із основних напрямків застосування ШІ в освіті є персоналізоване навчання. Це означає, що програми навчання будуть створені з урахуванням індивідуальних потреб та здібностей кожного учня. Для цього використовуються методи машинного навчання, які дозволяють визначити оптимальний шлях навчання та надати учням індивідуальні рекомендації щодо подальшого розвитку.

Окрім того, ШІ може бути використаний для створення програм та додатків, які спрощують процес навчання та допомагають учням засвоювати матеріал більш ефективно. Наприклад, можуть бути створені інтерактивні підручники, додатки для виконання домашніх завдань, відеоуроки та багато інших корисних інструментів. Застосування ШІ в освіті також може допомогти у забезпеченні доступності навчання для всіх учнів. Можуть бути створені додатки для навчання основам програмування, які будуть доступні для безкоштовного використання. Також, ШІ може бути використаний для створення систем, які допомагають

учням з особливими потребами, забезпечуючи їм індивідуальну підтримку та підхід. ШІ дозволяє забезпечити такий рівень індивідуального підходу до кожної дитини або студента, який неможливий для вчителів, яким доводиться керувати 30 учнями в кожному класі [5]. Засоби штучного інтелекту можуть допомогти зробити класи доступними для всіх, включаючи тих, хто говорить іншими мовами або має вади зору чи слуху. Це також відкриває можливості для учнів, які, можливо, не зможуть відвідувати школу через хворобу або які потребують навчання на іншому рівні або з певного предмету, який недоступний у їхній школі.

За даними офіційного порталу статистики в Україні на 2022 рік понад 70% шкіл мають доступ до Інтернету та мають комп'ютерні класи, що відкриває широкі можливості для цифрової трансформації навчального процесу за допомогою штучного інтелекту. Згідно зі звітом Всесвітнього економічного форуму "The Future of Jobs Report 2020", український ринок праці знаходиться в процесі цифрової трансформації, а саме - "в основі даних, аналітика та штучний інтелект є ключовими напрямками цифрової трансформації"[6].

Однією із останніх розробок в світі з використанням штучного інтелекту є ChatGPT створений у США компанією Open AI, створений ще у 2019 році – як чат-бот зі штучним інтелектом, велика мовна модель, яка була створена з метою давати корисні відповіді, шукати розв'язання завдань у різних галузях знань, за допомогою штучного інтелекту з глибоким навчанням. Це не новий формат такого помічника, адже є Google Assistant, Microsoft Cortana, Amazon Alexis тощо, які також створені зі схожою метою, але його переваги очевидні :

- 1.ChatGPT можна використовувати не обмежуючись певним видом пристрою.
- 2.Він не зберігаю особисті дані користувачів, і не використовує їх для таргетованої реклами.
- 3.ChatGPT це штучний інтелект з навчанням, тобто у нього є можливість бути навченим відповідям на нові запитання.

Проте важливо зазначити, що ChatGPT не замінює повноцінного навчання та інтерактивної взаємодії з викладачами та іншими студентами. Це не спосіб комунікації між ними, це допоміжний інструмент, який є способом самоосвіти та самовиховання як зі сторони викладача так і з сторони студента.

У країнах Європейського Союзу також активно застосовуються технології штучного інтелекту в освіті досить давно. Фінляндія відома своїм прогресивним підходом до освіти, який базується на принципах рівності, інклюзії та інновацій. В останні роки Фінляндія активно застосовує штучний інтелект в освіті з метою поліпшення навчального процесу та підвищення рівня освіти [7]. Один з прикладів застосування штучного інтелекту в освіті Фінляндії - це використання інтерактивних платформ для навчання. Наприклад, університет Аалто використовує інтерактивну платформу для навчання мови з метою поліпшення комунікативних навичок студентів. Ця платформа використовує штучний інтелект для аналізу мовлення студентів та надає індивідуальні рекомендації з покращення вимови та граматики.

В Нідерландах штучний інтелект використовується для створення інтерактивних платформ, які допомагають студентам вчитися самостійно та отримувати зворотний зв'язок щодо їх прогресу. В Нідерландах інтерактивні платформи в освіті використовуються все частіше і стають все більш популярними серед вчителів та студентів. Ці платформи дозволяють створювати інтерактивні уроки з використанням мультимедійних ресурсів, таких як відео, зображення та аудіофайли, а також інтерактивних завдань та тестів. Основною метою є забезпечення більш ефективного навчання та забезпечення можливості індивідуалізації навчання для кожного студента.

Узагалі, імплементація цифрових технологій та штучного інтелекту в освіті може покращити ефективність навчання, забезпечити доступ до навчальних матеріалів та зробити навчальний процес більш індивідуалізованим та цікавим для студентів. Хоча існують деякі виклики, такі як фінансування та технологічна грамотність вчителів, впровадження цифрових технологій та штучного інтелекту

в освітній процес є можливим та потрібним для досягнення кращих результатів навчання.

Висновки. Таким чином, цифрова трансформація освітнього процесу з використанням штучного інтелекту має безліч переваг, серед яких - підвищення якості навчання, покращення доступності до освіти, збільшення ефективності викладання та управління навчальним процесом, а також економію часу і ресурсів. Проте, на шляху до реалізації цих переваг стоять різноманітні виклики, такі як нестача фахівців, необхідних для впровадження і розвитку цифрових технологій, нестача бюджету, необхідного для виконання цифрової трансформації, а також відсутність відповідної правової бази.

На основі досвіду країн ЄС можна зробити кілька висновків щодо цифровізації української освіти за допомогою штучного інтелекту.

По-перше, розвиток штучного інтелекту у сфері освіти в Україні є перспективним напрямком, який може допомогти у поліпшенні якості навчання та розвитку інноваційних методів навчання.

По-друге, щоб успішно впровадити цифрові технології та штучний інтелект в освіту, необхідно мати якісне законодавство, яке забезпечує захист персональних даних та права користувачів на прозорість та безпеку використання.

По-третє, варто навчитися використовувати досвід країн ЄС у впровадженні технологій у навчальні процеси. Це може включати співпрацю з міжнародними партнерами та інших країн, обмін досвідом та знаннями у галузі цифрової освіти.

В цілому, розвиток штучного інтелекту та цифрової освіти в Україні може бути важливим кроком у забезпеченні якісної та доступної освіти для усіх громадян країни. Крім того, для успішної цифровізації освіти за допомогою штучного інтелекту, Україна повинна розвивати не лише технологічну, але й людську складові. Необхідно розвивати компетенції педагогів, а також забезпечити доступність цифрових технологій для учнів з усіх соціальних груп. Для забезпечення успіху цифрової трансформації в освіті, Україна повинна також

звернути увагу на захист особистих даних та етичні проблеми використання штучного інтелекту в навчанні. Необхідно розробити стандарти збору, зберігання та використання даних студентів, які б забезпечили їх захист та конфіденційність.

Узагалі, застосування штучного інтелекту в освіті може значно полегшити навчальний процес та забезпечити більш персоналізований підхід до кожного студента. Однак, це потребує не лише високотехнологічної інфраструктури, але й компетентних педагогів, які зможуть ефективно використовувати ці технології в навчанні. В Україні є потенціал для розвитку цифрової освіти та використання штучного інтелекту, і варто працювати в цьому напрямку, враховуючи досвід країн ЄС та інших країн світу.

Список використаних джерел

1. Арешонков В.Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. Вісник НАПН України. 2020. 2(2). С. 1-9. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/106/136>

2. Гужва, В.М. Цифрова трансформація університетів. Східна Європа: економіка, бізнес та управ-ління, (21), 597-604. URL: http://www.easterneurope-bm.in.ua/journal/21_2019/92.pdf

3. Society 5.0: Aiming for a New Human-centered Society. Japan's Science and Technology Policies for Addressing Global Social Challenges. Available from: <[http:// www.hitachi.com/rev/archive/2017/r2017_06/pdf/p08-13_ TRENDS.pdf](http://www.hitachi.com/rev/archive/2017/r2017_06/pdf/p08-13_TRENDS.pdf)> [Cited 09.03.19].

4. Symonenko, S.P. (2020). Ukrainian digital education in the context of digital transformation of society: choosing a development strategy. Hileya: scientific bulletin, (153), 374-377.

5. Plitnichenko L. 5 Main Roles Of Artificial Intelligence In Education. 2020. URL: <https://elearningindustry.com/5-mainroles-artificial-intelligence-in-education>

6. The Future of Jobs Report 2020 URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020/>

7. Білик Ю.П. Особливості організації дистанційного навчання в початкових школах Фінляндії. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2022. Випуск 64. С.32-40

Кірієнко В.М.
аспірант Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ

З 24 лютого 2022 року триває повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації (надалі РФ) в Україну. Важливими умовами збереження суверенітету держави і відновлення її територіальної цілісності є належна збройна відсіч агресору, забезпечення інформаційної безпеки та соціально-економічних основ в Україні.

Інформаційна безпека України – складова частина національної безпеки України, стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якої належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної та об'єктивної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, у тому числі скоординоване поширення недостовірної інформації, деструктивної пропаганди, інших інформаційних операцій, несанкціоноване розповсюдження, використання й порушення цілісності інформації з обмеженим доступом [1].

В наш час, коли інформаційні технології швидко розвиваються і займають провідне місце в багатьох аспектах життя людей, питання інформаційної безпеки стає все більш актуальним, особливо в умовах війни, адже це є питанням виживання людини, суспільства і держави в цілому. Забезпечення інформаційної

безпеки обумовлено інтересами людини в контексті забезпечення її прав і свобод, а також інтересами держави. Основою інформаційної безпеки є цілісність даних, доступність інформації, конфіденційність та достовірність. Інформаційна безпека містить в собі нормативно – правову, політичну та інституційну сферу, якою передбачено діяльність органів, які її забезпечують, а також використання програмно - технічних засобів [1]. З метою забезпечення інформаційної безпеки в Україні Указом Президента України була затверджена «Доктрина інформаційної безпеки України» [2], яка визначає національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері. В умовах війни в розвиток та реалізації згаданої Доктрини, було прийнято рішення Радою національної безпеки і оборони (надалі РНБО) «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану», в якому визначено, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки» [3].

Необхідно зазначити, що воєнні конфлікти в сучасному світі включають в себе не лише бойові дії на полі бою, але й активну діяльність в сфері «інформаційної експансії» - що полягає в досягненні національних інтересів методом безконфліктного проникнення в чужу інформаційну сферу і розширення власних можливостей із використанням інформаційних ресурсів [4 с.37].

Інформаційна експансія розрахована на тривалі періоди часу, не одразу є очевидною, та не завжди може сприйматися як агресія, а також може і не супроводжуватися гарячими фазами війни. Політика експансії держави означає постійне розширення її впливу, території, ресурсів, економічного потенціалу, військової сили або культурного впливу на інших суб'єктів міжнародних відносин.

Важливою ознакою інформаційної експансії є створення мережі підпорядкованих агресорові засобів масової інформації та послаблення незалежності медіа на території об'єкта нападу. В такому контексті інформаційна

безпека стає критично важливою для успішного ведення війни та захисту національних інтересів.

Найбільша загроза національній безпеці в інформаційній сфері – це інформаційна експансія іноземних держав на телебаченні, друкованих засобах інформації та інтернет виданнях. Згідно Закону України «Про національну безпеку України» загрозами національній безпеці України є явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України [5].

Отже, в контексті широкомасштабної війни, яку розпочала РФ, забезпечення інформаційної безпеки є невід'ємною складовою національної безпеки. Необхідно приділяти належну увагу захисту інформаційного простору країни, протидії інформаційній експансії та забезпеченню доступу до достовірної та об'єктивної інформації для громадян. Це важливий крок у забезпеченні стійкості, суверенітету та територіальної цілісності України.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року №685/2021 / URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021>

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25 лютого 2017 року №47/2017 / URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану»: Указ Президента України від 19 березня 2022 року №152/2022 / URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/152/2022>

4. Ліпкан В. А. Сучасний зміст інформаційних операцій проти України / В. А. Ліпкан // Міжнародна інформаційна безпека: сучасні концепції і практика: матер. Другої наук. конф. (Київ, 18 березня 2011р.). Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин, 2011. С. 34-43.

5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

Материнська О.А.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

СИНЕРГІЯ БІЗНЕСУ І ГРОМАД ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ВЗАЄМОДІЇ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У вирі безлічі можливостей для розвитку, зокрема створення робочих груп за напрямками, навчальних програм, міжнародних проєктів, програм розвитку тощо, розширення напрямків взаємодії бізнесу та громад набуває особливого характеру. Фінансова підтримка «зі сторони» дає лише початковий/стартовий ресурс, а продовження співпраці вимагає формування навиків та нових підходів у реалізації важливих проєктів, направлених на покращення добробуту суспільства та розвитку економіки нашої країни.

Практичний досвід ефективної співпраці місцевих громад і бізнесу транслює соціальну відповідальність обох сторін. Адже розуміння важливості даного питання ставить на перше місце вирішення місцевих проблем, стратегування над програмами розвитку, підвищення рівня довіри населення та розширення мережі успішних практик у реалізації таких проєктів.

В сучасних умовах економічна політика має проводитися за умови дотримання балансу інтересів усіх заінтересованих груп: держави, бізнесу,

місцевих еліт, населення. Тому мова може йти про перехід до так званого «розумного» регулювання, що передбачає побудову комплексної системи прийняття економічних рішень на основі інтересів всього суспільства, зняття адміністративних бар'єрів та прийняття зрозумілих законів [1, с. 228]. Моделі взаємодії громади та бізнесу мають різні інтерпретації, однак, в умовах війни в Україні, модельні підходи дещо трансформуються і перетворюються у більш гнучкий формат задля швидкого реагування на виклики сучасного світу.

Підприємці в цілому визнають потенційні переваги для своїх компаній від соціальної активності в територіальних громадах та починають замислюватися над тим, як зробити свої зовнішні соціальні програми більш ефективними, що приносить користь не лише навколишньому співтовариству, але і самим компаніям [2, с. 76].

Розвиток партнерських відносин бізнесу і громади показує синергетичну активність у напрямках волонтерства, соціального партнерства, філантропії, іміджевого зростання, розробки навчальних та просвітницьких програм, залученості до соціальних ініціатив, просування нових технологій тощо.

Сила взаємодії та успіху – це спільні бачення, один вектор руху, командна робота зі спільною метою, створення цінностей та рух у напрямку глобальних цілей сталого розвитку. Тому важливим інструментом у цій співпраці є якісна комунікація. Особливо актуальною вона стає в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Саме в такий час ми маємо формувати нові інструменти керування комунікаціями, випрацювати нові підходи до їх планування, робити комунікативні повідомлення помітними, зрозумілими та важливими, будувати нову комунікативну культуру ведення бізнесу [3, с. 53]. Такі підходи вирішують низку питань у подоланні недобросовісної конкуренції, формуванні нової цільової аудиторії, а також сприяють генерації нових ідей для партнерства.

Неможливо створювати успішний бізнес у неуспішній громаді. Адже бізнесові структури зацікавлені у забезпеченні своєму розвитку та

популяризації, натомість розуміють і власну значущість: сплата податків, створення нових робочих місць, облаштування території, благодійність і меценатство. Експертність власників бізнесу та його провідних фахівців використовується для формування стратегії розвитку громади та прийняття управлінських рішень на перспективу.

Співпраця бізнесу з місцевими громадами забезпечує позитивний імідж та статус соціально-відповідальної компанії, яка супроводжує проекти під час їхньої реалізації, надаючи не лише фінансову допомогу, а й технічну підтримку у вигляді спецтехніки чи забезпечення сировиною, матеріалами. Результати реалізованих проектів показують свою ефективність у якості зворотного зв'язку від громади. Саме така комунікація дає можливість створювати нові проекти, розширювати свої потенційні можливості, підтримувати ініціативи та реалізовувати майбутні проекти розвитку громади.

Наразі світова спільнота розглядає напрямки відбудови України у післявоєнний час, пропонуються стратегічні кроки у розробці та впровадженні інвестиційних програм, що стануть основним джерелом фінансування відбудови. Першочерговим завданням для органів місцевого самоврядування є створення якнайкращих умов для ведення підприємницької діяльності, максимальна залученість до подібних проектів та напрацювання дорожніх карт ефективної співпраці.

Список використаних джерел:

1. Рибіна, Л. О., & Хоменко, А. В. (2023, August). Розвиток міської інфраструктури: взаємодія держави, громади і бізнесу. In The 9 th International scientific and practical conference “Innovations and prospects in modern science”(August 28-30, 2023) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2023. 265 p. (p. 225).

2. Гусєва О.Ю., Воскобоева О.В., Хлевицька Т.Б. Соціальна відповідальність бізнесу: навчальний посібник. Київ. Державний університет телекомунікацій, 2020. 222 с.

3. Материнська О.А. Трансформація комунікативної культури організації в умовах війни в Україні. Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект : Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 29–30 вересня 2023 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Запоріжжя : АА Тандем, 2023. – С. 53-54.

Сагаєва А.М.
начальник юридичного відділу,
асистент кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Тема державних закупівель завжди була і залишається цікавою, соціально привабливою, інколи й резонансною. І це природно, адже саме через цей механізм здійснюється закупівля більшості товарів, робіт та послуг за державні кошти, а відтак формуються видатки з бюджетів різних рівнів.

З 2016 року в Україні запроваджено революційні зміни в цій сфері: усі торги з використанням державних коштів здійснюються на єдиному веб-порталі державних закупівель Prozorro. Таким чином, будь-хто в Україні може відслідкувати через систему, як витрачаються кошти платників податків, за якими цінами закуповується той чи інший товар, надається певна послуга [7, с.150].

Війна внесла свої корективи в сферу публічних закупівель. Після початку повномасштабної війни, уряд прийняв декілька постанов, які стосувалися публічних і оборонних закупівель. Від 24 лютого 2022 року почалося зменшення

кількості опублікованих закупівель і кількості конкурентних пропозицій. У жовтні 2022 року була прийнята постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування», яка повернула практику планування закупівель і дозволила укладати прямі договори, про які замовники в розумінні Закону України «Про публічні закупівлі» повинні звітувати, якщо їх вартість дорівнює або перевищує 50 тисяч гривень. Для закупівель на менші суми звіти не публікуються [4, с.2267].

В цілому, цю постанову очікували всі, адже війна принесла суворі реалії і поставила нові вимоги. Важливою стала заборона замовникам здійснювати публічні закупівлі товарів, робіт і послуг, які мають походження з Російської Федерації/Республіки Білорусь, за винятком товарів, необхідних для ремонту та обслуговування товарів, придбаних до набрання чинності цією постановою [3, с.75].

У лютому 2023 року були внесені зміни до постанови з метою підвищення конкурентності закупівель і збільшення прозорості. Замовники більше не можуть здійснювати закупівлі без використання електронної системи, якщо є достатньо підстав для проведення конкурентних процедур. Текст договорів і всі додатки до них повинні публікуватися, а тендерна документація має включати кваліфікаційні критерії для всіх відкритих торгів.

Важливо, що закупівлі, пов'язані з оборонними потребами, можуть здійснюватися без конкурентних процедур упродовж періоду воєнного стану, але після закупівлі замовники зобов'язані опублікувати звіт про неї впродовж 180 днів після припинення воєнного стану.

Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2022 р. № 1275 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану» скасувала постанову Кабінету Міністрів України від

28 лютого 2022 р. № 169 «Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану» і визначила основними принципами публічних закупівель в умовах воєнного стану своєчасність та відповідність прийнятним рішенням щодо захисту національних інтересів України, забезпечення потреб безпеки і оборони; ефективність використання коштів, результативність [2, с.93].

Наразі є необхідність вдосконалити систему закупівель, щоб вона була адаптована до періоду воєнного стану та мала швидкі, прозорі та конкурентні процедури. Також потребує врегулювання питання проведення ефективних перевірок публічних закупівель під час дії правового режиму воєнного стану [5, с.260].

Отже, врахування особливостей здійснення публічних закупівель в умовах воєнного стану і внесення потрібних законодавчих змін дозволить замовнику торгів оперативно отримувати нагальні товари, роботи і послуги, що наразі може мати життєво важливе значення для країни.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 9, ст.89).
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 169 “Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану” (Офіційний вісник України, 2022 р., № 25, ст. 1254).
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2022 р. № 1275 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану» (Офіційний вісник України, 2022 р., № 91, ст. 5666).
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з

дня його припинення або скасування» (Офіційний вісник України від 01.11.2022, № 84, том 4, ст.5176).

5. Державний аудит та аналіз економічних, енергетичних та екологічних складових публічних закупівель: Монографія / Г. М. Калетнік, Н. Г. Здирко. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. 420 с.

6. Єпіфанова І. Ю., Оранська Н. О. Сутність антикризового управління підприємства. Економіка і суспільство. Мукачєво. 2016. № 2. С. 265–269.

7. Псьота В.О. Ефективні публічні закупівлі як інструмент сталого розвитку економіки країни. Сучасні тенденції розвитку фінансових інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. м. Вінниця 2021. С. 150–152.

Бортник С.Г., здобувач вищої освіти

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла

Коцюбинського

Науковий керівник: Кронівець Т.М., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
фундаментальних і приватно-правових дисциплін

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У сучасному світі, коли інформація є одним з найцінніших ресурсів, питання забезпечення безпеки даних набуває особливого пріоритету. Ще більш актуальним це стає в контексті використання інформаційних систем управління та технологій штучного інтелекту в юридичній діяльності.

Так, раніше ми вже згадували, що загроза злому відповідних систем управління, а також ймовірність технічного збою є тими недоліками, які доволі часто відлякують сучасні організації від впровадження новітніх технологій у свою діяльність.

І якщо розробка механізмів технічного забезпечення кібербезпеки є сферою діяльності ІТ-спеціалістів, то створення ефективного правового регулювання цього питання – це робота саме юристів.

Як стверджує І. Діордіца: «Кожна держава індивідуально визначає сфери, які вона відносить до кібернетичної безпеки, перелік об'єктів і суб'єктів її забезпечення, виходячи зі тих стратегічних цілей і завдань, які стоять перед державою на національному та міжнародному рівнях, та її практичних можливостей реалізації національних інтересів» [1, с. 110].

Відтак варто зауважити, що в Україні тривалий час не було законодавства, яке б регулювало питання безпеки в інформаційному просторі, але наразі вже існують документи, що містять принципи формування та реалізації державної інформаційної політики, зокрема пов'язані з протидією деструктивному зовнішньому інформаційному впливу [2, с. 69; 3, с. 134]. До таких актів, наприклад, належить Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», у ст. 5 якого визначено також і суб'єктів, на яких покладено функції щодо реалізації державної політики у згаданій сфері [4]. У цьому аспекті слід проаналізувати вказану структуру органів державної влади.

Отже, координацію діяльності у сфері кібербезпеки як складової національної безпеки здійснює Президент України через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України [4].

Зі свого боку, відповідно до ч. 2 ст. 5 вказаного Закону: «Національний координаційний центр кібербезпеки як робочий орган Ради національної безпеки і оборони України здійснює координацію та контроль за діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони, які забезпечують кібербезпеку, вносить Президентові України пропозиції щодо формування та уточнення Стратегії кібербезпеки України» [4]. Зокрема, доцільно вказати, що наразі чинною є Стратегія кібербезпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021 [5]. Вона виступає ще одним важливим нормативним актом, який здійснює правове регулювання досліджуваної сфери.

Крім згаданих органів, суттєву роль у забезпеченні кібербезпеки України відіграє і Кабінет Міністрів України, що забезпечує формування та реалізацію відповідної державної політики, захищає права і свободи людини і громадянина, національні

інтереси України у кіберпросторі, здійснює боротьбу з кіберзлочинністю тощо [4].

У законодавстві закріплені також і перелік суб'єктів, які безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи із забезпечення кібербезпеки, а саме це: «міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, правоохоронні, розвідувальні і контррозвідувальні органи, суб'єкти оперативно-розшукової діяльності, Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до закону, Національний банк України, підприємства, установи та організації, віднесені до об'єктів критичної інфраструктури, суб'єкти господарювання, громадяни України та об'єднання громадян, інші особи, які провадять діяльність та/або надають послуги, пов'язані з національними інформаційними ресурсами, інформаційними електронними послугами, здійсненням електронних правочинів, електронними комунікаціями, захистом інформації та кіберзахистом» [4].

Таким чином, бачимо, що Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» і «Стратегія кібербезпеки України» є ключовими документами, які визначають політику та підходи до забезпечення кібербезпеки в Україні. Значення цих документів можна сформулювати так: згаданий Закон насамперед встановлює правовий фундамент для забезпечення кібербезпеки, регулює відносини в досліджуваній сфері, визначає права та обов'язки суб'єктів, які займаються забезпеченням кібербезпеки, а Стратегія – визначає основні цілі та пріоритети в цій галузі на національному рівні, забезпечує координацію дій різних органів влади, військових та цивільних структур у сфері кібербезпеки та визначає заходи щодо підвищення рівня захисту критичних інформаційних інфраструктур та зменшення загроз у кіберпросторі.

Отже, загальне значення цих документів полягає в створенні системи заходів, які сприяють захисту національної кібербезпеки та забезпечують відповідність України міжнародним стандартам у цій галузі. Вони допомагають

управляти ризиками, пов'язаними з загрозами даним, та зміцнюють захист інформаційних ресурсів.

Однак слід наголосити на тому, що вітчизняні вчені, досліджуючи цю сферу, наголошують на необхідності удосконалення, як національного, так і міжнародного законодавства, з огляду на впровадження новітніх інформаційних систем управління та штучного інтелекту в життя людини. Відтак, погоджуючись із думкою А. Шевченка, С. Кудіна та О. Косілової, вважаємо, що Україна має створити такі умови, за яких розвиток сучасних технологій не матиме негативного впливу на національну безпеку та дотримання нашою державою своїх зобов'язань за міжнародними договорами та угодами [2, с. 72].

Крім цього, науковці у галузі забезпечення безпеки в кіберпросторі пропонують внести зміни у систему підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у цій сфері, а також впровадити заходи щодо збереження наявного кадрового потенціалу, стимулюючи нові дослідження і розробки з урахуванням появи сьогочасних загроз і викликів та створюючи сучасні національні інформаційні платформи і продукти .

Ми вважаємо, що втілення цієї пропозиції, зокрема шляхом проведення відповідної освітньої реформи, відіграватиме суттєве значення у майбутньому. Однак хочемо запропонувати інтегрувати засади кібербезпеки в освіту та навчання і фахівців в сфері юриспруденції. Відтак розуміння можливих загроз і знання заходів забезпечення безпеки інформації повинно стати складовою частиною професійної підготовки майбутніх юристів.

На підставі здійсненого дослідження логічно припустити, що на сучасному етапі відбувається лише становлення правового забезпечення кібербезпеки в Україні і в подальшому важливо вносити актуальні зміни до законодавства, які регулювали б також і питання безпечного впровадження інформаційних систем управління і штучного інтелекту, зокрема у роботу сучасних організацій в сфері юридичної діяльності. Узгоджені зміни до законодавства, а також освітні ініціативи можуть сприяти розвитку сучасних підходів до кібербезпеки та

забезпечити зважену та безпечну інтеграцію інформаційних технологій у правову систему України. Такий комплексний підхід допоможе зберегти конфіденційність та надійність правових даних та захистити інтереси клієнтів і громадян.

Підсумовуючи все вищевикладене можна зробити висновок, що інформаційні системи управління та технології штучного інтелекту, які тісно з ними пов'язані, є невід'ємною частиною ефективної роботи сучасних організацій в сфері юридичної діяльності і їх впровадження та оптимальне використання стають ключовими факторами успіху в цій сфері. Проте важливим елементом впровадження новітніх технологій має бути також і можливість гарантування належного захисту інформації та правове забезпечення кібербезпеки. Так, запровадження інформаційних систем управління та штучного інтелекту в юридичну діяльність потребує ретельного аналізу і врахування всіх аспектів безпеки та конфіденційності даних. Важливо на законодавчому рівні визначити та реалізувати заходи з кіберзахисту, які гарантуватимуть цілісність та надійність даних, особливо конфіденційної інформації клієнтів та юридичних справ. Такий підхід сприятиме підвищенню довіри клієнтів, покращенню якості юридичних послуг та збереженню репутації сучасних організацій у сфері юриспруденції.

Список використаних джерел

1. Діордіца І. Система забезпечення кібербезпеки: сутність та призначення. Підприємництво, господарство і право. 2017. №7. С. 109-116.
2. Шевченко А.Є., Кудін С.В., Косілова О.І. Вплив штучного інтелекту на реалізацію прав і свобод людини і громадянина в Україні. Legal Bulletin. 2023. № 2 (8). С. 65-74.
3. Мамедова Е.А. Сучасна концепція правового регулювання кібербезпеки в Україні. Юридичний бюлетень. 2021. Вип. 22. С. 131-140.

4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII : станом на 17 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 01.06.2023).

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення: 01.06.2023).

Погадайко А.С.
здобувач вищої освіти
Вінницького національного технічного університету,
Шелепало Г.В.
к.ф-м.н., доцент кафедри захисту інформації
Вінницького національного технічного університету

ПРАВОВА ПРИРОДА SMART-ДОГОВОРІВ

Smart-договори є однією з інноваційних технологій, які набувають все більшого поширення у сучасному цифровому середовищі. Вони відкривають нові можливості для автоматизації та управління правовими відносинами. Smart-договори базуються на використанні технологій блокчейну та смарт-контрактів, що дозволяє автоматизовано укладати, виконувати та контролювати угоди. Вони відрізняються від традиційних договорів, оскільки мають програмний код, який визначає умови договору та автоматично виконує їх у разі виконання умов [1, с 3].

Smart-договори є новою формою договорів, що використовують автоматизацію та технології блокчейну та смарт-контрактів. Вони базуються на програмних кодах, які визначають умови договору та автоматично виконують його у разі виконання умов. Це дозволяє знизити залежність від посередників та забезпечити більшу швидкість та ефективність укладання та виконання договорів.

Юридичне визнання smart-договорів є важливим аспектом їхньої природи. У різних юрисдикціях існують різні підходи до визнання їх як юридично зобов'язуючих документів. Деякі країни вже прийняли законодавство, що регулює використання smart-договорів, тоді як інші ще розробляють відповідні норми. Це створює потребу у створенні єдиної правової основи для smart-договорів та їхнього визнання як законних та зобов'язуючих документів [2, с 2].

Такі договори мають свої унікальні елементи, що роблять їх відмінними від традиційних договорів. Вони включають автоматизовані умови та виконання угоди, використання надійних джерел для перевірки та підтвердження фактів, а також забезпечення безпеки та недоступності для внесення змін. Ці елементи роблять smart-договори надійними та ефективними в інтересах сторін.

Прозорість та недвоїстість smart-договорів становлять виклики, оскільки програмний код може бути складним для перевірки та розуміння. Крім того, виникають питання відповідальності та захисту прав сторін у разі порушення умов договору. Недостатня безпека та можливість зловживання також можуть бути ризиками, які потребують вирішення.

Деякі країни вже прийняли законодавчі акти, що регулюють використання smart-договорів, проте, важливо аналізувати, наскільки ці документи дотримуються принципів контрактного права та чи вистачає їх для ефективного функціонування smart-договорів. Необхідно розробляти відповідні нормативні акти та створювати правову базу, яка б забезпечувала якість та безпеку використання smart-договорів.

Вони мають значний потенціал у різних сферах, таких як фінанси, медицина, нерухомість та інші. Для забезпечення ефективного використання smart-договорів необхідно розробляти спеціальні нормативні акти та вдосконалювати технології, що лежать в основі цих договорів. Гармонізація правових рамок, створення стандартів та співпраця між державами можуть сприяти розвитку та використанню smart-договорів.

У зв'язку з глобалізацією цифрової економіки, міжнародний аспект smart-договорів стає важливим. Аналізуються міжнародні угоди та конвенції, що стосуються smart-договорів, а також розглядаються виклики та перспективи гармонізації правових рамок щодо smart-договорів. Важливо забезпечити взаєморозуміння та співпрацю між країнами для ефективного використання smart-договорів в міжнародних ділових відносинах.

Саме ці договори мають потенціал змінити спосіб укладання та виконання договорів, проте, для їх ефективного використання потрібно досліджувати та розвивати правову базу, вирішувати питання відповідальності та захисту прав сторін, а також розробляти єдині стандарти та норми. Дальше дослідження та розвиток smart-договорів можуть сприяти інноваціям та покращенню ефективності управління правовими відносинами у цифровому світі [3, с 144].

Список використаних джерел

1. Miguel A. Blockchain and smart contracts: regulatory challenges and regulatory approaches. Amaral Miguel. OECD. 2018. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/fbf2ebe9-en/index.html?itemId=/content/component/fbf2ebe9-en>. (дата звернення: 01.06.2023).

2. Primavera D. Blockchain technology as a regulatory technology: From code is law to law is code. FirstMonday. 2020. URL: <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/7113> (дата звернення: 01.06.2023).

3. Niyazova A. Legal Nature of Smart Contracts. Kyrgyz Slavic University. 2022. URL: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/14063/1/A_Niyazova_A_Askarbekova_Legal_Nature_of_Smart_Contracts.pdf. (дата звернення: 01.06.2023).

Шелевер І.І.

СТАНДАРТИ НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Право на правову допомогу віднесено до конституційних прав, які за статусом є загальним правом кожного. Так, ст. 59 Конституції передбачає:

«Кожен має право на правову допомогу, яка у випадках, передбачених законом, є безоплатною, і кожен вільний обрати особу для захисту своїх інтересів. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» [1]. Тому основною задачею сьогодення стало утворення системи державних органів, які би викликали довіру громадян, розуміння, що радянська модель здійснення державної влади вже давно позаду, а становлення європейської моделі справедливого правосуддя має місце бути в умовах сучасних реалій. Захист прав людини, підвищення правосвідомості та правопросвітництво постало важливим питанням для спроможності соціально вразливих груп населення відстояти свої права та законні інтереси. Саме з цією метою Урядом створено систему державних органів, які повинні в імперативному порядку забезпечувати спокійне життя для населення України. За даними офіційного сайту Міністерства юстиції України, натеper функціонують: 23 регіональні центри з надання БВПД; 84 місцевих центрів із надання БВПД; 428 бюро правової допомоги; 5 правових клубів “Pravokator”; 6 760 адвокатів, залучених до надання БВПД; приблизно 1 500 штатних юристів системи БПД [2].

Професійна етика працівника в системі менеджменту центрів надання безоплатної правової допомоги населенню, його професіоналізм і поведінка є своєрідним індикатором того, наскільки правова та етична культура суспільства

впливає на людей та їх повсякденне життя. Тому в період євроінтеграції посилюються вимоги до представників держави, яким недостатньо бути тільки професіоналами, вони повинні бути еталоном для інших членів суспільства.

Можна сказати, що в нашій державі створена повноцінна система надання безоплатної правової допомоги. Але оскільки ключовим аспектом функціонування системи БПД є забезпечення її якості, то система БПД продовжує розвиватися в напрямі забезпечення відповідності наданих послуг міжнародним, зокрема європейським, стандартам надання правової допомоги як комплексу основних характеристик моделі гарантованого державою захисту. Натепер розроблені і схвалені Стандарти якості надання БВПД у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі (далі – Стандарти ЦАКП) [3], Стандарти якості надання БВПД у кримінальному процесі (далі – Стандарти КП) [4]. Їх застосування має стати основою впровадження передового досвіду надання правової допомоги, тому необхідне теоретичне обґрунтування правового та організаційного забезпечення надання БПД під час здійснення судочинства, реалізації права на захист прав та свобод громадян для виявлення суперечностей та недоліків у нормативно-правовому механізмі БПД, і в той же час досліджувати та науково обґрунтовувати методи та заходи щодо їх усунення. Тому наукові основи забезпечення дії цих принципів БВПД, такі як їх доступність та якість надання, їх місце в механізмі забезпечення ефективного захисту прав, причини та переваги, які надає БВПД, є реальним напрямком наукових досліджень.

Основним напрямком надання БВПД є забезпечення її якості. Принцип забезпечення якості БПД на законодавчому рівні закріплено серед принципів державної політики у сфері надання БПД (ст. 5 Закону № 3460–VI) [5].

Право на якісну правову допомогу є фактором реалізації такого важливого принципу демократичної держави, як право на справедливий суд. ЄСПЛ вважає це гарантією права на справедливий суд. Тому згідно з рішенням ЄСПЛ від 12 червня 2008 р. у справі «Яременко проти України» [6] порушення пп. «с» п. 3 ст.

6 ЄКПЛ було констатоване у зв'язку з тим, що у справі про вбивство водія таксі, яка порушена за фактом завдання тяжких тілесних ушкоджень, унаслідок яких сталася смерть потерпілого, рішення про визнання заявника винним у вчиненні злочину ґрунтувалося головним чином на його зізнанні, яке слідчі здобули за відсутності захисника. Суд у п. 90 рішення вказує ще на одну обставину – «кожен із двох інших захисників, які представляли заявника, бачив його лише один раз і тільки під час допиту, і те, що до допиту ніхто з них із заявником не бачився, найімовірніше, свідчить про символічний характер їхніх послуг». Фактично висновок про неналежну якість наданої правової допомоги послужив підставою для рішення Суду про порушення права на справедливий суд. Виходячи з того, що ознакою високої чи низької якості є відповідність або невідповідність передбаченим вимогам, якість надання тих чи інших послуг (юридичних також) визначається їхньою відповідністю за формою та змістом певним вимогам [7].

Основні вимоги законодавства у сфері БПП викладені у ст. 26 Закону № 3460–VI як обов'язки адвоката або працівника Центру в процесі надання БВПД. Але вони є дуже загальні. Більш конкретно ці вимоги вказані у Стандартах КП та Стандартах ЦАКП. Ці Стандарти охоплюють усі етапи процесу. Проте не менш важливою є наявність та доступність якісної правової допомоги після винесення вироку та під час його виконання. Але українське законодавство зосереджено лише на здійсненні «захисту у кримінальному провадженні під час попереднього слідства та судового розгляду» (п. 3 ч. 1 ст. 17, п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону). Певною мірою це питання регулюється в Порядку надання БПД працівниками місцевих центрів із надання БВПД, однак для забезпечення ефективності його впровадження це необхідно виправити на законодавчому рівні, відображене у Стандартах.

Стандарти, які базуються на принципах верховенства права, законності, незалежності адвокатської діяльності, конфіденційності, запобігання конфлікту інтересів, пріоритетності інтересів клієнта, компетентності та добросовісності у виконанні адвокатом своїх професійних обов'язків, які є алгоритмами,

зосередженими в єдиному тексті та адаптованими до конкретних процесуальних ситуацій дій захисника, що впливають із вимог чинного законодавства, актуальних та етичних правил адвоката. Стандарти схожі на контрольний перелік дій, що адвокати, які надають БВПД, зобов'язані виконувати на кожному етапі провадження. Стандарти можуть слугувати особі, яка звернулась по допомогу, своєрідним орієнтиром для оцінки якості, наданої їй БПД [8].

Значення Стандартів для держави, що виступає замовником та платником послуг із надання БПД, полягає в тому, що вони забезпечують виконання такого «державного замовлення» на належному рівні. За умови дотримання адвокатами Стандартів забезпечується захист особи від неякісної правової допомоги, ефективного обстоювання її прав та законних інтересів, забезпечення рівності такої особи з іншими учасниками процесу.

Отже, аналіз та узагальнення положень наведених документів свідчить, що стандартами професійної етики якими мають керуватися працівники центрів БВПД є такі:

- публічний характер правничої діяльності, що полягає у її відкритому прозорому для суспільства правовому регулюванні й майже всіх відкритих процедурах її здійснення;

- захист прав і основоположних свобод людини, що проявляється в їх однозначному розумінні та тлумаченні на користь максимально повної реалізації можливостей і здібностей особи на засадах рівності перед законом і судом.

- незалежність правника в досягненні суспільно значущої відносної справедливості, яка проявляється в несприйнятті зовнішнього неправомірного впливу на формування власної правової позиції та ухвалення відповідного правового рішення;

- утвердження доктрини верховенства права в правничій діяльності. Кожен працівник повинен системо та комплексно дотримуватися таких принципів, як безумовна невідчужуваність прав і свобод людини; розподіл законодавчих, виконавчих і судових функцій державної влади; обмеження дискреційних

повноважень органів державної влади; верховенство приписів основного закону (конституції) держави; правова визначеність законодавчого регулювання правових відносин; пропорційність законодавчих і правозастосовних засобів регулювання правових відносин; правова безпека суспільних відносин і довіра до органів держави. Взагалі для юристів правова держава стає особливою, тобто як представник цієї професії в найзагальнішому розумінні повинна спрямовувати свою діяльність на захист загально визнаних принципів і стандартів міжнародного права, головним пріоритетом яких є права і свободи людини і громадянина. Крім того, визнання та повага до принципу верховенства права є однією з основних і неодмінних ознак правової системи держави, у розбудові якого адвокат бере активну участь, керуючись Конституцією [9, с.465];

– формування і підтримання високого рівня довіри з боку клієнта до працівника і їх роботи. Працівник повинен володіти належним рівнем етичної поведінки, чесності, об'єктивності, професіоналізму, проявом оптимальної емпатії до життєвих проблем людини, які її турбують і для розв'язання яких вона звернулася по правову допомогу;

– неприпустимість конфлікту особистих та корпоративних інтересів працівника з інтересами клієнта. Неприпустимість конфлікту інтересів передбачає, що така професійна діяльність працівника спрямована на запобігання та недопущення прямої чи опосередкованої конкуренції інтересів, захист яких може негативно вплинути на кінцевий результат надання юридичних послуг. За умови, що шляхом надання безоплатної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» адвокат не виключається з-під дії Закону України «Про захист і права на захист» та ПАЕ. Тому адвокати завжди повністю захищені положеннями про конфлікт інтересів, про права, обов'язки та гарантії адвокатської діяльності, про адвокатську таємницю відповідно до положень законодавства України адвокат та діяльність адвоката» та ПАЕ, а також будь-які інші положення зазначені в спеціальних профільних нормативно-правових актах [10];

– дотримання конфіденційності отриманої працівником інформації. Це правило включає той факт, що, маючи доступ до персональних даних і змісту життєвих ситуацій, з якими особа стикається в результаті правовідносин, правник зобов'язаний зберігати цю інформацію в таємниці від третіх осіб і організацій, дозволяючи розголошення такого контенту лише за згодою клієнта або на умовах, визначених чинним законодавством;

– добросовісність і компетентність у виконанні професійних повноважень працівника, передбачає наявність у адвоката достатньо високого рівня професійних знань, умінь і вмінь, у тому числі певного рівня кваліфікації, а також здатності адвоката відмовитися від надання правової послуги за умови, що він не в змозі надати послугу належної якості. Як зазначає Я. Зейкан, робота адвоката в цілому ґрунтується на поєднанні здорового глузду, глибокому знанні права і судової практики та специфічних навичок професії, які відіграють вирішальну роль в успіху або невдачі адвоката в конкретній справі [11];

– збереження та захист професійної честі та гідності правника й правничої спільноти. Даний принцип вимагає від правників у своїй повсякденній життєдіяльності за жодних умов не порушувати добровільно взяті на себе професійні повноваження щодо правомірності власної поведінки й добросовісного виконання місії і завдань правничої професії;

Крім того, слід зазначити, що при формуванні високого морального духу важливу роль у розвитку якостей особистості юриста відіграє сучасна юридична освіта, яку держава повинна забезпечити належним чином.

Зазначені норми професійної етики працівників формуються достатньо тривалий час як на етапі становлення характеру особистості в процесі її розвитку, так і під час її професійної підготовки (навчання та практичного досвіду) до професійної правничої діяльності. Основну роль у формуванні засад професійної етики в майбутньому відіграють як свідомі зусилля самого правника, так і зміст навчальних процесів у загальноосвітній школі й університетських правничих школах, а також засвоєння правил корпоративної професійної етики й самої

практики правничої діяльності. На вдосконалення впливають нові підходи до організації навчального процесу, рівень освіти будь-якого фахівця, в тому числі в галузі права[12, с. 250].

Одним з основних і фундаментальних методів формування належного рівня розвитку професійної етики та відповідальності правника є розуміння та усвідомлення основних категорій філософії та загальної правової теорії права, моралі, закону, що формують його правосвідомість як частину особистої правової культури.

В територіальних громадах можливість доступу до фахівця системи БВПД означає доступ до якісної адміністративної послуги, доступ до правосуддя, і від того чи дотримуються працівники БВПД стандартів діяльності визначається рівень довіри до них, до системи правосуддя і до держави в цілому.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Безоплатна правнича допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/kliyantam/pro-bezoplatnu-pravovu-dopomogu-bpd/>
3. Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 21 грудня 2017 р. № 4125/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1554-17>.
4. Стандарти якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 25 лютого 2014 р. № 386/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14>.
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Яременко проти України» від 12 червня 2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974-405>.

7. Рішення ЄСПЛ у справі «Сантамброджо проти Італії» (“Santambrogio v. Italy”) від 21 вересня 2004 р., п. п. 54, 55
8. Блащук Т. Поняття якості у праві України. Підприємництво, господарство і право. 2011. № 3 (183). С. 11–13.
9. Фляжнікова Я.В. Принцип верховенства права у діяльності адвоката. Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матер. X Міжнар. наук.-практ. конф.: (м. Одеса, 6 лист. 2020 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (голова) та ін. Одеса, 2020. С. 465–467
10. Роз’яснення щодо окремих умов застосування положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правил адвокатської етики: рішення РАУ № 103 від 23.04.2016 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-04-23-r-shennya-rau103_573594d583c9c.pdf
11. Зейкан Я. П. Адвокат: навички професії: практ. посіб. 2-ге вид., стер. К.: КНТ: Вид. Ліпкан О.С., 2011 р. URL: http://infolibrary.com/book/29_Advokat_navichki_profesii.html.
12. Фляжнікова Я.В. Правила адвокатської етики як ціннісний орієнтир студента-правника. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матер. III Міжнародної наукової конференції (м. Чернівці, 24-25 жовтня 2019 р.). Чернівці: Технодрук, 2019. С. 250-252

УДК: 004.056.5:351.852.3

Ніколайчук О.В.

здобувач вищої освіти

Вінницького національного технічного університету

Науковий керівник

Шелепало Г.В., *к.ф.м.н. доцент кафедри захисту інформації*

Вінницького національного технічного університету

КІБЕРБЕЗПЕКА В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ ТА ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

З кожним новим технологічним проривом і кроком у сфері цифрової трансформації, кібербезпека стає все більш нагальною та значущою проблемою. У сучасному світі, де державні органи грають ключову роль у забезпеченні добробуту та безпеки суспільства, захист їх інформаційних систем стає критичним завданням. Загрози кібербезпеки в даних органах зростають як за своєю складністю, так і за масштабом.

Хакерські атаки, фішинг, витоки даних та інші кіберзагрози можуть спричинити серйозні наслідки, такі як порушення конфіденційності даних, втрати фінансових ресурсів та навіть вплинути на безпеку громадян та функціонування критично важливих інфраструктур.

Кібербезпека в державних органах є критично важливою, оскільки ці організації мають значний обсяг чутливої інформації та відповідають за забезпечення ефективної роботи державних систем і надання послуг громадянам. Зростання кількості та складності кіберзагроз вимагає посилення заходів кібербезпеки для запобігання кібератакам та забезпечення стійкості і надійності інформаційних систем.

Згідно з дослідженнями, які були описані в роботі "Принципи застосування органами місцевого самоврядування законодавства України у сфері кібербезпеки" автора Демиденко В. О. існують конкретні загрози, що впливають на кібербезпеку цих організацій. Серед них можна виділити соціальний інжиніринг та фішинг, які широко використовуються для отримання неправомірного доступу до систем або конфіденційної інформації.

Ці атаки спираються на маніпулювання людським фактором і вимагають підвищеної уваги та освіти персоналу для їх виявлення та запобігання.

Протягом останніх п'яти років ми стали свідками низки масштабних кібератак проти України. Остання масова кібератака 2017 року, здійснена за допомогою модифікованої версії вірусу Wannacry – Petya.A, яскраво засвідчила неготовність державного апарату, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, медіа, приватного сектору до протидії таким

кіберзагрозам і мінімізації їх негативних наслідків. Від неї постраждали органи державної влади (Кабінет Міністрів України, МВС України, Міністерство інфраструктури України, Київська міська державна адміністрація, департамент кіберполіції тощо), органи місцевого самоврядування (сервісні системи Київської та Львівської міських рад), великі стратегічні підприємства, зокрема критичної інфраструктури (наприклад, аеропорт «Бориспіль», ЧАЕС, Укртелеком, Укрпошта, Ощадбанк, Укрзалізниця), медіакомпанії (телеканали «Інтер», «СТБ», «ICTV», «24 канал», різні інтернет-видання) тощо. Фінансові збитки становлять декілька мільярдів гривень [1].

Згідно з цим, ключовим елементом кібербезпеки є свідомість працівників щодо загроз і безпекових процедур. Додатково, державні органи повинні розробляти та впроваджувати політики та стандарти кібербезпеки, щоб забезпечити належний рівень захисту своїх інформаційних систем.

Прийняття ефективних політик кібербезпеки є важливим кроком у забезпеченні безпеки інформаційних ресурсів держави та її громадян. Ці політики повинні визначати вимоги щодо захисту даних, встановлювати механізми управління ризиками та впровадження безпекових заходів, а також встановлювати відповідальність за порушення безпеки та механізми реагування на інциденти.

В Україні прискорюється інформатизація усіх сфер суспільного життя на фоні постійного зростання кількості та рівня кіберзагроз.

Це потребує побудови адекватної цим кіберзагрозам національної системи кібербезпеки, одним з суб'єктів якої законодавчо визначені органи місцевого самоврядування (ОМСВ). ОМСВ мають свої, відмінні від інших суб'єктів забезпечення кібербезпеки, характеристики і ознаки (особливості), які суттєво впливають на місце і роль ОМСВ в національній системі кібербезпеки. Тому з'ясування цих особливостей є важливим для створення ефективної системи забезпечення кібербезпеки України та визначення шляхів її удосконалення. Проте, як показує аналіз останніх досліджень і публікацій з проблематики

кібербезпеки, практично усі дослідники розглядають систему забезпечення кібербезпеки в цілому і тільки основних суб'єктів забезпечення кібербезпеки, до яких вони ОМСВ не відносять. В небагатьох працях ОМСВ розглянуті як суб'єкти забезпечення національної безпеки та інформаційної безпеки без акцентування на кібербезпеці; як суб'єкти захисту об'єктів критичної інфраструктури України; також розглянуті принципи застосування ОМСВ законодавства України у сфері кібербезпеки.

Можна зробити висновок, що питання комплексного розгляду ОМСВ як суб'єктів забезпечення кібербезпеки України залишається малодослідженим. Відсутність вказаних досліджень призводить до неврахування впливу певних особливостей ОМСВ на їхню управлінську діяльність у сфері кібербезпеки та законодавчого регулювання цієї діяльності. Саме тому метою дослідження було визначено виокремлення вказаних особливостей [2].

Для забезпечення ефективності заходів кібербезпеки, освіта працівників є невід'ємною складовою. Навчання персоналу та свідомості щодо принципів кібербезпеки є важливими елементами вдосконалення безпеки інформаційних систем державних органів та органів місцевого самоврядування. Регулярне навчання працівників щодо нових загроз, методів атак та заходів безпеки може підвищити їх свідомість та здатність виявляти та уникати потенційні загрози.

Крім того, впровадження стандартів кібербезпеки є важливим етапом для забезпечення належного рівня захисту.

Згідно зі проектом Закону України від 14.04.2016 № 2126а “Про основні засади кібербезпеки“ стаття 5 ‘Суб'єкти забезпечення кібербезпеки’ , державні органи та органи місцевого самоврядування повинні дотримуватись вимог щодо захисту інформації, використовувати стандарти безпеки, розроблені національними та міжнародними організаціями. Ці стандарти встановлюють необхідні заходи для забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформаційних ресурсів.

У результаті це дасть можливість провести огляд кібербезпекової сфери держави, що дозволить би більш чітко визначити сучасний стан її нормативного забезпечення та основні проблеми, які мають бути вирішені вже найближчим часом

Розробити на підґрунті моделей розвитку світового кібернетичного простору власну модель та реалізувати її.

А також впорядкувати політику України у сфері інформаційної та кібербезпеки і виробити так звані загальні правила поведінки в кіберпросторі [3]. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року (стаття 31) підкреслює, що стратегія кібербезпеки є частиною системи національної безпеки і оборони [5].

Також дослідниками підкреслюється, що біль- шість українських компаній не готові вчасно та швидко реагувати на кіберінциденти, не мають в штаті підготовлених спеціалістів. Відсутнє цен- тралізоване управління силами реагування, гро- мадяни не мають достатнього рівня обізнаності в цих питаннях. Приватний бізнес не залучаєть- ся до вирішення важливих питань кібербезпеки. Також дослідники бачать проблему в неефек- тивності системи кіберрозвідки та низький рівень аудиту кібербезпеки [6].

Всі ці підходи, включаючи свідомість працівників, політики та стандарти кібербезпеки, є важливими кроками у забезпеченні ефективного захисту державних органів та органів місцевого самоврядування від кіберзагроз. Застосування цих заходів допоможе забезпечити стійкість і надійність їх інформаційних систем, підвищити довіру громадян та забезпечити ефективну роботу органів у сфері публічного управління.

Кібербезпека в державних органах є надзвичайно важливим аспектом сучасного інформаційного суспільства. Загрози, які виникають у цих органах, вимагають постійного удосконалення стратегій та політик, застосування стандартів безпеки та налагодження свідомості щодо кібербезпеки серед працівників.

На основі проведених досліджень і аналізу існуючих джерел, було виявлено, що забезпечення кібербезпеки вимагає комплексного підходу та спільних зусиль. Основні напрямки покращення кібербезпеки включають усвідомлення загроз, впровадження ефективних політик та стандартів безпеки, а також навчання та підвищення освіченості персоналу. Враховуючи рекомендації досліджень і використання наявних джерел, можна зміцнити захист інформаційних ресурсів, запобігти кібератакам та забезпечити належний рівень кібербезпеки в державі.

Список використаних джерел

1. Демиденко В. О. Принципи застосування органами місцевого самоврядування законодавства України у сфері кібербезпеки. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ 2018. № 1 (15) URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/6660/1/14.pdf> (дата звернення: 13.05.2023).

2. Стець В. В. Органи місцевого самоврядування як особливі суб'єкти забезпечення кібербезпеки України. Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції "Україна у сучасному міжнародному просторі" «УКРАЇНА У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРИ». Україна : Одеса 2021 С. 56 – 58 URL: http://dspace.op.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12143/1/09_Full_Block_ (дата звернення: 18.05.2023).

3. Козюра В.Д., Хорошко В.О., Система кібернетичної безпеки в Україні. Науково-практичний журнал. Сучасна спеціальна техніка. 2017. №4 (51) С. 34 – 41 URL:

<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/13635/1> (дата звернення: 19.05.2023).

4. Проект Закону України від 14.04.2016 № 2126а “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH1N268B?an=3> (дата звернення: 21.05.2023).

5. Закон України № 2469 VIII (2021). Про національну безпеку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 22.05.2023).

6. Янковський О. Україні потрібна нова кіберстратегія. Українська правда. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2019/09/14/7226291/> (дата звернення 22.05.2023)

Вітковський А.В.

*здобувач вищої освіти
Вінницького національного технічного університету
Науковий керівник*

Шелепало Г.В., *к.ф.м.н. доцент кафедри захисту інформації
Вінницького національного технічного університету*

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ШЛЯХОМ БАГАТОФАКТОРНОЇ АВТЕНТИФІКАЦІЇ

В сучасному цифровому світі, де персональні дані стають все більш цінними та піддатливими на атаки зловмисників, забезпечення безпеки та конфіденційності персональних даних стає надзвичайно важливою задачею. Одним із найефективніших методів захисту є багатофакторна аутентифікація, яка використовує комбінацію різних факторів для підтвердження ідентичності користувача. У цьому документі будуть розглянуті основні аспекти багатофакторної аутентифікації та її роль у захисті персональних даних [1].

Багатофакторна аутентифікація є процесом перевірки ідентичності користувача, використовуючи комбінацію різних факторів. Це означає, що для підтвердження ідентичності необхідні не лише пароль або ідентифікаційний код, а й додаткові фактори, такі як фізичний об'єкт (токен або смарт-карта) або біометричні дані (відбиток пальця, розпізнавання обличчя).

Цей процес перевірки використовує комбінацію різних факторів для підтвердження ідентичності користувача. Ці фактори можуть бути класифіковані на три основні категорії: що щось ви знаєте (наприклад, пароль, PIN-код), що щось маєте (наприклад, смарт-карта, USB-ключ), і що щось ви є (наприклад,

біометричні дані, такі як відбиток пальця або розпізнавання обличчя). Комбінація цих факторів дозволяє створити більш надійну систему аутентифікації, оскільки зловмисникам буде важче підробити або отримати доступ до всіх необхідних факторів [2].

Безпека персональних даних залежить не тільки від технологій багатофакторної аутентифікації, але й від свідомості та освіти самого користувача. Розуміння принципів та переваг багатофакторної аутентифікації дозволяє користувачам правильно використовувати цей метод і захищати свої особисті дані. Освічені користувачі знають, як обрати надійні паролі, як управляти своїми аутентифікаційними факторами і як реагувати на підозрілі запити на авторизацію. Також, свідомість користувачів щодо потенційних загроз і методів атак допомагає запобігти соціальному інжинірингу та підступам зловмисників.

Вона включає в себе декілька переваг у порівнянні з традиційними методами однофакторної аутентифікації. Перш за все, вона забезпечує вищий рівень безпеки, оскільки втратити або викрасти всі необхідні фактори набагато складніше, ніж лише пароль або ідентифікаційний код. Додаткові фактори орудують процес зламу аутентифікації значно складнішим для зловмисників.

Існує ряд технологій, які використовуються у багатофакторній аутентифікації. Одним з поширених методів є SMS-підтвердження, де користувачу надсилається одноразовий код на мобільний пристрій. Інші методи включають використання апаратних токенів або програмних токенів, які генерують одноразові паролі, а також використання біометричних методів, таких як сканування відбитку пальця або розпізнавання обличчя.

Впровадження багатофакторної аутентифікації може зіткнутися з деякими викликами. Наприклад, вартість впровадження і підтримки таких систем може бути високою. Деякі методи багатофакторної аутентифікації можуть бути складними для користувачів і вимагати додаткових зусиль для використання.

Також існує ризик приватності та безпеки, особливо при збереженні біометричних даних.

Для успішного впровадження багатофакторної аутентифікації рекомендується враховувати контекст і потреби організації або користувачів. Важливо вибрати відповідні технології, забезпечити надійну і безпечну інфраструктуру, а також надати належну підтримку користувачам. У майбутньому багатофакторна аутентифікація може розвиватися за допомогою нових технологій, таких як блокчейн або штучний інтелект, щоб поліпшити безпеку та зручність для користувачів.

Впровадження багатофакторної аутентифікації може виникнути декілька викликів та ризиків. Один з них - складність використання для користувачів. Використання декількох факторів може вимагати додаткових кроків або пристроїв, що може призвести до несправностей або незручностей для користувачів. Крім того, вартість впровадження та підтримки системи багатофакторної аутентифікації також може бути значною. Існує також ризик приватності та безпеки, зокрема при збереженні і обробці біометричних даних. Зловмисники можуть намагатися зламати або скомпрометувати ці дані, що може призвести до небажаних наслідків для користувачів [3].

Список використаних джерел

1. Saad T. M. Security of Multifactor Authentication Model to Improve Authentication Systems [Електронний ресурс] / Tamara Mohamed Saad // ResearchGate – Режим доступу [URL]: https://www.researchgate.net/publication/336642009_Security_of_Multifactor_Authentication_Model_to_Improve_Authentication_Systems. (дата звернення: 26.05.2023).

2. Sharma S. Double the Protection: The Benefits of Multifactor Authentication Computer NetworkCommunication systemSecurity [Електронний ресурс] / Sudhir Sharma // Tutorialspoint. – 19. – Режим доступу [URL]:

<https://www.tutorialspoint.com/double-the-protection-the-benefits-of-multifactor-authentication>. (дата звернення: 26.05.2023).

3.Multi-Factor Authentication: A Survey [Електронний ресурс] / A.Ometov, S. Bezzatee, N. Mäkitalo, S. Andreev // ResearchGate – Режим доступу [URL]: https://www.researchgate.net/publication/322288752_Multi-Factor_Authentication_A_Survey. (дата звернення: 26.05.2023).

УДК: 004.056.5:658.872

Базелюк М.В.

здобувач вищої освіти

Вінницького національного технічного університету

Науковий керівник Шелепало Г.В., к.ф.м.н. доцент кафедри захисту інформації Вінницького національного технічного університету

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ІНТЕРНЕТ- МАГАЗИНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасному світі електронної комерції, інтернет-магазини стають все більш поширеними та зручними для споживачів. Світова пандемія, військові конфлікти та багато інших факторів змушують людей віддавати перевагу інтернет-магазинам та мобільним додаткам. Однак, зі зростанням популярності онлайн-торгівлі збільшується й кількість потенційних загроз для безпеки даних користувачів та бізнесу. Інформаційна безпека в інтернет-магазинах стає критично важливим аспектом, який вимагає уваги від власників та розробників веб-сайтів. Ця теза має на меті дослідити ключові аспекти інформаційної безпеки в інтернет-магазинах, включаючи забезпечення безпеки серверів, проведення регулярного аудиту безпеки веб-сайту, захист платіжних транзакцій та даних клієнтів. Метою цієї роботи є надання рекомендацій щодо підвищення рівня безпеки в інтернет-магазинах на основі аналізу сучасних джерел з галузі електронної комерції.

Основна частина

Інформаційна безпека є одним з найважливіших аспектів успішного інтернет-магазину. Забезпечення безпеки даних клієнтів та захист від зловмисників є відповідальністю кожного власника інтернет-магазину. У цій частині було розглянуто результати дослідження світової тенденції розвитку електронної комерції, ключові аспекти інформаційної безпеки інтернет-магазину та рекомендації щодо їх впровадження.

Протягом останніх кількох років електронна комерція стала необхідною складовою глобальної системи роздрібної торгівлі. Подібно до багатьох інших галузей, роздрібна торгівля зазнала значних змін завдяки постійній цифровізації сучасного життя. Споживачі з усього світу мають можливість отримувати вигоди від переваг онлайн-транзакцій. Завдяки стрімкому розширенню доступу до Інтернету і його поширенню по всьому світі, кількість покупців цифрових технологій зростає щороку.

У 2020 році понад два мільярди людей здійснили покупки товарів або послуг в Інтернеті. Протягом того ж року глобальний обсяг електронної роздрібної торгівлі перевищив 4,28 трильйона доларів США. Прогнозоване значення цього обсягу в 2021 році становитиме 4,89 трильйона доларів США, а

вже до 2024 року очікується зростання до 6,3 трильйона доларів США (рис. 1).[1]

Рисунок 1 – Обсяги електронного роздрібного продажу, млрд. доларів США Світовий ринок електронної комерції демонструє перспективне зростання, і до

2023 року очікується, що 22% роздрібних продажів будуть здійснені онлайн (рис. 2).[1]

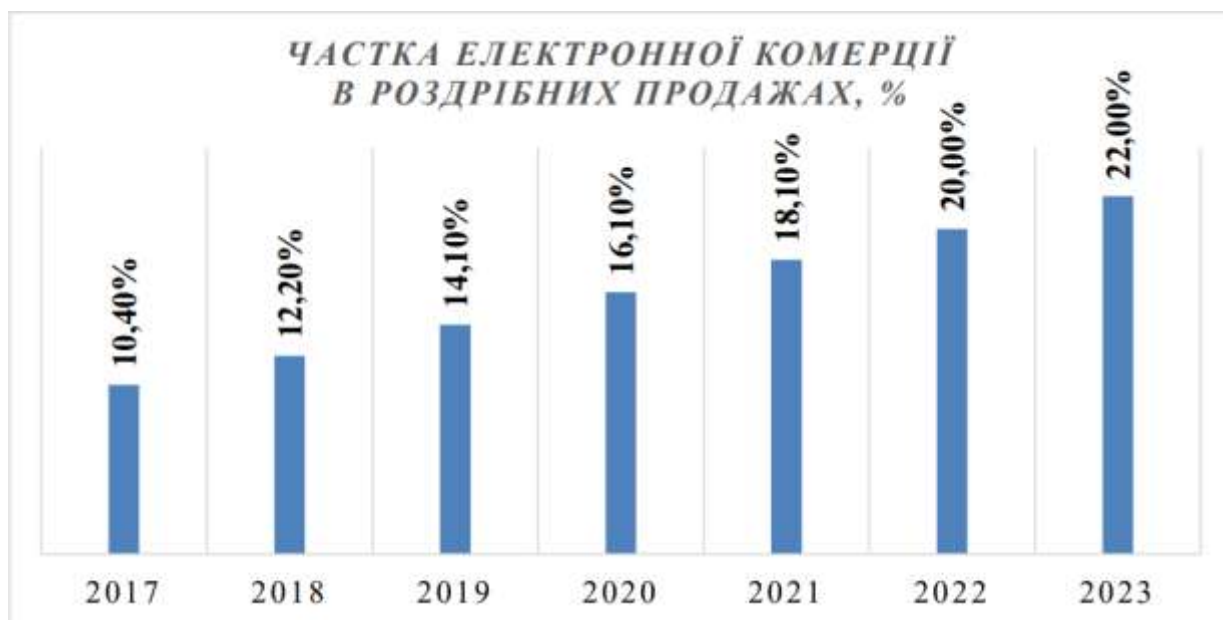

Рисунок 2 – Частка електронної комерції в роздрібних продажах, %

Першим кроком у забезпеченні безпеки інтернет-магазину є встановлення захисту на рівні сервера. Це включає в себе регулярне оновлення програмного забезпечення, використання файрволів та антивірусних програм, а також моніторинг трафіку на сервері [2]. Окрім того, важливо забезпечити безпеку даних клієнтів, зокрема платіжної інформації. Для цього рекомендується використовувати протокол SSL (Secure Sockets Layer) для шифрування даних, які передаються між сервером і браузером користувача [3]. SSL використовує алгоритми шифрування, такі як AES та RSA, для забезпечення безпечного обміну даними. Вибір між SSL та іншими стандартами шифрування залежить від конкретного застосування та вимог до безпеки. SSL є відмінним вибором для забезпечення безпеки веб-сайтів та онлайн- транзакцій, тоді як стандарти шифрування, такі як AES та RSA, можуть бути використані для захисту даних на різних рівнях.[4]

Ще одним важливим аспектом інформаційної безпеки є захист від DDoS-атак (розподілена атака типу "відмова в обслуговуванні"). Ці атаки полягають у перевантаженні сервера великою кількістю запитів, що може призвести до його відмови. Для запобігання DDoS-атакам можна використовувати спеціальні сервіси, які допомагають відфільтрувати легітимний трафік від шкідливого [5].

Для інтернет-магазину важливо забезпечити безпеку платіжних транзакцій та даних клієнтів. Це можна зробити шляхом використання шифрування даних, аутентифікації користувачів та контролю доступу до системи. Згідно з дослідженням української академії, "забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації є основними принципами інформаційної безпеки" [5].

Крім того, важливо забезпечити безпеку на рівні веб-додатку. Це включає в себе захист від таких загроз, як SQL-ін'єкції, XSS-атаки (Cross-Site Scripting) та CSRF-атаки (Cross-Site Request Forgery). Для цього рекомендується регулярно проводити аудит безпеки веб-додатку, використовувати безпечні методи розробки та впроваджувати заходи безпеки, такі як валідація вводу користувача та санітарна обробка даних [6].

Окрім власників бізнесу, проблема захисту своєї інформації також стосується клієнтів. Дослідження "Security Issues For Online Shoppers" [7] розглядає ключові загрози та вразливості, пов'язані з онлайн-покупками, пропонує стратегії і рекомендації для забезпечення безпечного середовища для споживачів та підприємств у галузі електронної комерції. Проблеми безпеки для онлайн-покупців є актуальними та вимагають постійної уваги як від споживачів, так і від підприємств у галузі електронної комерції. Як видно з дослідження, застосування ефективних стратегій забезпечення безпеки та розуміння потенційних загроз може допомогти створити безпечне середовище для онлайн-покупок.[7]

Ключові загрози безпеки для онлайн-покупців:

– Фішинг: Фішингові атаки полягають у відправленні шахрайських електронних листів, які намагаються змусити користувачів розкрити свої

особисті дані або паролі. Ці атаки можуть призвести до крадіжки ідентифікаційних даних та фінансових втрат.

– Вразливості веб-сайтів: Недоліки в безпеці веб-сайтів можуть дозволити зловмисникам отримати доступ до особистих даних користувачів або виконати несанкціоновані дії від імені користувачів.

– Мережеві атаки: Атаки типу "-in-the-middle" та "eavesdropping" можуть призвести до перехоплення даних, переданих між користувачем та веб-сайтом, що ставить під загрозу конфіденційність та цілісність даних.[7]

Стратегії забезпечення безпеки для онлайн-покупців:

– Освіта користувачів: Інформування користувачів про потенційні загрози та надання рекомендацій щодо безпечного користування інтернетом може допомогти зменшити ризик стати жертвою шахрайства.

– Застосування протоколів безпеки: Використання протоколів безпеки, таких як SSL/TLS, може забезпечити зашифроване з'єднання між користувачем та веб-сайтом, що ускладнює перехоплення даних зловмисниками.

– Багаторівнева аутентифікація: Застосування багаторівневої аутентифікації може допомогти зменшити ризик несанкціонованого доступу до облікових записів користувачів.[7]

Узагальнюючи, інформаційна безпека інтернет-магазину є важливим аспектом успішного електронного бізнесу. Забезпечення безпеки серверів, проведення регулярного аудиту безпеки веб-сайту та захист платіжних транзакцій та даних клієнтів є ключовими елементами успішної стратегії інформаційної безпеки. Власники інтернет-магазинів повинні розуміти важливість цих аспектів та приділяти їм належну увагу.

Список використаних джерел

1. Бергер А.Д. та Галета А.С. (2021) Світові тенденції розвитку електронної комерції з урахуванням кризових умов пандемії covid-19. Економіка та суспільство 26(18), 2-5. DOI: 2524-0071 URL <https://doi.org/10.32782/2524->

0072/2021-26-18 (дата звернення: 07.06.2023)

2. Arno Ham (2022) E-commerce security 101: Essential information for web store owners URL: <https://www.sana-commerce.com/blog/ecommerce-security-101/> (дата звернення: 07.06.2023)

3. Nadya Bakhur. How to Protect an Online Store: 7 Ways to Secure eCommerce URL: <https://neklo.com/how-to-protect-online-store/> (дата звернення: 07.06.2023)

4. Андрюши В.С. (2016) Огляд криптографічного протоколу SSL. Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки. 72-73. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84825467.pdf> (дата звернення: 07.06.2023)

5. Безпека інтернет-магазину: що і чому потрібно захищати URL: <https://rau.ua/novyni/bezopasnost-internet-magazina-cho-i-rochemu-nuzhno-zashhishhat/> (дата звернення: 08.06.2023)

6. Jinson Varghese (2022) Ecommerce Security: Importance, Issues & Protection Measures URL; <https://www.getastra.com/blog/knowledge-base/ecommerce-security/> (дата звернення: 09.06.2023)

7. Abdulah M. Aseri (2016) Security Issues For Online Shoppers. International Journal of Scientific & Technology Research 10(3).112-116. URL: https://www.researchgate.net/publication/350220654_Security_Issues_For_Online_Shoppers (дата звернення: 09.06.2023)

УДК: 004.838.2

Римаренко М.В.

здобувач вищої освіти

Вінницького національного технічного університету

Науковий керівник

Шелепало Г.В., *к.ф.м.н. доцент кафедри захисту інформації*

Вінницького національного технічного університету

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНОМУ ЖИТТІ

Штучний інтелект - технологія, яка змінює наше життя і спосіб взаємодії

зі світом. Завдяки постійному розвитку комп'ютерної науки та високотехнологічних досягнень, штучний інтелект стає все більш присутнім у нашому повсякденному житті. Він перетворює спосіб, яким ми працюємо, виробляємо товари, спілкуємося, розважаємося та приймаємо рішення. Задачі, які раніше здавалися неможливими для виконання комп'ютерами, тепер можуть бути вирішені штучним інтелектом зі швидкістю і точністю, що раніше були недосяжними.

Роль штучного інтелекту стає все більш важливою, відіграючи значущу функцію в різних сферах нашого суспільства. Виробництво, охорона здоров'я, освіта, транспорт, фінанси, медіа - усі ці галузі отримують нові можливості та ефективність завдяки впровадженню штучного інтелекту. Його потенціал у вдосконаленні технологічних процесів, оптимізації роботи систем та покращенні якості послуг надзвичайно великий.

Проте, разом з потужними перевагами ШІ, виникають також питання, пов'язані з економічними, етичними та соціальними аспектами його застосування. Питання безпеки, конфіденційності та регулювання також стають важливими аспектами широкого впровадження ШІ. Вирішення цих питань вимагає уважної роботи технологічних компаній, правових органів і суспільства загалом.

У даній роботі досліджується роль штучного інтелекту у сучасному житті, його вплив на суспільство та різні сфери людської діяльності під час війни. Розглядаємо переваги, виклики та можливості, які виникають внаслідок використання ШІ. Також зосередимось на проблемах, що потребують уваги, та визначимо шляхи забезпечення сталого й ефективного використання цієї технології в майбутньому. Зрозуміння ролі штучного інтелекту у сучасному житті є важливим для формування нашої спроможності використовувати цю технологію на користь нашого суспільства та розвитку.

Основна частина

Одним з питань правового регулювання розвитку штучного інтелекту є доцільність заборони (обмеження) наукових розробок у даній сфері, оскільки

існує небезпека некерованого розвитку та поширення штучного інтелекту. Інші вчені кажуть про неможливість зупинити розвиток технологій. Як справедливо зазначає український вчений В.І. Борисов, технології, які б небезпечні вони не були, обов'язково будуть винайдені та розповсюджені незалежно від нашого бажання та відношення до них. На нашу думку, такий підхід є більш прагматичним та реалістичним. Заборона досліджень в сфері штучного інтелекту принципово не можестати дієвою. На відміну від досліджень в сфері ядерної зброї, розробка систем автономного озброєння в рази дешевше, отже є більш доступною. З розвитком інформаційних технологій дана діяльність ставатиме ще доступнішою, а отримані зразки зброї – ще більш небезпечними.

В таких умовах законодавча заборона розробки автономної зброї приведе до ситуації, коли органи безпеки та правопорядку будуть осначені на порядок гірше ніж злочинці, терористичні організації тощо. Крім цього, попри ризик небезпек, абсолютна заборона розробки систем штучного інтелекту є неможливою. Додатково, державні органи повинні розробляти та впроваджувати політики та стандарти кібербезпеки, щоб забезпечити належний рівень захисту своїх інформаційних систем. Прийняття ефективних політик кібербезпеки є важливим кроком у забезпеченні безпеки інформаційних ресурсів держави та її громадян. Ці політики повинні визначати вимоги щодо захисту даних, встановлювати механізми управління ризиками та впровадження безпекових заходів, а також встановлювати відповідальність за порушення безпеки та механізми реагування на інциденти [1].

Серед усіх технологій Четвертої промислової революції саме штучний інтелект, на думку аналітиків матиме найсильніший вплив. Істотно зростає нині та зростатиме у майбутньому кількість оснащених інтелектуальними системами пристроїв, додатків і взаємопов'язаних систем. У поєднанні з ними та з іншими новими технологіями штучний інтелект перетворюється на «рушійну силу» Четвертої промислової революції. Це пов'язано передусім з поширенням його застосування в усіх сферах життєдіяльності людей. Штучний інтелект

використовується всюди: будучи технологією для продукування технологій, він одночасно набуває визначальної ролі вповсякденному житті. Загальні векторні та секторальні зміни в світовій економіці є відображенням структурних зрушень, що відбуваються в рамках системної трансформації суспільства.

Критерієм таких змін виступає ступінь поширення інтелектуального виробництва та інтелектуалізації суспільної діяльності [2]. Перед тим як перейти до обговорення переваг і загроз, давайте розглянемо, що саме ми маємо на увазі, говорячи про діджиталізацію. Діджиталізація - це процес перетворення традиційних систем і процесів у цифровий формат, з використанням штучного інтелекту та інших сучасних технологій. Це проникнення цифрових рішень у різні сфери життя, такі як виробництво, освіта, охорона здоров'я, торгівля та багато інших.

Зазначене дослідження наголошує на перевагах, які супроводжують глобальну діджиталізацію. Перш за все, вона сприяє ефективності та продуктивності. Завдяки штучному інтелекту ми можемо автоматизувати багато рутинних задач, що звільняє людей від монотонної роботи та дає їм можливість зосередитися на більш складних творчих завданнях.

Крім того, діджиталізація сприяє інноваціям та розвитку нових продуктів і послуг. Штучний інтелект допомагає нам аналізувати величезні обсяги даних та знаходити нові ідеї та рішення. Він впливає на медицину, де розробка нових методів діагностики та лікування стає реальністю. Виробництво також отримує значну підтримку завдяки використанню автоматизації та робототехніки, що призводить до підвищення якості та продуктивності.

Однак, дослідження вказує на загрози, які супроводжують діджиталізацію. Зокрема, питання безпеки та конфіденційності стають особливо важливими. Розвиток штучного інтелекту вимагає збільшення заходів для захисту від кібератак та зловживань. Крім того, етичні аспекти використання штучного інтелекту потребують уваги. Виникають питання про відповідальність та моральність рішень, прийнятих штучним інтелектом.

У цьому контексті роль людини набуває особливого значення. Хоча штучний інтелект може виконувати багато завдань швидше та ефективніше, людський інтелект залишається незамінним у сферах, які вимагають творчості, емпатії та етичного мислення. Люди мають відповідальність за розробку та контроль за використанням штучного інтелекту з метою досягнення позитивних результатів.

Загалом, глобальна діджиталізація з штучним інтелектом відкриває широкі можливості для розвитку суспільства, проте вона також супроводжується викликами, які потребують уважності та обговорення. Важливо забезпечити сталий розвиток, враховуючи економічні, етичні та соціальні аспекти. Зрозуміння ролі людини в епоху штучного інтелекту є вирішальним для забезпечення гармонійного співіснування технологій та людей [3].

Отже, з проведеного дослідження та обговорення ролі штучного інтелекту у сучасному житті та в умовах війни, можна зробити висновок, що ШІ має значний вплив на різні аспекти нашого суспільства. Він стає необхідним інструментом в сферах виробництва, охорони здоров'я, освіти, транспорту та індустрії, сприяючи автоматизації, ефективності та інноваціям.

Популярність та застосування ШІ зумовлені його перевагами, такими як підвищена продуктивність, здатність до аналізу великих обсягів даних та розвиток нових продуктів та послуг. Однак, використання штучного інтелекту також супроводжується викликами, зокрема у сферах безпеки, конфіденційності та етики.

Важливо пам'ятати, що роль людини залишається незамінною в епоху штучного інтелекту. Творчість, емпатія та етичне мислення - це характеристики, які відрізняють людей і роблять їх неповторними. Людський інтелект і здатність до прийняття рішень залишаються критичними в сферах, які вимагають глибокого розуміння та контекстуального мислення.

Отже, важливо знайти баланс між використанням штучного інтелекту та

збереження ролі людини у сучасному житті. Це вимагає обговорення етичних, соціальних та правових аспектів, а також розвитку політик і регуляторних механізмів для забезпечення сталого та ефективного використання цієї технології.

Зрештою, штучний інтелект має великий потенціал для поліпшення якості життя людей та розвитку суспільства в цілому. Проте, для досягнення цих цілей необхідно бути свідомими викликів, які виникають, і працювати разом, щоб забезпечити етичне, стійке та гуманне використання штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Буковська О.А. До проблеми правового регулювання штучного інтелекту // Збірник матеріалів XI наукових читань, присвячених пам'яті академіка В.В. Копейчикова (м. Київ). <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17794/1> (дата звернення: 05.06.2023).
2. Стець В.В. Україна у сучасному міжнародному просторі // Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції "Україна у сучасному міжнародному просторі" URL: <http://dspace.op.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12143/1/09> (дата звернення: 05.06.2023)
3. Шкурупій О.В., Дейнека Т.А., Туль С.І. Глобальна діджиталізація: переваги, загрози та роль людини в епоху штучного інтелекту : Наукове забезпечення соціально-економічних і управлінських засад розвитку, правового регулювання, провайдингу екоінновацій та енергоефективних технологій в умовах глобалізації в аграрній і суміжних сферах: колективна монографія; за редакцією Ю.В. Самойлик. Полтава : ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2021. С. 23-34 <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11226> (дата звернення: 05.06.2023)

УДК 004.056

Осадчук К.Д. здобувач вищої освіти

Вінницького національного технічного університету

КІБЕРБЕЗПЕКА НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВИ В СМАРТФОНІ (ДІЯ)

У наш час, коли інформаційні технології домінують у будь-якій сфері нашого життя, кібербезпека стає найважливішим питанням. Особливо це застосування мобільних додатків, які використовують мільйони людей з всього світу. Один із таких додатків – «Дія», що надає доступ до послуг державних органів України через мобільний телефон. Однак, на жаль, зі зростанням популярності додатка «Дія», зростає і його вразливість до кібератак. Тому важливо знати, як організувати свою кібербезпеку під час використання цього додатку та які заходи здійснюють його розробники, щоб мінімізувати можливість ризиків.

Результати дослідження

Сучасні смартфони стали невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Вони забезпечують нам доступ до інформації, комунікацію, фінансові транзакції та багато інших функцій. Однак, зростаюча кількість ризиків у кіберпросторі ставить під загрозу безпеку наших особистих даних та державної інфраструктури.

Держава повинна відігравати ключову роль у створенні кібербезпеки на рівні смартфонів. Національні уряди повинні розробляти та впроваджувати ефективні стратегії кібербезпеки, враховуючи потенційні загрози та ризики. Наприклад, створення законодавства, спрямованого на захист особистих даних громадян, регулювання використання шифрування та інших технологій безпеки.

Держави повинні також співпрацювати з виробниками смартфонів, щоб впроваджувати кращі практики кібербезпеки на рівні апаратного та програмного забезпечення. Регулярні оновлення програмного забезпечення та патчі для виправлення вразливостей допоможуть у запобіганні кібератак та злому.

У зв'язку зі стрімким розвитком електронного урядування, важливо захиститися від проникнення зловмисників у додатки та інформаційні системи. Дослідження кібербезпеки мобільного додатку «Дія» може бути важливим кроком у напрямку забезпечення захисту електронних систем в Україні. Дана робота досліджує захист додатку від потенційних загроз, таких як злам користувацьких акаунтів, крадіжка особистих даних та інші атаки на безпеку додатку.

Розробники додають нові функції чи публічні служби майже щомісяця. Відтепер доступний Цифровий паспорт та запущено онлайн-платформу для підприємців «Дія.Бізнес». Проєктом керує Міністерство цифрової трансформації на чолі з Михайлом Федоровим. У розробці додатку «Дія» брали участь 35 волонтерів-експертів із найбільшої IT-аутсорсингової компанії в Україні EPAM Systems.

Цифрова держава безперечно має багато плюсів, таких як, онлайн-сервіс державних послуг, також містить портал з допомоги малому та середньому бізнесу, онлайн-платформа для розвитку цифрової грамотності тощо.

Безперечно, дана розробка має допомагати українцям захистити свої дані. Тобто застосунок може допомогти кіберполіції викривати незаконні дії, які вчиняють, використовуючи додаток.

Наприклад, так Кіберпол спільно з Мінцифрою викрили в Харкові угруповання, яке займалося масовою підробкою ПЛР-тестів та COVID-сертифікатів. Шахраї працювали близько року і встигли виготовити понад 40 тисяч підроблених ПЛР-тестів та близько 500 підроблених сертифікатів. Щомісячний прибуток зловмисників сягав 4 мільйони гривень [1].

Додаток базується на технології підтягування даних із різних державних реєстрів, про це розказав в інтерв'ю Мстислав Банік [2]. Тобто при додаванні документів вони не зберігаються у кодї програми, а підтягуються, що дає більш надійний захист, оскільки державні реєстри також мають захист даних.

До прикладу, так була спроба підробити додаток, але, оскільки хакер не знав роботу коду програми, у нього нічого не вийшло. Тобто зловмисник самостійно розробив застосунок зі схожим дизайном. У фейковій програмі можна було створити будь-який документ — від паспорта до сертифіката про вакцинацію від COVID-19. Фейковий застосунок не мав нічого спільного із застосунком Дія, адже в розробки не було доступу до жодного з держреєстрів. Під час першої його перевірки можна викрити підробку [3].

«Дія» є гарним додатком для збереження документів та виконання певних дій, але сказати, що додаток є повністю надійним, не можливо. Щоб детально пояснити «що не так із додатком», можна навести невеликий перелік помилок:

1. Істотні дефекти архітектури програми «Дія».
2. Можливі шахрайства з використанням «Дії».
3. Ризики дистанційного несанкціонованого проникнення в смартфон («злом») зі встановленим додатком «Дія».
4. Неможливість самостійно заблокувати свій обліковий запис у «Дії» (опція Opt- Out).
5. Ризики відсутності доступу до програми «Дія» через відсутність доступу до інтернету.
6. Відсутність у публічному доступі документації на програму «Дія».
7. Відсутність публічного доступу до вихідного коду програми «Дія».
8. Відсутність інформації про зовнішні незалежні аудити безпеки програми «Дія».
9. Можливість необмеженого клонування документів у додатку «Дія».

Наприклад, перший пункт даного переліку означає, що при створенні програми було порушено один із базових принципів у галузі електронної ідентифікації – розмежування інструментів ідентифікації за рівнями довіри.

Для цього можна використовувати банківські системи, що активно застосовують онлайн-банки. Тобто виконується процес диджиталізації.

Диджиталізація – це процес переведення різноманітної інформації у всіх її формах — текстовій, звуковій, графічній – у цифровий формат, зрозумілий сучасним гаджетам.

У своїй роботі [4] автори описали основні чинники активної діджиталізації, які є характерними для банківського сектору України:

- конкуренція за клієнтів та сегменти ринку;
- стрімкий розвиток соціальних мереж та цифровізація соціальних й адміністративних послуг;
- посилення важливості реагування на кіберризики та зовнішнє шахрайство;
- зростання обсягів інформації та швидкості її обробки [4].

Безперервний розвиток цифровізації дозволяє використовувати для ідентифікації користувача високого рівня довіри, яким має бути власник цифрового паспорта, BankID – програмним інструментом із середнім рівнем довіри.

BankID – це спосіб електронної автентифікації громадян за допомогою їхніх даних в банку, де вони обслуговуються. Щоразу, коли особа хоче скористатися електронною послугою, портал формує електронний запит до банку, де особа є клієнтом, для отримання її персональних даних. Це може бути ПП, паспорт, ІНН, адреса, електронна пошта та інші дані – залежно від порядку надання конкретної електронної послуги. На підставі отриманих даних і проводять електронну автентифікацію особи. BankID має нижчий рівень довіри, ніж електронний цифровий підпис, та може застосовуватися не для всіх електронних послуг – лише найменш ризикових [5].

Проте неодноразово було доведено, що BankID у нинішньому вигляді не створює достатньої безпеки та вразливий для примітивних атак. У будь-яких обставинах електронний ідентифікаційний документ, наприклад, електронний паспорт для виїзду за кордон, має бути захищений виключно засобами найвищого рівня довіри, чого не можна сказати про чинну програму «Дія».

Висновки. Дослідження на тему підтверджує важливість застосування ефективних заходів створення кібербезпеки в сучасному світі, де використання смартфонів стає все поширенішим. На основі дослідження можна зробити кілька висновків.

По-перше, зростаюча залежність суспільства від смартфонів і цифрових технологій створює нові виклики у сфері кібербезпеки. Зловмисники активно використовують ці можливості для здійснення кібератак, крадіжок інформації та порушення приватності користувачів.

По-друге, захист державних інформаційних систем та особистих даних громадян є критично важливим завданням для кожної держави. У світлі зростаючих загроз кібербезпеці, держави повинні звернути особливу увагу на розробку імунітету до кібератак, на встановлення строгих стандартів безпеки та регулювання використання смартфонів у державних структурах.

По-третє, успішна кібербезпекова політика вимагає не лише застосування технічних заходів безпеки, але й підвищення освіченості користувачів щодо загроз кібербезпеці. Регулярні навчання і свідоме використання смартфонів допоможуть уникнути багатьох загроз і забезпечити захист інформації.

Також важливо зазначити, що кібербезпека є глобальною проблемою, оскільки кіберзагрози можуть походити з будь-якої точки світу. Тому співпраця між державами на міжнародному рівні є необхідною для обміну інформацією, розробки спільних стратегій та координації дій у випадку кібератак.

Отже, кібербезпека на прикладі держави в смартфоні є складною проблемою, яка вимагає комплексного підходу та спільних зусиль з боку держави, громадськості та міжнародного співтовариства. Тільки шляхом поєднання технічних заходів, правового регулювання, співпраці та освіти можна забезпечити ефективний захист від кіберзагроз і зберегти безпеку та приватність у цифровому світі.

Список використаних джерел

1. Прес-служба Міністерства. Мінцифра та Кіберпол викрили злочинне угруповання, які підробили 40 тисяч ПЛР-тестів та COVID-сертифікатів. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-ta-kiberpol-vikrili-zlochinne-ugrupovannya-yaki-pidrobili-40-tisyach-plr-testiv-ta-covid-sertifikativ> (дата звернення: 24.05.2023).

2. Розмова. Мстислав Банік: «ДІЯ це не сервіс роздачі повісток» Розмова, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UkE5Ez5JKEU> (дата звернення: 24.05.2023).

3. Прес-служба Міністерства. Мінцифра та Кіберпол викрили розробника фейкової копії застосунку Дія. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-ta-kiberpol-vikrili-rozrobnika-feukovogo-zastosunku-diya> (дата звернення: 24.05.2023).

4. Копилова О., Пічугіна Ю., Гончар К. Діджиталізація банківського сектору України: виклики та перспективи. Економіка та суспільство. 2023. № 50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-47>

5. BankID НБУ. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/bank-id-nbu> (дата звернення: 24.05.2023).

Кривенков М.О.,

здобувач вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
науковий керівник **Самборська О.Ю.**, к.е.н., доц., доцент кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ АПАРАТУ СУДУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Гармонізація всієї правової системи України з правовою системою Європейського Союзу (ЄС) має особливе значення в сучасній правовій системі. Це стосується і питання вдосконалення законодавства про державних службовців та правового регулювання правової культури працівників апарату суду.

У країнах ЄС інформація про стандарти поведінки міститься в спеціальних законодавчих актах, які часто називають кодексами поведінки державних службовців. Залежно від національних особливостей ці кодекси можуть мати різні назви (наприклад, "Кодекс професійної етики", "Етичний кодекс", "Стандарти поведінки державних службовців").

Положення кодексу поведінки поділяються на такі категорії:

- Основні принципи поведінки (увага, ввічливість, порядність і чесність).
- Правила, що регулюють діяльність державних службовців (наприклад, отримання неправомірної вигоди, конфлікт інтересів, прийняття подарунків) [1, с.185].

Дослідження показують, що кодекси поведінки публічних службовців здебільшого приймаються з метою боротьби з корупцією та запобігання конфлікту інтересів. Одним із головних чинників боротьби з корупцією визнається професійна етика публічних службовців.

Тому міжнародні організації (Transparency International, Рада Європи, Організація Об'єднаних Націй) виявляють великий інтерес до розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення кодексів професійної етики публічних службовців.

Правила етики та поведінки детально прописані в положеннях Типового кодексу поведінки державних службовців (додаток до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000) 10 від 11 травня, 2000) 2. Типовий кодекс не тільки визначає загальні принципи поведінки (наприклад, ввічливість, чесність, уважність у ст.5), але й характеризує належну поведінку державного службовця: ставити суспільні інтереси вище власних (ст. 6); державний службовець повинен

поводитися так аби не підірвати довіру населення до державних органів влади (ст. 9); державний службовець має повідомляти уповноважені органи про порушення іншими державними службовцями норм кодексу (ст. 12); фокусуватися на конфлікті інтересів; подано визначення конфлікту інтересів та особистого інтересу, детально перераховані обов'язки державного службовця щодо запобігання такому конфлікту; захист приватного життя державного службовця (ст. 17); державний службовець не повинен вимагати або приймати подарунки та послуги, за винятком традиційних дрібних подарунків (ст. 18); державний службовець не повинен зловживати службовим становищем (ст. 21) [2].

Державним службовцям забороняється використовувати свої відносини з державною службою для отримання роботи поза державною службою або розголошувати службову інформацію після звільнення з державної служби (стаття 26).

Серед цих норм Конвенція ООН посилається на Міжнародний кодекс поведінки державних службовців (резолюція Генеральної Асамблеї ООН 51/59 від 12 грудня 1996 року). Міжнародний кодекс поведінки містить інформацію про основні принципи поведінки (ефективність, компетентність, старанність, справедливість і неупередженість) та коротко описує основні правила щодо запобігання конфлікту інтересів, декларування доходів, прийняття подарунків, використання конфіденційної інформації тощо, прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 27 січня 1999 року в частині, що стосується корупції. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією не містить чіткого визначення правил поведінки державних службовців [3].

Однак Цивільно-правова конвенція про боротьбу з корупцією, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 4 листопада 1999 року, встановлює, що договори публічних посадових осіб, що містять положення, які дозволяють вчинення корупційних дій, визнаються недійсними і не мають юридичної сили (стаття 8); необхідність заохочення антикорупційної поведінки публічних

посадових осіб, які мають серйозні підстави підозрювати корупцію і добросовісно повідомляють про свої підозри відповідальній особі або органу (стаття 9).

Тому давайте спочатку звернемося до досвіду Великої Британії та інших країн. Дослідники британської державної служби звертають увагу на високу трудову етику країни, а високі моральні якості державних службовців завжди вважалися предметом особливої гордості британського народу. Сьогодні британська державна служба розглядається як «почесний обов'язок». Поведінка державних службовців регулюється Законом про державну службу. Особливістю цього закону є те, що він визначає професійну етику державних службовців, з одного боку, та їхні обов'язки - з іншого. Закон «Про державну службу» ґрунтується на необхідності застосування принципів доброчесності, чесності, об'єктивності та неупередженості [4, с.11].

Ще одним фактором, що сприяє високому рівню професійної правової культури, є активна участь британського суспільства в процесі модернізації адміністративної системи та безпосередній контроль за діяльністю державних службовців. Так, з метою забезпечення системної взаємодії між суспільством і державою була створена Комісія з питань державної служби, до складу якої входять представники державних органів. До її складу входять провідні громадські діячі, представники науки, культури і мистецтва, а також підприємці, призначені Королем. Основними напрямками діяльності цієї комісії є нагляд за загальною діяльністю представників державної адміністрації, підготовка рекомендацій та пропозицій щодо призначення посадових осіб державних органів та вироблення загальних рекомендацій щодо реформування адміністративної системи.

Одним з основних факторів, що безпосередньо впливають на професійну правову культуру державних службовців, є рівень професійної освіти. Іншими словами, це не тільки рівень професійної компетентності, що становить основу знань державного службовця, а й рівень правосвідомості та моральної позиції,

усвідомлення сутності, призначення та цінності права, повага до прав, свобод і законних інтересів людини, здатність до усвідомлення та перетворення правових знань у правову дійсність, здатність до підвищення рівня знань, а також прагнення до розвитку [5, с.160].

У 2012 році в Чеській Республіці було прийнято новий збір етичних правил для державних службовців та посадових осіб. Однак ці правила були розкритиковані Transparency International. Причиною критики стало те, що в них не було чітко визначено механізм вирішення проблем для державних службовців у разі виникнення конфлікту інтересів. Основні положення Кодексу: Державні службовці виконують свої обов'язки відповідно до Конституції, законів та інших актів законодавства (стаття 1); Рішення державних службовців повинні бути об'єктивними (стаття 2); Рішення посадових осіб повинні бути об'єктивними та неупередженими (стаття 4); Публічні службовці повинні виконувати свої обов'язки швидко та ефективно (стаття 5); Державні службовці не повинні приймати гроші або подарунки (стаття 8); Публічні службовці зобов'язані зберігати в таємниці факти, що стали їм відомі під час виконання службових обов'язків (ст. 9). Широкий погляд на політичні та економічні реалії, які визначають рівень загальної правової культури; професійні та етичні якості державних службовців, професійна майстерність, службова дисципліна, непідкупність і чесність. [6, с.36]. На нашу думку, сучасному працівнику судової системи в своїй діяльності слід виходити, в першу чергу, з розуміння важливості своєї професії для суспільства. Адже саме доступ до правосуддя як до незалежної інституції, що покликана вирішувати життєві проблеми людини є одним із найважливіших принципів правової держави. Тому «обличчям» суду, а отже і держави, є працівники які діють з урахуванням високих морально-етичних принципів. Підвищення правової культури має відбуватись через навчання, підвищення кваліфікації, викорінення неприпустимої поведінки, відтак мають бути розроблені чіткі механізми дій для реагування на скарги отримувачів послуг.

Список використаних джерел:

1. Мельничук Т. П. Етичні обов'язки публічних службовців як елемент професійного статусу: досвід європейських країн та його впровадження в Україні. Право та державне управління. 2019. № 1 (34) том 2. С. 182 – 187
2. Подкопаєв С. Етичні засади суддівської поведінки: проблеми нормативного регулювання. Юридичний журнал. № 2. 2006.
3. Правила етичної поведінки державних службовців (досвід країн Європейського Союзу). URL: <http://eUinfocenter.rada.gov.Ua>
4. Чупринський Б.О. Формування професійної культури майбутніх юристів: філософсько-правове дослідження: автореф. Дис. канд. юрид. наук: 12.00.12 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2010. 20
5. Товмач А. С. Питання етики державних службовців. Форум права. 2015. №2. С. 159-162
6. Яремін І. І. Аспекти етичних правил поведінки публічних службовців: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : ІФОЦППК, 2016. 68 с.

Чмирка В.В. здобувач вищої освіти спеціальності Менеджмент Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
Науковий керівник: **Кронівець Т.М.**, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЮРИДИЧНОГО ВІДДІЛУ СИСТЕМАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Управління персоналом, як якісний і злагоджений механізм відіграє свою важливу роль в забезпеченні успішного функціонування юридичного відділу. Проаналізуємо значення терміну «персонал», щоб краще зрозуміти ким і як правильно потрібно «управляти». З наукової точки зору, персонал – це весь штатний склад організації, підприємства чи установи, які працюють на постійній та/або тимчасовій основі, що включають носіїв кваліфікованої і некваліфікованої праці [1 с. 22-23]. Вчені також виділяють у персоналу свої особливі якісні

характеристики, які представлені складним комплексом якостей як індивідуальних, так і професійних, особистих, комунікативних. Серед цих якостей надзвичайне місце займають соціально-психологічні.

Аналізуючи персонал необхідно зазначити і про його структуру, що являє собою співвідношення чисельності різних категорій працівників, це наприклад, керівників і рядових виконавців, робітників, робітників зайнятих ручною і механізованою працею і так далі. Як зазначають вітчизняні дослідники, структура персоналу підприємства може бути: штатною, організаційною, соціальною і рольовою [1 с. 23].

Оскільки персонал одночасно є об'єктом та суб'єктом «управління персоналом», в сучасній навчальній та науковій літературі не існує єдиного визначеного тлумачення поняття «управління персоналом». Одні вчені розглядають його, як «управління саме потребами персоналу у відносинах між роботодавцем та працівником», інші вказують, що це «цілеспрямована діяльність керівного складу організації, а також керівників і фахівців підрозділів системи управління персоналом, яка включає розробку концепції і стратегії кадрової політики, закономірностей, принципів і методів управління персоналом». Можна підсумувати, що в загальному під управлінням персоналу розуміють системно організований процес найму, переміщення, звільнення, розвитку та використання працівників з метою досягнення цілей підприємства, та з метою якісного функціонування установи. До управління персоналом можна також додати й організаційну структуру працівника, штатний розклад, компенсації, виплати, вирішення проблем із персоналом, надання допомоги працівникам, дисципліна, а також і скарги працівників [2, с. 10-11].

Механізм управління, або по-іншому технологія менеджменту, є основою якісного функціонування та вдосконалення системи і механізму самого управління персоналом.

Вчені зазначають, що на технологію менеджменту в організації впливає сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів, врахування яких дозволяє

уникнути майбутніх недоліків у процесі управління. У першу чергу до таких чинників слід віднести мету, цілі, ситуації і проблеми, тобто так звані чинники процесу управління [3].

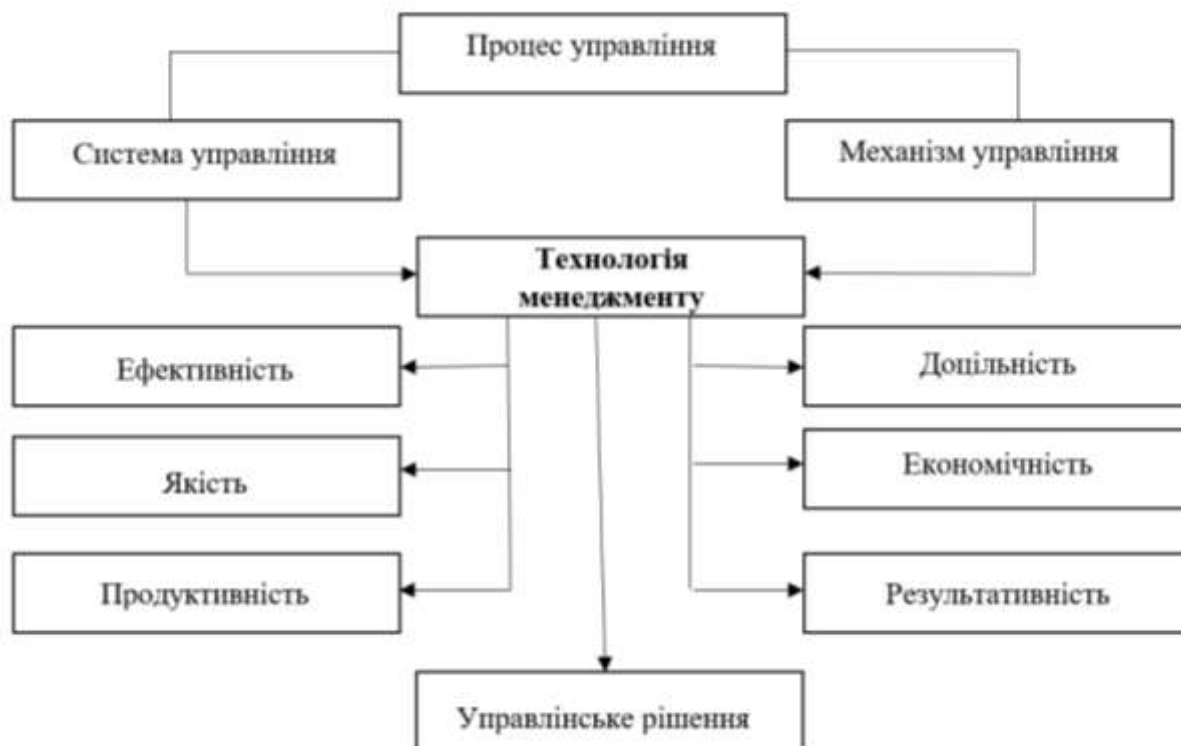

Рис. 1.1. Технологія менеджменту персоналу та її характеристики [3].

На рівні з технологією менеджменту, важливим є також механізм менеджменту, який являє собою вибір засобів та методів досягнення цілей. Як зазначають вчені, формування технології менеджменту передбачає проектування таких її складових:

- послідовності та процедур реалізації функцій управління;
- системи і порядку документообігу на підприємстві;
- послідовності використання інформаційно-комп'ютерних засобів для збору, обробки, переробки інформаційних потоків [2, с. 12].

Формування технологій менеджменту в організації включає 9 етапів. На початкових етапах формується мета та система цілей використання технології менеджменту, визначається кількість, послідовність і характер операцій, які складають той чи інший функціональний процес у системі управління, триває процес визначення оптимальних умов протікання процесу в часі та просторі,

визначення необхідних ресурсів та технічних засобів для реалізації технології менеджменту. У подальших етапах відбувається обґрунтування структур управління та системи організаційних взаємозв'язків, триває визначення інформаційних потоків та порядку документообігу. І у прикінцевих етапах відбувається відбір (розробка) для кожної операції відповідних способів, прийомів, методів, інструментів, а також вибір методів контролю за ефективністю реалізації технології менеджменту та сама оцінка ефективності реалізації технології менеджменту для повноти досягнення системи цілей [2, с. 10-13].

Управління персоналом державної установи – це складний процес і важлива складова управління нею саме як організаційною злагодженою системою. Звичайно це не легко, це надзвичайно важко, оскільки кожна людина це окремий індивід, крім того люди за своєю природою відрізняються від ресурсів і потребують особливих підходів до управління, та особливих підходів до своєї роботи [3, с. 38-40].

Якщо розглядати управління персоналом як систему, то це сукупність взаємопов'язаних елементів, що включає в собі об'єкт та суб'єкт управління, як ми вже зазначали, між якими існують організаційно-управлінські відносини, а також функції управління, реалізовані за допомогою системи відповідних методів та елементів. Система управління персоналом організаційно покладає на працівників певні функції, а також регулює потік інформації в системі управління підприємством. Система управління людськими ресурсами постійно розвивається та вдосконалюється, тому потребує постійного вивчення та напрацювань, як з боку науки так і з боку застосування новітніх технологій [4, с. 15].

Як зазначають вітчизняні дослідники, цілі системи управління персоналом будуть досягнуті лише тоді, «коли керівництво підприємства розглядатиме персонал як засіб забезпечення його ефективності та як один з найважливіших факторів виробництва, необхідних для функціонування підприємства» [4, с. 15].

Для кращого розуміння механізмів управління персоналом також варто і розглянути принципи цього управління.

На відміну від закономірностей та методів, принципи об'єктивні лише за джерелом, а за своєю суттю - суб'єктивні. Принципи управління інноваційно-активним персоналом – це основні правила, що детермінують управлінську діяльність в сфері створення, розповсюдження та використання знання на підприємстві, що перманентно навчається [5, с. 152].

Безгін К.С., вчений у сфері економіки, поділяє принципи управління на загальні, приватні і організаційно-технологічні. Як зазначає вчений, всі вони взаємопов'язані між собою, і тільки цілісне їх застосування забезпечує ефективність управління. Вчений виділяє такі принципи: об'єктивності, додатковості, зворотного зв'язку, нелінійності управлінського впливу, взаємодії та ще багато інших. Доречним буде додати також принципи концентрації, паралельності, спеціалізації, адаптивності, наступності, безперервності, ритмічності і такі інші. Останні є застарілими, на нашу думку, адже вони не так точно враховують сучасні можливості працівників, та сучасний розвинутий ринок праці. Розглянемо це більш детально на прикладі таблиці [7, с. 143].

Порівняння систем управління персоналом

Традиційна система управління персоналом		Сучасна система управління персоналом	
1.	Орієнтація на оперативні питання.	1.	Орієнтація на стратегію.
2.	Орієнтація на стабільність.	2.	Орієнтація на своєчасну адаптацію системи управління персоналом до змін у зовнішньому середовищі.
3.	Організаційний імператив.	3.	Людський фактор .
4.	Найважливіший ресурс – організаційна структура.	4.	Найважливіший ресурс, який можна постійно розвивати, це працівники.
5.	Максимальний розподіл робіт, прості та вузькі спеціальності.	5.	Оптимальне групування робіт, багатоаспектні спеціальності.
6.	Зовнішній контроль (керівники, штат контролерів, формальні процедури).	6.	Самоконтроль та самодисципліна.

7.	Пірамідальна та жорстка організаційна структура, розвиток вертикальних зв'язків.	7.	Плоска та гнучка організаційна структура, розвиток горизонтальних зв'язків, які забезпечують ефективну взаємодію підрозділ та працівників.
8.	Автократичний стиль керівництва.	8.	Стиль керівництва збудований на зацікавленості усіх працівників в спільному успіху підприємства у цілому.
9.	Конкуренція та «політична гра».	9.	Співробітництво.
10.	Низька зацікавленість.	10.	Висока зацікавленість працівників у спільному працівника підприємства в його результаті успіху.
11.	Діяльність в інтересах підприємства та його підрозділів.	11.	Діяльність тільки в інтересах суспільства.
12.	Низька схильність до ризику.	12.	Орієнтація на інновації та пов'язана з цим схильність до ризику.

Для сучасної або інноваційної системи управління є більш звичним використання систем штучного інтелекту. Кожна організація визначає найбільш ефективні саме під свої потреби. Скористаємось чудовою аналітикою Логвіненко Б.І. «Аналіз інструментів штучного інтелекту в управлінні поведінкою економічних агентів у цифровому просторі на підприємстві» [8]

1. Підбір персоналу та оформлення на роботу				
№	Назва інструменту	Короткий опис	Переваги	Недоліки
1.	Resume 1. Matcher (SAP)	За допомогою технології штучного інтелекту програма сканує вакансії на наявність необхідних навичок та компетенцій. Тип системи: Програмне забезпечення та сайт.	Не вимагає складного впровадження у існуючу систему управління персоналом Підтримує більшість зарубіжних	Завелика ціна Неможливість впровадження в українські системи управління персоналом Відсутність української

			відомих систем управління на основі SAP SuccessFactors.	мови інтерфейсу
1. 2.	Skillaz	Алгоритм роботи: На основі штучного інтелекту відбувається інтелектуальне управління штатним розкладом та плануванням для рекрутерів. Тип системи: Мультиплатформений інструмент (застосунок, сайт, ПО, чат-бот).	Мультиплатформеність інструменту Використання системою сучасних технологій: чат-боти, розсилка у менеджери та наявність власного застосунку для клієнтів та менеджерів.	Неможливість використання окремих HR інструментів від усієї системи управління персоналом
1. 3.	Talent Tech Sever. AI	Система на основі штучного інтелекту починає відбір кандидатів, пропонуючи кандидатам пройти онлайн тестування, назначає та проводить співбесіду на основі отриманих даних робить вибір в сторону одного чи іншого кандидата. Тип системи: Мультиплатформений інструмент (застосунок, сайт, ПО, чат-бот)	Працює завдяки хмарним технологіям і не має прив'язки до пристрою користувача. Має можливості переходу з будь-якої системи управління персоналом а також імпортом баз даних.	Неможливість впровадження на Українські підприємства
1. 4.	Hurma System	Штучний інтелект збирає інформацію про співробітника компанії від моменту працевлаштування і до моменту коли	Система дозволяє максимально мінімізувати роботу рекрутерів Сервіс підтримує можливість	Відсутність мультиплатформеності

		працівник побажає звільнитися. [22] Тип системи: Програмне забезпечення та сайт	віддаленого (дистанційного) найму на роботу та подальшій комунікації з співробітником.	
2. Моніторинг ефективності праці та процедура звільнення				
2.1.	Veriato 360	Штучний інтелект збирає та моніторить весь спектр даних про активність співробітників, які взаємодіють із вашими ІТ ресурсами та інформацією. Тип системи: Програмне забезпечення для Windows Mac OS та Android	Дозволяє максимально безпечно організувати віддалену роботу Забезпечує безпеку роботи компанії та захищає корпоративні та особисті данні працівників	Дане програмне забезпечення сильно загрузає пристрої користувачів чим заважає продуктивній роботі співробітників
2.2.	Workday	Програмний продукт слідкує за роботою працівників та на основі штучного інтелекту робить оцінку ефективності праці. Тип системи: Програмне забезпечення для Windows Mac OS та Android	Можливість управління та планування організацією, включаючи організаційну структуру та інші кадрові моделі, управління бізнес-процесами роботи з персоналом.	Важке налаштування системи на підприємстві, перенесення баз даних і т.д. Відсутність підтримки ПО на українській мові
2.3.	Yva.ai 3.0 от Visier Announces Asset Acquisition	На основі аналізу цифрової взаємодії співробітників у корпоративних джерелах та мікроопитувань співробітників система	Відсутність аналогів у цій сфері (сфері виявлення лідерства) Має найкращі	Недостатність інструментів для повного моніторингу співробітників.

		формує рекомендації, інформаційні панелі та звіти для управлінських рішень. Тип системи: Мультиплатформений інструмент (застосунок, сайт, ПО)	інструменти для аналізу цифрової взаємодії співробітників у корпоративних джерелах. Можливість безкоштовного тестування системи у 30-ти денний термін	Аналіз на основі опитувати (чия ефективність підлягає критиці).
2.4	Isaak . Status Today by Glickon	Система яка збирає дані про роботу віддалених співробітників, також аналізує психологічне та моральне почуття, на основі штучного інтелекту підказує менеджеру про потребу звернення уваги на того чи іншого співробітника. Тип системи: Мультиплатформений інструмент (застосунок, сайт, ПО).	Система дозволяє за короткий термін провести ефективний аналіз емоційного стану співробітників та зробити зміни.	Однобокість системи (окрім емоційного стану система більше нічого не моніторить)
3. Навчання та особистий ріст як спеціалісту				
3.1	Corners . tone + EdCast	Можливість створення особистого кабінету компанії на платформі, платформа використовуючи алгоритми штучного інтелекту видає рекомендації користувачам. Тип системи: Сайт та мобільний застосунок.	Компанія мінімізує витрати на організацію навчання кадрів.	Налаштування системи потребує багато часу Неможливість контролювання штучного інтелекту і його рекомендацій

3.2	Degreed	Із запропонованих кандидатів на певну вакансію, штучний інтелект обирає найбільш відповідну якій пропонується підвищення кваліфікації. Тип системи: Сайт та мобільний застосунок.	Працівники компанії мають змогу зросту у своїй компанії (щоб отримати підвищення не обов'язково змінювати роботу).	Однобокість системи (окрім основної функції вибору кандидата на навчання, платформа більше не вирішує освітніх питань компанії)
3.3	Filtered Content Intelligence	Платформа для аналізу контенту - використовує штучний інтелект та алгоритми для аналізу бібліотек контенту. Тип системи: Програмне забезпечення	Відсутність аналогів Простота використання Можливість налаштування під конкретну компанію	Важкість налаштувань пошуку різних напрямків з одного профілю (наприклад програмування та курсів англійської мови).
3.4	Walk Me ActionBot	Чат-бот симулює спілкування звичайної людини. Завдяки інструментам штучного інтелекту він розпізнає питання користувача та в лічені хвилини надає відповідь. Тип системи: Чат-бот	Простота використання та доступність Змінює відношення до навчання та особистісного росту	Обмеженість у виборі дисциплін
4. Автоматизація трудових процесів та узгодження рішень				
4.1	AIOps	Алгоритм роботи: Система узгодження рішень на основі штучного інтелекту, яка завдяки технологіям машинного навчання розпізнає рівень питання та допомагає знайти	Платформа управляє накопиченими даними - апаратний комплекс, який дозволяє записувати,	Можливість застосування лише в ІТ сфері.

		<p>рішення у лічені хвилини. Система працює на основі машинного навчання та аналізі даних, що приходять від систем моніторингу, журналів нарядів на роботи тощо.</p> <p>Тип системи: Алгоритм</p>	<p>індексувати та зберігати напівструктуровані дані, що надходять у великих обсягах та з високою швидкістю .</p> <p>Виявлення аномалій – програмне забезпечення, яке використовує різні шаблони.</p>	
4.2	Економічний механізм узгодження рішень в системі рефлексивного управління на підприємствах	<p>Алгоритм роботи: Анкетування співробітників який дозволяє виявляти рефлексивні характеристики агентів та їх суб'єктивні схильності в процесі узгодження рішень для формування відповідних керуючих впливів і підвищення оперативності та узгодженості прийняття рішень щодо досягнення цілей функціонування на підприємствах.</p> <p>Тип системи: Окремий алгоритм</p>	<p>Можливість враховувати такі рефлексивні характеристики агентів як компетентність, інформованість та інтенціональна спрямованість агентів та умови тиску координаційного центра на агентів різних рівнів управління в залежності від структури підприємства.</p>	<p>Розрахування великої кількості даних.</p>

Логвіненко Б.І. аналізуючи інструменти штучного інтелекту для покращення ефективності роботи команди систематизував основні застосунки по напрямках, акцентувавши увагу на недоліках і перевагах [8].

Однак при всій своїй зручності та ефективності є істотний спільний недолік усіх систем штучного інтелекту які працюють із персональними даними працівників а саме приватність і конфіденційність інформації [9].

Таким чином підсумовуючи викладене зазначимо, що управління персоналом має свої особливості в епоху застосування штучного інтелекту, які необхідно враховувати під час прийняття рішення яку саме систему менеджменту використати – традиційну чи інноваційну. В центрі уваги має бути людина, захист її прав та законних інтересів, збалансований акцент на розвиткові але і на збереженні персональних даних.

Список використаної літератури:

1. Дяків О. П., Островерхов В. М. Управління персоналом : навчально-методичний посібник (видання друге, переробл. і доповнено). – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 288 с
2. Собко Ю. Т. Удосконалення механізму управління персоналом в умовах КНП «Центральна районна лікарня» Житомирської районної ради : кваліфікаційна робота : спец. 073 «Менеджмент» / Поліський нац. ун-т, каф. менеджменту організацій і адміністрування ; наук. кер. Опалов О. А. – Житомир, 2021. – 36 с.
3. Коротков Е.М. Менеджмент / Е.М. Коротков, 2014. URL : <https://stud.com.ua/58307/menedzhment/menedzhment>
4. Лозова, О. В. Система управління персоналом як важлива складова ефективного функціонування підприємства в ринкових умовах господарювання [Текст] / Оксана Василівна Лозова, Валентин Олександрович Демченко // Український журнал прикладної економіки. – 2017. – Том 2. – № 4. – С. 37-45. – ISSN 2415-8453.
5. Вітт П. П. Механізм забезпечення ефективності управління персоналом підприємства //Архів кваліфікаційних робіт. – 2020. URL: <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/9839/9760>

6. Безгін, К. С. Принципи управління інноваційно-активним персоналом в новій економіці. 2020. Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки) №1 (41). URL: <http://r.donnu.edu.ua/handle/123456789/796>

7. Кучер, Ю. Основні принципи управління персоналом на державному підприємстві. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Вінниця: Редакційно-видавничий, 140. URL: http://www.vtei.com.ua/doc/21_04_2021/119.pdf#page=140

8. Логвіненко Б.І. Дослідження інструментів штучного інтелекту в управлінні поведінкою економічних агентів у цифровому просторі на підприємствах. Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. 2022. Випуск 15. С.46-53.

9. Кронівець Т. М., Тимошенко Є. А. «Правові аспекти захисту приватності життя людини в контексті використання штучного інтелекту». Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №12. С.295-297

Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Проблеми інформаційно-правового забезпечення децентралізації державної влади та цифрової трансформації в Україні» (м. Вінниця, 2023 року). Вінниця, 2023. Т. 1. 157 с.

Формат А4. Спосіб друку – цифровий.

Ум.друк. арк. 14,5

Тираж 100 прим.

Виготовлено з оригінал-макета в друкарні
01032, м. Київ, вул. Саксаганського 110-в
тел/факс (044) 234-94-56, 234-90-73
21001, м. Вінниця, вул. К. Острозького, 32,
тел. 26-71-33

Видавець та виготовлювач ТОВ «Друк»

м. Вінниця, вул. 600-річчя, 25

тел.: (0432) 46-51-17

E-mail: ua.druk2015@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК

№ 1077 від 25.04.2007 р.

Науково - практична конференція

**«ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ»**

до 30-річчя Національної академії правових
наук України

15 червня 2023 року

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

м. Вінниця